

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV
*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

103

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številka na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabc, Maja Logar, dr. Tanja Mastnak, dr. Gaja Kos, dr. Barbara Pregelj, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Gloria Bazzocchi (Univerza v Bologni), Juan Kruz Igerabide (Univerza Baskovske dežele), Dubravka Zima (Univerza v Zagrebu)

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana decembra 2018

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

EBESCO Publishing, Inc.

ČLANKI – RAZPRAVE

Juan Kruz Igerabide*

USTNO IZROČILO V BASKOVŠČINI: OHRANJANJE IN PRENAŠANJE TRADICIJE

Prispevek tematizira ohranjanje ustnega izročila. Za izhodišče si jemlje baskovsko ustno izročilo, katerega analiza kaže, da gre za zelo staro slovstvo, ki so mu bile pozneje dodane krščanske prvine. V njem izpostavi predvsem ohranjanje tradicije in njeno preoblikovanje prek sodobne literarne produkcije. Med mediji, prek katerih se ta tradicija ohranja, avtor izpostavi zbiranje in zapisovanje gradiva vse od konca 19. in začetka 20. stoletja (mite, legende, fantastične zgodbe, ljudsko poezijo – ljubezenske suletine, balade, poezijo za otroke – uspavanke, pesmi za novorojenčke, igrarije, uganke) in ustno tradicijo, ki še vedno živi med ljudmi (*bertsolarji*, *kopla zaharra*, pastirske igre).

Pri posredovanju ljudskega izročila so pomembni družina, šola in literatura, ki se rojeva iz ustne in pisne tradicije. Med literarnimi ustvarjalci, ki so izhajali iz ljudskega izročila, med avtorji, ki so se naslanjali na baskovsko ljudsko slovstvo, navaja Miguela de Unamuna in Pía Baroja, med avtorji, ki so v svoje ustvarjanje vpletli elemente španske ljudske tradicije pa Federica García Lorco in Rafaela Albertija.

The paper deals with oral tradition. Its starting point is the Basque oral tradition, a very old tradition with posterior Christian elements. In this popular literature the author points out the conservation of the tradition and its modification through the contemporary literary production. Among media which help to conserve the tradition, the author stresses the collecting and recording of material since late 19th and early 20th century (myths, legends, fantastic stories, the poetry – love suletina, ballads; children's poetry -lullabies, poems for newborns, games in verses, puzzles) and oral tradition which is still persistent among people (*bertsolari*, *kopla zaharra*, pastoral theatre).

There are three columns which are important in the transmission of the traditional forms of literature: the family, the school and the literature itself, since it originates in the tradition, the oral and the written one. Among contemporary writers with strong influences of the traditional Basque literature the author includes Miguel de Unamuno, Pío Baroja, and among authors with notable influence of the Spanish popular tradition Federico García Lorca and Rafael Alberti.

---

* Avtor je od decembra 2018 član uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*. Gl. tudi prispevka na str. 80 in 63.

Nekoč so vse živali znale govoriti. Tudi rastline so se znale pogovarjati. Vse rastline, razen mahu.¹

Tako se začne ena znamenitejših baskovskih ljudskih pravljic. Popelje nas v območje mita, poezije in animističnega panteizma, kjer vse govori s svojim zvenom, barvami in oblikami. Vstopamo v sfero sanj, v ciklični čas.

Ljudsko izročilo izvira iz človeške domišljije, ki stalno strukturira, predeluje in s svojimi izkušnjami vedno znova obnavlja vire, iz katerih izhaja. Baskovsko izročilo ni izjema: skovano je bilo v euskeri, v tesnem stiku z ibernskim jezikom in s keltskimi jeziki pa tudi z latinščino, arabščino in romanskimi jeziki (predvsem kastiljščino in francoščino), nekaj malega tudi z angleščino (prek ribičev, ki so dosegli Nove Fundlandijo, prek emigrantov pa Ameriko in se potem vrnilo ter pustilo svojo sled v baskovskem jeziku ...). To je zelo raznotero izročilo, katerega osnova je skupno evropsko deblo. Sestavljajo ga različne verske in kulturne prvine, med katerimi lahko navedemo tudi romarsko pot do Santiaga, ki je po različnih poteh prečila tudi Baskijo.

Nadaljujmo z uvodno pravljico:

Bili so časi, ko so vse živali znale govoriti. Tudi rastline so govorile, le mah² ne.

Mah je bil žalosten in potr, ko je ugotovil, da ne more govoriti. Sestram rastlinam se je zasmilil in odločile so se, da ga bodo naučile govoriti. Zanj so žvižgale, pele in plesale vse dneve, tedne, mesece, leta, stoletja ...

Toda niso ga uspele naučiti. Na pomoč so jim prišle živali. Žvižgale so, pele in plesale vse dneve, tedne, mesece, leta, stoletja ...

Tudi njim ni uspelo.

Tako močno so se vsi skupaj trudili, da so zaradi utrujenosti tudi sami začeli izgubljati dar govora. Najprej so imeli težave z razumevanjem drug drugega. Potem so prenehali govoriti, na koncu pa se sploh niso več mogli sporazumevati.

Rastline so govor popolnoma izgubile. Živali pa so v spomin na svoj stari dar ohranile po en zlog na živalsko vrsto. Tako še danes nekatere pravijo mu, druge bee in tretje mjav.

Ravno tako kot mah, je bila izjema tudi žival na dveh nogah. Ta je prevzela vse živalske zloge in zagospodarila nad jezikom.

Ko veter siloma upogiba rastline, se zdi, da se skušajo spomniti prastarega jezika in žvižgajo na razne načine. Mah pa ostaja tih, še bolj se stisne k skali, ves žalosten in suh.

Nadaljujmo s tradicijo, kjer sta opazni temeljni značilnosti ohranjanje in raba. Brez ohranjanja, spomina in zasidranja bi orkanski globalizacijski vetrovi ljudsko slovstvo odpihnili. Enako bi se zgodilo s tradicijo, če bi zakladnica, kjer je le-ta shranjena, ostala zaprta v čudovitih knjižnicah brez uporabnikov.

Najprej si oglejmo zakladnico. V njej razlikujemo dva vidika: bibliografsko gradivo in snov, ki živi v spominu. Bibliografsko gradivo: baskovsko ustno izročilo

---

¹ Zapisal jo je antropolog J. M. Barandiarán (1962). Tukaj besedilo uporabljam, da bi pokazal na odnos med mitom in logosom. Različica, ki jo je zapisal Barandiarán, govori o tem, da so nekoč govorile vse živali in rastline, razen mahu. Ko so želele naučiti govoriti tudi tega, so izgubile dar govora.

² Razum ali logos ne pripoveduje o izvoru, pač pa to počne mit. Že Odisejeva zgodba napoveduje prevlado logosa nad mitom. Ni naključje, da ga Atena (rojena iz Zevsove glave oziroma njegovega čela) varuje, zato so njegove glavne lastnosti bistrost in dialektičen način razmišljanja, s katerima v boju z Ajaksom (ta simbolizira herojsko vrednost mita) pridobi Ahilovo orožje. Že pri Homerju je prisotno seme tega, kar se bo razcvetelo pri Sokratu in prerezalo popkovino z bogovi, ki jih filozof navidezno spoštuje.

so pod vplivom romantike najbolj vneto zbirali folkloristi konec 19. in na začetku 20. stoletja. Dandanes so dejavne raziskovalne ekipe, kot so Etniker in Labayru, ki še zbirajo gradivo pri zadnjih ustnih virih.

Predhodniki zbirateljskega dela segajo v 16. stoletje: pisci kronik, kot je Garibay,³ so zbirali stare balade in pregovore. V 19. stoletju so dali zalet študiju in zbirateljskemu delu evropski raziskovalci Humboldtovega kova. Sledili so jim številni folkloristi, glasbeniki in jezikoslovci, ki so zbrali veliko ustnega slovstva. Imena, kot so Webster,⁴ Francisque Michel,⁵ Azcue,⁶ Aita Donostia,⁷ Manuel Lekuona,⁸ Barandiarán⁹ in drugi, so odločilno prispevali k pripravi raznolikega in bogatega korpusa, ki vključuje mite, legende, fantastične zgodbe, ljudsko in še zlasti otroško poezijo (uspavanke, uganke, igre v pesmih ...).

Zbrano gradivo omogoča nekaj sklepov: opraviti imamo s slovstvom z zelo staro osnovo, četudi se večina gradiva ujema s skupnim evropskim deblom, ki se je razvijalo predvsem v srednjem veku. Kar zadeva vsebino, je na baskovsko slovstvo zelo vplivalo pokristjanjevanje. V številnih besedilih je mogoče razločiti dodane površ(inske)ne sloje katoliškega imaginarija. Romarska pot do Santiaga in kopenske ter pomorske trgovske poti so ga obogatile z evropskimi in pomorskimi temami. Po vsej Evropi so tako razširjene različice balad, v katerih »dekle ugrabijo mornarji«.¹⁰

Balade so pesniška oblika, ki je najbolj všeč najstnikom. Prav tako so jim všeč t. i. ljubezenske suletine iz 17. in 18. stoletja, ki so ime dobile po pokrajini Souleu.¹¹ Zanimivo je, da so ta besedila zelo podobna kratki ljubezenski poeziji in v njih je jasno razviden vpliv, ki so ga nanje imele ljudske pesmi iz Béarna. To so čudovite ljubezenske pesmi s preprosto, a obenem zelo izdelano metaforiko. Metafore imajo

³ Esteban Garibay (1533–1599), zgodovinar iz 16. stoletja, ki je objavil prvo zbirko baskovskih pregovorov. Njegova knjiga je izšla v španščini pod naslovom *Refranes Bascongados (Baskovski pregovori)*.

⁴ Wentworth Webster (1828–1907), avtor knjige z naslovom *Basque legends* (1877). Britanski raziskovalec, ki ga je zanimala tudi baskovska ustna tradicija.

⁵ Francisque Michel (1809–1887) je bil jezikoslovec in raziskovalec baskovskega jezika in ustne tradicije in avtor *Le Romancero du Pays Basque* (1859).

⁶ Resurrección María Azcue (1864–1951) je bil zbiratelj in raziskovalec baskovskega ustnega izročila. Zbrano gradivo je objavil v knjigah z naslovom *Euskalerrriaren Yakintza (Modrost baskovskega ljudstva)* (1935–1947) in *Cancionero popular vasco (Baskovska ljudska pesmarica)* (1918–1921).

⁷ Aita (Oče) Donostia (1886–1956) je znameniti skladatelj, muzikolog, raziskovalec in zbiratelj baskovskega ustnega izročila. Njegova *Obras completas (Zbrana dela)* obsegajo 10 knjig, izšle so pri Eusko Ikaskuntza.

⁸ Manuel Lekuona (1894–1987) je bil raziskovalec baskovske ustne tradicije, še posebej ga je zanimala otroška literatura. Zbrano gradivo je pod naslovom *Aozko literatura (baskovsko ustno slovstvo)* izšlo pri založbi Auñamendi, v zbirki Kardaberaz. Ponatis je iz leta 1990.

⁹ José Miguel Barandiarán (1889–1991) je bil antropolog, raziskovalec in zbiratelj baskovskega ustnega izročila. Avtor obsežnega opusa. Ena njegovih najbolj znanih knjig je izšla pod naslovom *El mundo en la mente popular vasca (Svet v baskovskem ljudskem duhu)*, Auñamendi, 1962.

¹⁰ Zvabijo jo na ladjo, kjer jo omamijo in z njo odplujejo. Preden bi jo lahko posilili, dekle stori samomor z bodalom.

¹¹ Zuberoa je baskovsko poimenovanje za francosko baskovsko pokrajino v Pirenejih, ki meji na Béarn.

podobne reference, kar ustvarja skupno mrežo simbolov: zvezda je nedosegljiva ljubljena, ptica je ljubica, ki nehote pade v ljubimčevo zanko.

Ena od teh pesmi gre takole:

Majhna ptica sem, ki jo je mama zapustila v pozni pomladi.
Noč me je vrgla v robidje.¹²
Tam sem se ujela v zanko nesreče.

Pesem se nadaljuje tako, da ptička obžaluje svojo nesrečo, na koncu se je ljubimec usmili in jo spusti na prostost.

Ptička, tiho, ne joči več.
Bom odvezal te in ti pustil leteti nad goro Orhi.
Nad vsemi gorami.

*Xoria zaude isilik, ez egin nigarrik
nik eramanen zutut xedera laxaturik
Orhiko borthutik, ororen ganetik.*

Pri pregledu različnih ustnih zvrsti naletimo tudi na vrsto fantastičnih zgodb, med katerimi izstopajo tri različice pravljice o Pepelki (Etxaniz 2000),¹³ Pepelko, ki je zelo prirejena lokalnemu okolju in se močno razlikuje od kanoniziranih različic – če jih lahko tako poimenujem – Perraulta, Basila, in drugih.

Oglejmo si kratko pravljico, ki jo je zapisal Barandiarán (1962).

Bratec in sestra živita sama na kmetiji.

Sestrica ponoči ostane budna in tke.

Na vrata potrka hudič in od deklice zahteva, da skozi ključavnico pomoli svoj prst. Hudič ga oblizne in ga osuši kot jesenski list.

Hudičev klic je grozljiv:

»Dar! Dar! Dar! Emaidazu eskuko hatz luzea.« (»Daj mi svoj najdaljši prst.«)¹⁴ Hudič se vrne vsako noč in ji polize že vse prste, potem pa to opazi brat. Neke noči skupaj počakata hudiča. Ko hudič potrka, mu sestra noče več dati prsta. Hudič se razbesni, zruši vrata in vstopi. Brat nanj spusti svoje pse, ki ga raztrgajo.¹⁵

Znotraj ljudskega slovstva smo predvsem avtorji otroške poezije našli različne pesniške oblike, ki nas zelo navdihujejo: uspavanke, izštevanke, pesmi, ki se igrajo z zvenom besed, uganke ... Veliko je uspavank, v katerih je izjemno poudarjena zvočnost besedila. Tudi naslov Atxagovega romana *Obabakoak* je sposojen pri stari biskajski uspavanki: »Oba, oba, obabaxue«; s prepevanjem *oba, oba* se uspava otroke. Po drugi strani pa se po baskovsko reče spati *lo*: »Loa, loa, txuntxurrun berde, loa, loa, masusta« (»spi, spi, zeleni vrh, spi, spi, robidnica«).

Izpostavil bi rad tudi nekaj pesmi, ki jih je zbral Manuel Lekuona, ker se mi zdijo prave literarne mojstrovine, čeprav se jih prepeva novorojenčkom in nekaj

---

¹² Ljubezenska past.

¹³ Iz različnih virov jih je zapisal Xabier Etxaniz (2000).

¹⁴ Glasovno oponašanje trkanja po vratih je v onomatopeji enako zvenu strahu. Temu se v euskeri reče »dardar«.

¹⁵ Pravljica je podobna krajši različici pravljice o Pepelki z iberskega polotoka.

mesecev starim dojenčkom. To so pesmi s ponavljajočimi se zlogi in močno izraženim ritmom.

Prva od teh pesmi se uporablja za uspavanje dojenčka z oponašanjem zvoka, ki ga je na lesenih tleh povzročalo zibanje zibelke. V njej je mogoče najti tudi besedo *kuttun*, ki pomeni dragi, najdragocenejši, pa tudi amulet, zaščitniški simbol. Uspavanka gre tako: »*Ttunkurrunku ttunkurrunku ttunkurrunkuttuna, Runkuttunku, runkuttunku, runkuttunkuttuna ... (bis) lo, lo.*«

Druga pesem se uporablja za igranje z dojenčkom oz. za gibanje z njim v ritmu pesmi. Pesem oponaša zvok tamburina ali podobnega tolkala. Glasi se tako: »*Ttikirriki ttikirriki ttikirrikittona, rikittiki, rikittiki, rikittikittona ...*«

Tudi večjim otrokom je namenjena vrsta pesmi, s katerimi se lahko igrajo. Mnoge med njimi so ritmično izjemno bogate, kot na primer ta, ki oponaša zvoke pri zajemanju in uživanju juhe: »*Txirristi, mirristi, gerrena, plat, kikili salda, olio zopa, urrup, edan edo klik, ikimilikliklik.*«

Nekatere otroške pesmi se dotikajo iniciacije, Ojdipovega kompleksa, incesta in podobnih tem. Na primer: »*Amak hil nau, aitag jan nau, nire arreba panpoxak berpiztu nau*«¹⁶ (»Mama me je umorila, oče me je pojedel, moja čudovita sestra pa me je obudila v življenje.«). Obstaja tudi pravljica, ki govori o materi, ki sinu nalaga najtežja opravila, ga nato umori in z njim postreže očetu. Njegova sestra zbere njegove kosti, jih na podrešju na poseben način ponovno sestavi in ga s tem obudi. To je prepis mita o Ozirisu, le da tokrat v obliki, ki je namenjena otrokom.

Zelo pogosta pesniška oblika so tudi uganke. Veliko jih je, a nekatere so postale skoraj nerešljive, ker je za pravilni odgovor potrebno poznati danes neznana kmečka opravila in orodja. Zaradi svoje kratkosti, konciznosti in muzikalčnosti posebej izstopa tudi naslednja kratka uganika, ki je sicer podobna številnim različicam, ki obstajajo po vsej Evropi. Povezuje živalski rog z glasbenim instrumentom in obenem še z zvočno preoblikovano besedo za prsi: »*Lau titiriti, bi tatarata*« (»Štiri prsi, dva roga«).

Doslej smo pozornost namenjali posameznim besedilom iz etnografske zakladnice baskovske pesniške tradicije. Vprašati se moramo, ali je ta še živa.

Priče smo njenemu hitremu izumiranju, ki ni omejeno zgolj na področje Baskije, saj ga spodbuja moderni svet s svojimi mediji. A kljub temu še obstajajo babice, ki svojim vnukom recitirajo pesmi, še so starši in učitelji, ki sprašujejo starejše in s predajanjem izročila pesmi iztrgajo pozabi; obstajajo pa tudi skupine, ki starejše ljudi po vaseh snemajo. Priča smo poskusu, da bi sklenili obroč, ki se nezadržno razpira. Mnogi starši smo namreč ugotovili, da je to zelo koristno, saj razvija jezikovni nagon, čemur v euskeri rečemo *sena*. Otroke namreč zasidra v kraju in zgodbi, jim daje psihično stabilnost in ponuja estetski užitek. Jasno je, da s tem ne bomo vrnili sveta naših starih staršev, a mogoče je ohraniti del njegovega bogastva. In tako pridemo do kjučne točke, uporabe tradicije.

Poudariti je treba, da so v Baskiji še vedno žive zvrsti, ki izhajajo iz ustne tradicije. Tako imenovani *bertsolarizem*, denimo, je zvrst pesnjenja, ki je vse od osemdesetih let v izjemnem vzponu in videti je, da svojo moč še stopnjuje. Izjemno

¹⁶ Zapisal in preučeval ga je José María Satrustegi (1930–2003), ki je bil antropolog, raziskovalec in zbiratelj ustnega izročila, posebej pa so ga zanimale otroške ljudske pravljice. Izšle so pod naslovom *Ipui miresgarriak (Fantastične pravljice)*, Ikastolen Elkartea, 1994.

priljubljene so tudi šole, kjer se je v prostem času mogoče priučiti umetnosti *bertsolarijev*.

Bertsolarji so nekakšni trubadurji, troverji, mojstri pevci, ki na trgih in drugih javnih mestih pojejo svoje improvizirane pesmi, pri čemer imajo verzi in kitice najrazličnejše dolžine in oblike. V španskem okvirju so primerljivi z *decimisti*, avtorji improviziranih pesmi v decimah, desetvrstičnicah. A se obenem od njih tudi razlikujejo, saj *bertsolarji* uporabljajo več različnih melodij in kitičnih oblik tako pri daljših kot krajših verzih. Prav tako uporabljajo več različnih kombinacij in tipov rim. Med krajšimi je najpogosteje uporabljan verz sedmerek, med daljšimi pa deseterek. Med kitičnimi oblikami so najpogostejše osemvrstičnice s štirimi pari rim in desetvrstične kitice s petimi pari rim, z daljšimi in krajšimi verzi. Uporabljajo se tudi kitice z devetimi rimanimi verzi in s šestimi, dolžina verzov torej variira, a najpogostejši so sedmerci in deseterci.

Naloga *bertsolarjev* je verzna improvizacija odgovora na vprašanje, ki ga zastavi vodja dogodka, danes najpogosteje festivala, na katerem sodeluje več *bertsolarijev*. Pogosta oblika je tudi razgovor, v katerem *bertsolarji* vzpostavijo besedni boj, pri čemer drug drugemu odgovarjajo s kitico za kitico.

Bližu *bertsolarizmu* je t. i. stara ljudska kitica (*kopla zaharra*). To je štirivrstičnica s tremi rimanimi verzi, ki se uporablja predvsem ob slovesu starega leta, ko mestne četrti in vasi obiskujejo zborovske skupine, ki jih občasno spremljajo tudi *bertsolarji*, ki improvizirajo besedilo pesmi. Prepevanje je običajno tudi na dan svete Agate. V obeh primerih pevске skupine sestavljajo otroci in starejši.

*Hor goian goian izarra
errekaldean lizarra;
etxe hontako nagusi jaunak
urre gorrizko bizarra.*

(Ne nebu je zvezda
v dolini pa raste jesen;
lastnik te hiše
ima zlato brado.)

Ta tradicija je še vedno živa, celo vedno pomembnejša. *Bertsolarizem* pa je pokazal tudi svojo negativno plat, kajti njegov izjemen razmah je potisnil na obrobje druge oblike ustnega slovstva in celo literature, mestoma pa je ustvaril tudi pretirano šolsko retoriko.

V francoskem delu Baskije so žive tudi drugačne oblike ljudskega ljudstva, denimo ljudsko gledališče v obliki pastirskih iger (*pastoralak*), kjer pri predstavah sodelujejo cele vasi. Postavitev takšne igre traja približno štiri ure. Zanje so značilni enak nabor oseb in prizorišč, tudi ključ, vsebina pa se spreminja. Gibanje igralcev je vnaprej določeno in izjemno stilizirano (ritem si dajejo z udarci s palico, v počasnem ritmu si sledijo peti gledališki dialogi). V predstavah sodelujejo tako otroci kot odrasli. Tradicionalno je bil zaplet precej manihejski,¹⁷ danes pa se ta značilnost opušča, četudi je črno-belo slikanje še vedno prevladujoče.

---

¹⁷ Tematizira na primer boje med kristjani in muslimani, verniki proti ateistom, republikancem ali masonom. Pri tem so eni dobri, drugi pa slabi.

Pri posredovanju tradicije so pomembni predvsem trije stebri. Prvega sestavlja družina. Tradicija zbiranja okoli ognjišča se je povsem izgubila, a številne družine se zbirajo ob otroških posteljicah, kjer je mogoče nadaljevati ustno tradicijo, na katero potrošniška družba in ideološki interesi niso toliko vplivali kot na bertsolarizem in pastirske igre. Drugi element je šola, ki v mnogih pogledih zamenjuje dom. Goji različne igre z besedili in dejavnosti, ki spodbujajo miselni razvoj. Tretji steber predstavlja literatura, ki se rojeva tako iz literarne kot ustne tradicije. Otroška književnost je zelo blizu ustni tradicije, ki jo obnavlja in preoblikavano ponovno ponuja otrokom. Otroška književnost ima izjemen pomen pri oživljanju ustne tradicije. Ne gre za dobesedno ponavljanje že videnega; vsaka družba opravi branje lastne tradicije, ki jo ponovno interpretira in preblikuje, s tem pa oživi. Tako tradicija ostane živa in ne zgolj občudovanja vreden fosil.

Obujanje tradicije pomeni precejšen problem v vsej zahodni družbi, še zlasti v baskovski, saj je naša starodavna tradicija prepredena s konzervativno vero, obenem pa posredovana skozi jezik, ki je bil tik pred izumrtjem in je bil prepovedan, zato se je skrival na kmetijah in v zakristiji. Jezik v zadnjem času doživlja zelo močno modernizacijo, kar prinaša tudi nekatera nesoglasja, ki zadevajo moralne, verske in družbene vrednote.

Toda cenzuriranju zastarelih ideoloških vrednot se je treba izogibati, saj lahko ubije še tisto malo življenja, kar ga je v tem starem izročilu ostalo. Menim, da modernizacija ne pomeni zamenjave neustreznih ideoloških shem z novimi gesli, ki bi ubesedovala trenutne politične probleme in družbene ter zgodovinske krivice. Zadevati bi morala zares globoke spremembe, ki potekajo predvsem na nivoju tega, čemur bi lahko rekli »literarni nagon«, kar pa ni nič drugega kot nezavedno ali duh dejavne ustvarjalnosti. Če začnemo uporabljati izročilo, se z njim igramo in ustvarjamo nove literarne oblike, bo literarni nagon pisateljev, recitatorjev, uporabnikov, otrok ustvaril nove žive izraze z izjemno močjo priklica.

Naj za primer navedem pogovor s petelinom:

- *Kukurruku!* (»Kikiriki!«)
- *Zer duzu?* (»Kaj ti je?«)
- *Buruko min!* (»Glava me boli!«)
- *Zeinek egin?* (»Kdo je za to kriv?«)
- *Azeriak.* (»Lisjak.«)
- *Azeria non da?* (»Kje je lisjak?«)
- *Zotzak biltzen.* (»Nabira vejice.«)
- *Zotzak zertarako?* (»Kaj mu bodo vejice?«)
- *Sua egiteko.* (»Zakuril bo.«)
- *Sua zertarako?* (»Kaj mu bo ogenj?«)
- *Amona berotzeko.* (»Pogrel bo babico.«)
- *Amona zertarako?* (»Zakaj pa babico?«)
- *Arrautzak biltzeko.* (»Da bo pobrala jajca.«)
- *Arrautzak zertarako?* (»Kaj ji bodo jajca?«)
- *Apaizari emateko.* (»Dala jih bo duhovniku.«)
- *Apaiza zertarako?* (»Zakaj pa duhovniku?«)
- *Meza emateko.* (»Da bo daroval mašo.«)
- *Meza zertarako.* (»Kaj nam bo maša?«)
- *Gu eta mundu guztia salbatzeko.* (»Da bomo odrešeni in da bo odrešen ves svet.«)

Jasno je, da ta dialog s poudarjeno zvočnostjo in besednimi igrami starše in učitelje moti: neverujoče, ker poudarja vero, verne, ker predstavlja zelo nazadnjaški način

razmišljanja. Kaj storiti? Ravnajmo z občutkom. Pisatelj bo povzel strukturo, a ji bo dal novo vsebino. Starši in učitelji bodo dialog z rabo postopno spreminjali, a to bodo storili brez vključevanja programskih načel, z občutkom, dokler v rokah ne bodo imeli besedila, ki jih ne bo motilo. Po drugi strani pa nam je tudi ljudsko izročilo ohranilo različico pogovora, ki je bližja današnjim pogledom.

- *Kukurruku!* (»Kikiriki!«)
- *Zer duzu?* (»Kaj ti je?«)
- *Buruko min!* (»Glava me boli!«)
- *Zeinek egin?* (»Kdo je za to kriv?«)
- *Oilarrak.* (»Petelin.«)
- *Oilarra non da?* (»Kje je petelin?«)
- *Zotzak biltzen.* (»Nabira vejice.«)
- *Zotzak zertarako?* (»Kaj mu bodo vejice?«)
- *Sua egiteko.* (»Zakuril bo.«)
- *Sua zertarako?* (»Kaj mu bo ogenj?«)
- *Opilla egiteko.* (»Spekel bo krof.«)
- *Opilla zertarako?* (»Kaj mu bo krof?«)
- *Denok jateko.* (»Skupaj ga bomo pojedli.«)

To je različica, ki navdušuje otroke, spoštuje tradicionalno strukturo in pesniške podobe in ne vzbuja odpora pri odraslih. Ta različica ni prebudila nobenega (povsem spontanega) literarnega komisarja, otroci v njej uživajo, ohranja pa tudi ekspresivno in simbolično moč. Primernejša od ideološkega nadzora je torej uporaba izročila, igra z njim. Toda to je potrebno početi z občutkom, da se gradivo oblikuje tako rekoč samo, v skladu z ljudskim instinktom, ne da bi pri tem uničili simbolne in arhetipske prvine.

V zgodovini baskovske literature je zelo malo avtorjev, ki bi pisali poezijo za otroke, a ti, ki so to počeli, ponujajo današnjim avtorjem, ki skušajo obuditi tradicijo, zelo zanimive zglede. Avtorica in avtorja, kot so Marijane Minaberri (1926–2017), Oxobi (1888–1958) ali Nemesio Etxaniz (1899–1982), so ustvarili poezijo in pravljice, ki so se močno navezovali na ljudsko izročilo. Vzemimo, na primer, Oxobija, pri katerem lahko opazujemo izjemno muzikalčnost:

Xirula,
xiruli,
Sagarren puntan mihula (»nad jabolkom omela«),
Sagarren puntan mihula (»pod jabolkom omeli«),
Xirulirula,
xiruliruli.

Tudi Miguel de Unamuno in Pío Baroja, baskovska avtorja, ki sta pisala v španščini, poznata to tradicijo. V Unamunovih spominih na otroštvo je precej odmevov ljudskih pripovedi in starih otroških pesmi v baskovščini, ki se pojavljajo ob izročilu v španščini, ki je nastalo na področju Bilbae. Pri Baroji je to še očitneje: mnoge od njegovih zgodb in likov koreninijo v baskovski tradiciji.

Ko se ob koncu sedemdesetih rodi mladinska književnost v baskovščini in se brez zadržkov odpre vplivom svetovne književnosti, se začne tudi novo obdobje obnavljanja ljudskega slovstva. Nekateri avtorji ga zavračajo, drugi pa preobrazijo z uvajanjem modernih načinov pisanja in posodobljenih tematik.

Na področju poezije za otroke so mnogi avantgardne tehnike, ki jih je spodbujal Rodari, povezovali z ljudskimi oblikami in s tem še povečevali možnosti, ki jih

poezija ponuja igri, kot sta to že pred časom počela tudi Federico García Lorca in Rafael Alberti.

Seveda otrokom ugaja poezija, ki vsebuje besedne igre, ritem in rime, za nameček pa še presenečenja in čustva. Toda poleg občutka za igro otrok poseduje tudi globoko zakoreninjeno zmožnost za vzpostavljanje stika s pesniško podobo. Gola pesniška podoba nekaterih haikujev vzpostavi neposredni stik z otroško dojemljivostjo. Ne razumem prav dobro, kako se to zgodi, čeprav menim, da je to verjetno povezano z analognim načinom razmišljanja, ki je značilno za otroke. A tukaj me vzrok ne zanima toliko, pomembnejša se mi zdi estetska izkušnja, ki se neposredno izriše na otroškem obrazu, v njegovih očeh, v tišini in kakšnem komentarju, zaradi katerega se včasih naježiš. Kot haiku, ki ga je napisal desetletni deček iz Pamplone nekega zimskega jutra, ko smo prebirali haikuje. V razredu je vladala tišina, eden tistih trenutkov, ko so otroci očarani od tega, kar so sami ustvarili in se na to odzovejo s tišino. Ta deček je napisal haiku vreden Isse (prevajam ga iz euskere):

Moj rojstni dan je:
danes ne sovražim teh,
ki jih sovražim.

Elemente igre v ljudski poeziji je po mojem mnenju mogoče nadgraditi s pesniško podobo, ki je navse lirična. Gre za prenos od ušesa k očesu, s čimer se izognemo pretirani potrebi po rimi, metrumu, potrebi po oblikovni popolnosti ali pretiranemu igračkanju z besedami in strukturami, kar lahko tudi uniči pesniško moč otroške poezije. Celo brez vseh teh mašil pesnik nazadnje pove to, česar ni želel povedati, in preveč zoži poti inspiracije. Zato se mi zdi še toliko pomembnejša gola pesniška podoba: to je beseda, ki osvetljuje duha.

Viri in literatura

- Resurrección María Azcue, 1935–1947: *Euskalerrriaren Yakintza*. Madrid: Espasa-Calpe.
- Resurrección María Azcue, 1990: *Cancionero popular vasco*. Bilbao: Euskalzaindia.
- José Miguel Barandiarán, 1962: *El mundo en la mente popular vasca*. Donostia/San Sebastián: Auñamendi.
- Xabier Etxaniz, 2000: *Geure ipuinak*. Pamplona: Pamiela.
- Xabier Etxaniz, 1997: *Euskal haur eta gazte literaturaren historia*. Pamplona: Pamiela.
- Esteban Garibay, 1854: *Refranes Bascongados*. Madrid: Real Academia de Historia.
- Juan Kruz Igerabide, 1993: *Bularretik Mintzora: haurra, ahozkotasuna eta literatura*. Donostia/San Sebastian: Erein.
- Manuel Lekuona, 1990: *Aozko literatura*. Donostia/San Sebastián: Auñamendi.
- Francisque Michel, 1859: *Le Romancero du Pays Basque*. Dostopno na spletu.
- Jose Maria Satrustegi, 1979: *Ipui miresgarriak*. Zamudio: Gupizkoako Ikastolen Elkartea.
- Wentworth Webster, 1877: *Basque legends*. Dostopno na spletu.
- Zulaica Arregui, José Gonzalo (Aita Donostia), 1994: *Obras completas*. Donostia/San Sebastián: Eusko Ikaskuntza.

Prevedla **Barbara Pregelj**

Pavle Učakar

PREVAJANJE JEZIKOV*

Verjetno ni dvoma, da se je prostor kakovostnega otroškega leposlovja in ilustracije na Slovenskem odprl po drugi svetovni vojni z ustanovitvijo založbe Mladinska knjiga. Srečno naključje je na mesto urednice pripeljalo pisateljico in prevajalko Kristino Brenkovo. Njena znana krilatica je bila, da je za otroke dovolj dobro le najboljše. V desetletjih delovanja ji je uspelo v kulturno zavest Slovencev vgraditi občutek za kakovostno otroško literaturo in ilustracijo in današnja stopnja te kakovosti je posledica njenega delovanja. Kasnejši uredniki in urednice smo le sledili varovanju in razvoju doseženega.

V današnji ilustraciji se dogaja veliko več, kot je mogoče realizirati skozi produkcijske kanale založb in drugih medijev.

Težko je naštetih vse avtorje, ki so dosegli vrhunsko, tudi mednarodno raven z odmevnimi nagradami in priznanji. Najprej zato, ker jih ni malo, pa tudi zato, ker je v nekem trenutku na vrhuncu svojih moči eden, drugič pa drugi. Pomembno je, da najboljša dela postanejo standardi kakovosti in se naslednje generacije ustvarjalcev trudijo, da bi jih dosegle in presegle. A kakovost lahko dosežejo le tako, da razvijajo čisto osebni, avtentični slog. Po tem načelu delujemo v Mladinski knjigi. Samo tako je mogoče nenehno preverjati, kaj je kakovostna ilustracija, kaj odpira prostor imaginacije in kaj ga zapira.

Znanje in ustvarjalnost se prenašata iz generacije v generacijo. S tem se ustvarja klima, ki je nadvse primerna za rast izvrstnih del. A to klimo je treba negovati. Poslovnemu svetu, ki je praviloma ravnodušen do te nege, je treba nenehno dopovedovati, da so vse naštetih kvalitete in vrhunska raven knjižnih del pravzaprav ekonomske kategorije. A čudna so pota kapitala in le upamo lahko, da bomo to nego lahko čim dlje izvajali. Za vse naše otroke in za tiste, ki smo to nekoč bili, a se še vedno spominjamo čudovitih svetov. Ne pozabimo jih in vse bo v redu.

There is no doubt that quality children's literature and illustration began to flourish after WWII with the founding of the Mladinska knjiga publishing house. It was a happy coincidence that the writer and translator Kristina Brenkova became its first editor, her well known motto having been that only the best is good enough for children. In decades of editorial work she managed to sensitize cultural awareness of Slovenes for quality children's literature and illustration, and today's degree of their quality results from her endeavours. All the later editors only strived to protect and promote the achieved standards.

In present day illustration a lot more is going on than can be realized through the production channels of publishing houses and other media.

---

* Besedilo je avtor napisal za simpozij, ki ga je v okviru 16. Pravljičnega dne pripravila Mariborska knjižnica. Prispevki s tega dogodka bodo v celoti objavljeni v zborniku *Prenos pravljic v raznotere pojavne oblike in umestitve*, ki je že v tisku.

It is hard to list all the authors that achieved topmost level, also within international frame, with prestigious awards and recognitions, especially as there have been many of them over the course of years. The thing that matters is that the best works should become quality standards for the next generations to strive to achieve and surpass them. However, quality can only be achieved by developing one's own personal, authentic style. This is our principle of work in the Mladinska knjiga publishing house. It is only in this way that questions of quality illustration, and of open versus closed imagination can be subject to permanent examination.

Knowledge and creativity are transferred from generation to generation, thus fostering the proper climate for creation of excellent works. But this sort of climate needs nurturing. The world of business, which as a rule cares little for nurturing the climate of creativity, needs endless persuasion that all these qualities and supreme level of literary works are in fact economic categories. But strange are the ways of capital, and we can only hope that we will be able to persist in the cultivation of creative climate for as long as possible. For all our children, and for all who once were children, we still remember the wonderful worlds. Let us not forget them and everything will turn out fine.

Pod tem naslovom sem si zamislil primerjavo med besedo in sliko v otroški literaturi. Gre torej za precej zožano razumevanje jezikov. Pri uporabi pojma »jezik« je govora o besedilu kot enem in sliki kot drugem jeziku oziroma o tem, kako se v slikanici srečata, pogovarjata, prepletata in dopolnjujeta, kako se prežemata in kako tvorita nov jezik, ki je več kot le vsota obeh. Pred leti smo začeli v Mladinski knjigi izdajati tudi »slikanice« za odrasle. To so zbirke pesmi slovenskih pesnikov, ki so tudi izvrstno ilustrirane. Uspeh teh zbirk je potrdil domnevo, da ne razumejo ali čutijo samo otroci razsežnosti prostorov, ki se odpirajo ob sobivanju slike in besede. Veliko je bilo diskusij o tem, ali ni odlična poezija ali proza že zaključen proces in celota sama po sebi, ali sploh potrebuje sliko ali ni ta morda celo moteča za doživljanje besedila. Seveda je lahko npr. poezija natisnjena v knjižici brez ilustracij, kar je tako rekoč pravilo. Ničesar ne izgubi brez slike. Tudi Shakespearejeve drame so natisnjene v knjigah, čeprav so namenjene uprizarjanju in večina ljudi nikoli ne bere dram v knjižni obliki, ampak si jih ogleda kot gledališke predstave.

Vsako slikanico začenja ideja, besedilo ali le vizualni sinopsis. Včasih le serija že pripravljenih slik, kjer slikovna zgodba spodbudi nastanek besedila. Vse kombinacije so mogoče.

Najpogosteje je vir ideje besedilo. Uredniška ekipa se o likovni izvedbi odloča na podlagi osnovnega sporočila, ki ga prinaša zgodba. Upošteva slog besedila, obseg ali pa čisto osebne, uredniške slutnje o obetavnosti projekta. Izbira vizualnega sloga je včasih zožena s pripovednim, realističnim jezikom, ker so prvine zgodbe tako določujoče. Med vrsticami takega besedila ni ravno veliko dodatnih sporočil. Od posameznega avtorja je odvisno, koliko vzporednega jezika lahko ustvari. Mojster bo znal tudi tak prostor bistveno razširiti in mu dodati dinamiko in svežino, mu vdihniti dodatne dimenzije.

Zgodbe, kjer pa je mogoče med vrsticami prebrati veliko več, omogočajo tudi več svobodnega prostora za upodobitev »vzporednih« likovnih branj. Dopuščajo časovno ali na primer čisto geografsko, scensko gradnjo samosvojih slikarjevih svetov, oblikovanje junakov in njihove telesne govornice, celo način uporabe slikarske »geste«, način risanja in slikanja ali izbiri tehnike. Odprta zgodba načeloma omogoča najboljši končni amalgam obeh jezikov. Takšna dela delujejo tako homogeno, da je težko ugotoviti, katera plast literarnega je sprožilec likovnega ali obratno. V takih

primerih si kakšne druge kombinacije avtorjev preprosto ne moremo predstavljati. Lahko pa gre v resnici le za enega samega avtorja (teksta in ilustracij). Najboljše kombinacije dveh avtorjev tudi delujejo, kot bi jih naredil le en ustvarjalec. Tak izvrsten izdelek se gleda in bere v nedeljivem »enem kosu«, kompaktni senzaciji slikanice. Nekaj takega kot doživetje gledališke predstave. Slikanica nagovarja z besedilom in s sliko, vzbuja dražljaje na zapleteni sinestetični ravni. Vsak bralec doživlja branje na sebi lasten način, vidi različne stvari in jih po svoje čustveno zaznava.

Ena najpomembnejših prvin pri pripravi projekta je dramaturgija zgodbe. Ta določa tudi likovne intervencije; od izbire tehnike slikanja do barvnih kombinacij, uporabe osvetlitev in zatemnitev prizorišč, gradnje kadrov in gibanja junakov skozi zgodbo. Fizično to izgleda kot majhna papirnata harmonika, friz dogodkov skozi celotno zgodbo (story board). Tam se pili ves potek v vizualnem smislu. Cilj je, da slike govorijo besedilo, kot da literarnega sploh ni. Da lahko izluščimo dogajanje zgolj skozi niz slik. Včasih so bile slikanice izdelane kot nekakšne razstave relativno izoliranih, v sebi zaključenih slik. Danes pa je cilj to narediti kot eno samo, sekvenčno razdelano sliko, kot časovni trak zgodbe. Vsak del se gradi z mislijo na prejšnjega in prihodnjega ob enem. Dobra serija se vedno doživlja kot eno telo, ki mora biti kompleksno in ritmizirano. Kot skladba.

Ritem je nekaj, kar je lastno vsaki dobri zgodbi. V likovni izvedbi se ritmi prilagajajo zgodbi z razmerji med temo in svetlobo, barvnih kombinacij, med zaprtim in odprtim prostorom, kjer se gibljejo akterji. Ali pa gre za ritem govornice telesa junakov skozi zgodbo. Vse skupaj je podobno izdelavi risanke. Teh režiserskih »kanalov« ali prvin je veliko, a so vse spletene v en sam razvejen lok zgodbe.

V knjigi *Mali princ* A. de Saint-Exuperyja obstaja motiv kače, ki je pojedla slona. To je slikovita ponazoritev odnosa literarne zgodbe, kjer spodnja črta ali trebuh udava predstavlja besedilo, črta usločenega hrpta pa likovno pripoved. Slike se s svojo govorico včasih približujejo, včasih pa odmikajo dobesečnosti literarnega. Tisti pojedeni slon vmes pa je prostor med obema govoricama, ki je odprt za vse neupovedljivo in neupodobljivo. To je prostor sublimnega.

Koncept je temeljna konstrukcija, načrt uporabe slikarskih prvin, na podlagi katerega se gradi celota dela. Vsak avtor ga pripravlja po svoje in običajno postane viden šele, ko je delo končano. Vsako delo zahteva svoj načrt. Naj omenim tri dela, kjer je ta odlično izveden, neviden, a prisoten.

Hišica iz kock Ele Peroci v izvedbi Lidije Osterc (Mladinska knjiga 1964) je bila izvrstno in drzno zastavljena; kot niz med seboj povezanih prizorišč, ki si sledijo v nekakšnem neprekinjenem traku od prve do zadnje strani knjige. Povezovalna nit je pokrajina. Ko jo listam, se nikakor ne morem znebiti vtisa, da je v »verižicah« vzorcev dreves skrita nekakšna glasbena nit, skladba, skrivni notni zapis. Če pomislimo, da je Lidija Osterc izhajala iz glasbene družine, se ta primerjava ne zdi več tako nenavadna. Vsi junaki in prizorišča so močno stilizirani, a na zelo fin in domiseln način. Zaradi te stilizacije pa podobe niti za trenutek ne izgubijo otroške nežnosti in magije.

Zvezdni tolarji H. C. Andersena z ilustracijami Marlenke Stupica (Mladinska knjiga 2000) so drugo tako delo. Ko sva z Marlenko načrtovala ta projekt, sva se strinjala, da je zgodbica kot naročena za podoben koncept neprekinjene pokrajine. Misel se ji je zdela zabavna in je naredila prav to. Pokrajino je naslikala kot enovito

sliko, friz, sestavljen iz segmentov dvojnih strani. Linije pokrajine, hribov, poti, rastlinskega bogastva se na vsaki naslednji strani natančno prilegajo. Le glavna junakinja v vsaki sekvenci počne druge reči, kot se pač razvija zgodba. Sprehod skozi gorenjsko krajino nas vodi od začetka do konca zgodbe, vmes se na vsaki posamezni dvojni strani (spreadu) zgodijo posebnosti, tako da lahko vsaka slika deluje tudi sama zase z vsemi kompozicijskimi premisleki in svojimi dramatskimi prizori. Pri tem pomagajo vegetacija, gozdne živali, ptice ter srečanja deklice z vedno novimi osebami. Ves potek se iz svetlobe zgodnjega jutra in popolnoma odprte pokrajine proti koncu zgodbe prevesi v noč v gozdu v skoraj zaprtem prostoru. Pri branju celota deluje kot en sam dih.

Še en primer take vrste je slikanica *Deček in hiša* Maje Kastelic (Mladinska knjiga 2015). Knjiga brez zapisanih besed, vendar z zelo jasno in lepo, zaključeno zgodbo. Njen tok se začne z odhodom dečka v šolo še v jutranji temi po mestni ulici. Na poti ga zamoti in zapelje maček, da mu sledi v temne hodnike stare hiše. Sledi mu po stopnicah v zgornja nadstropja, skozi veliko starinsko opremljeno stanovanje do podstrešja. Tam naleti na deklico, ki izdeluje papirnata letala. Nato jih skupaj spuščata z balkona v že sončen dan ...

Enostavnost »zgodbe« bi zlahka strnili v nekaj stavkov, vendar je sprehajanje skozi skrivnostne temne prostore polno detajlov, ki omogočajo pripovedovanje po želji slehernega »bralca«. Ti detajli, na primer različna obvestila po zidovih in tablah, grafiti na stopnišču, naslovi knjig na policah v stanovanju, nenavadni ali čisto običajni predmeti, opremljenost sob ali pa spremljava dveh drobcenih mišk (ena od vzporednih zgodb), na vsaki strani pletejo nešteto možnosti za pripoved. Vse te dimenzije tvorijo gost in bogat lok dogajanja in kompaktno, a obenem amorfno celoto. Občutek imaš, da ni mogoča nikakršna redukcija prizorov.

Ti trije primeri najbolje ponazorijo, kako se tvori trdna konceptualna celota s tokom pripovedovanja in kako se dramaturški lok prekriva z besedilom, ne da bi pri tem trpele likovne zakonitosti in slikarska izvedba posamezne slike. Vsaka deluje tudi kot celota, sama zase. Le postavljene so tako, da si sledijo ena za drugo in govorijo še neko novo metabesedilo. Seveda ni nujno, da so trakovi tako ultimativno zlepljeni v friz. Lahko so veliko bolj zrahljani, a gre za načelo, ki je v ilustrirani knjigi brez dvoma nepogrešljivo, vredno premisleka. Je del definicije ilustrirane zgodbe.

Podoben in nazoren »kanal« likovne govorice je likovna fabula zgodbe. Slikar z risbo govori zgodbo in komunicira z gledalcem. Z njo bivajo in govorijo junaki v zgodbi. Lahko je raskava, gladka, vesela ali melanholična, vedno govori po svoje. Lahko je močna obrobilajoča črna risba kot pri Lili Prap ali pa popolnoma pritajena in prekrita z barvo kot pri Marlenki Stupica. Risba gradi osnovno likovno mapo zgodbe. Z njo se gradijo kompozicija in najfinejši detajli. Risba je fabula slike, njen racionalni del, obenem pa tudi močno ekspresivno sredstvo. Odvisno od mojstrstva slikarja pa tudi tega, ali je risba sploh v središču njegove pozornosti in načina pripovedovanja. V primeru, da je to pomembno sredstvo izražanja, bo izbira črtala ali čopiča določala njeno naravo. Damijan Stepančič pogosto uporablja mehka, krušljiva črtala, ki puščajo raskavo sled. Z njimi dosega močen, ekspresiven slikarski vtis. Marjan Manček pa se temu načeloma ne posveča preveč, svojo pozornost usmerja bolj v situacijske prizore in humor, pri čemer mu je pretirana ekspresivnost nemara celo v napoto. Zelo pogosta je uporaba linije oblik kot razmejitev med barvnimi

ploskvami. Risba na ta način postane sredstvo za vzdrževanje kompaktnosti prizora, aktivna risba. Pri taki uporabi obstaja nevarnost, da bo sploščila globino prostora, čeprav je uporabljena prav z željo po poglobljanju perspektive slike. Tak način uporablja veliko avtorjev, saj daje občutek obvladovanja celote. Med njimi je bil včasih tudi Peter Škerl. Na začetku ustvarjalne poti se v svojih delih nikakor ni mogel znebiti ploščatosti figur ravno zato, ker je uporabljal močan, črn »outline«. V trenutku, ko ga je opustil in spremenil karakter risbe iz aktivnega v pasivnega, takega, ki samodejno nastane na meji dveh barvnih ploskev brez črne linije, se je njegov slikarski talent sprostil in razvil v izjemen mojstrski slog.

Če za risbo pravimo, da je to likovna pripoved, potem lahko barve označimo kot gradnike čustvenega dožemanja pripovedi. Barve gradijo emocije dogajanja in atmosfero. Pulziranje barvnih tonov v njihovi intenzivnosti ali svetlosti obarva dogajanje s čustvi. Ali gre za močne, saturirane barve ali znižane, stišane barve, je odvisno od afinitete vsakega posameznega ustvarjalca, predvsem pa od tega, kakšen zven ali orkestracijo zahteva zgodba. Vsak umetnik v določenem času ustvarjanja notranje, intimno vibrira v neki barvni lestvici. Ta se s časom spreminja. Dela Marije Lucije Stupica so primer takega razvoja. Na začetku kariere je v simpatični in duhoviti slikanici *Kraljična na zrnu graha* H. C. Andersena (Mladinska knjiga 1973) uporabljala močne primarne barve. Nato se je v slikanici *Pastirica in dimnikar* H. C. Andersena (Mladinska knjiga 1984) nenadoma popolnoma posvetila najfinejšim barvnim in tonskim študijam, kot da bi čez noč začela ustvarjati nekaj čisto drugačnega. To delo jo je izstrelilo v sam vrh evropske ilustracije in še isto leto je v Bratislavi zanj prejela zlato jabolko. Zadnja dela, ki jih je ustvarila, pa so prave slikarske mojstrovine, ki se zgledujejo pri bidermajerskem slogu (*Hrestač in mišji kralj* E. T. A. Hoffmana, DZS 1996, in *Rdeča kapica* bratov Grimm, Prešernova družba 1999).

Ančka Gošnik Godec je vedno slikala z nasičenimi zemeljskimi toni. A to je v resnici del njene ustvarjalne naravnosti. Ančka globoko razume ljudsko umetnost in v upodabljanju teh pripovedk je neprekosljiva tako z risbo kot barvami. Te so nekako zadimljene, prekrivne, komplicirane in natančno položene. Včasih se je jezila, ker ji je kakšna barva »pobegnila«, čeprav v popravkih nihče ni opazil razlike. Njen koncept je jasen in pod kontrolo od začetka do konca. Drugače kot pri Poloni Lovšin, katere barve delujejo, kot da so uporabljene naravnost iz tube. To so močne, nekoliko transparentne barve, ki s prekrivanjem ustvarjajo intenzivne, skoraj fluorescentne svetlobne učinke. Temni jih s prekrivanjem poteze čez potezo, barvo čez barvo, s seštevanjem plasti, zato njene barve žarijo tudi v najtemnejših kotih. Poteze barve delujejo kaotično in ekspresivno, a z dodajanjem plasti tudi oblike na koncu dobijo svojo trdnost in natančnost. Njen plan je na začetku videti precej ohlapen ali pa ga celo sploh ni, a skozi proces se zjedri in končni rezultat je trdna celota. Gošnik-Godčeva v projektu niza prizor za prizorom do konca, Lovšinova pa praktično ves čas dela na vseh prizorih hkrati in se pri delu giblje od začetka do konca serije, doda potezo tu, potezo tam, navzkriž, dokler se ne izlušči celota.

Osnovna karakterna značilnost umetnika in njegova trenutna čustvena stanja vplivajo na uporabo barvnih lestvic. Lahko je pa ta tudi rezultat natančnega konceptualnega premisleka. Najpogosteje pa kar vsega navedenega.

V ilustriranih knjigah upodobitev literarnih likov sledi besedilu. Če je večplasten opis literarnih oseb v besedilu zelo natančen, je za ilustrirano knjigo to prej omejitev. Za slikarja je zapisano dejstvo, da npr. Kekec nosi zelene hlače, nuja, ki

se mora v sliki ponoviti, kar je neke vrste tautologija. Če pa je junak bolj splošno in na kratko opisan, omogoča to slikarju veliko več prostora, da oblikuje svojega junaka bolj svobodno. Doda lahko lastno predstavo o junaku in s tem posebno dimenzijo karakterja, kar zgodbo bogati.

Kekca je Vandot natančno opisal, pa vseeno obstaja v besedilu tudi individualni prostor za različne likovne interpretacije. Kekec Zvonka Čoha je npr. čisto drugačen od tistega, ki ga je naslikal Matjaž Schmidt. Oba sta odlična in oba sta definitivno Kekca. Vsak mu je naslikal dušo po svoje. Na eni strani so to fizične posebnosti, na drugi pa govornica telesa. Prav slednja je pri slikanju karakterjev v slikanicah ključnega pomena. Z njo se dosega podoba psihičnega stanja, odnos do drugih protagonistov ali pa oznaka junaka kot dobrega ali zlega, aktivnega ali pasivnega, ekspresivnega ali le prisotnega.

Z junakovo podobo in govornico telesa se lahko dosega izjemne finese in dimenzije v pripovedih, ki s svojo kratkostjo težko natančno opisujejo junakovo stanje. Lahko spreminja celo duha zgodbe.

Zanimiva je primerjava dveh skrajno različnih primerov, Disneyjevega srnjačka Bambija (glede na podobo nikoli nisem zares mogel definirati spola, saj je on, pa vendar ...) in deklice Marlenke Stupica iz slikanice *Palčica H. C. Andersena* (Mladinska knjiga 1976). Bambijeve oči so močno predimenzionirane in delujejo kot črna ogledalca, ki ne dopuščajo nikakršnega vpogleda v njegovo »dušo«. Na vseh slikah so enake, velike in neskončno srečne, v psihološkem smislu ploščate. Bambi je junak, ki nenehno skače in se kaže v kar največ pozah in situacijah, Palčica pa je v nasprotju z njim skoraj nedejavna in samo prisotna. Njene oči so majcene pike, ki se spreminjajo enkrat v bolj elipsaste, drugič bolj okrogle, odvisno od prizora, a komaj opazno. Skrivnostne so. Nikoli ne vemo čisto natančno, kaj govorijo, a imajo veliko povedati. Oba primera ponazarjata moč oblike/karakterja junaka glede na slikano zgodbo in njegovo bivanje v njej. Lahko ji da dodatno dimenzijo ali pa ji jo vzame. Odvisno od potrebe oziroma avtorjevega namena. Podobe protagonistov in njihov naslikani karakter odločajo, v kolikšni meri se je mogoče poistovetiti z junakom in posledično ponotranjiti zgodbo.

Omeniti velja tudi primer, kako karakterje »svojih« otrok oblikuje Jelka Reichman. Tudi ti so si precej podobni. V vsem njenem opusu so videti približno enako težki, imajo podobne frizure in so celo enako stari. Le z obleko vsakega posameznega junaka subtilno gradi razlike med njimi. Vendar to niti malo ne moti, saj delujejo ikonično, to so njeni kanoni. Kot bi prišli iz gledališča kabuki. Seveda so prav vsi pristrčni, a očitno je, da je ta ilustratoričina odločitev premišljen in trden del njenega koncepta. Tudi ti mali junaki, tako kot na primer Marlenkina Palčica, zelo redko izražajo močna čustva. Mirni so in globoko zatopljeni v igro, kot bi meditirali, ali pa le radovedno opazujejo prizor, v katerem nastopajo. Tudi oni odpirajo veliko prostora za bralčevo interpretacijo situacije, kar jim daje fino pravljično avreolo.

V ilustraciji obstaja tudi pojav slikarjevega/slikarkinega fantomskega jaza. Z leti se lahko zgodi, da se umetnika polasti podoba junaka, ki je iz knjige v knjigo enaka: enaka oblika obraza, enak nos, telesna konstitucija, popolnoma enake oči in še bi lahko naštevali. Včasih ilustracije dajejo vtis, da so si junaki neke knjige v najbližjem sorodstvu. Podobni so si tako zelo, kot da bi bili vsi iz istega gnezda. Včasih njihove podobe vsiljivo napredujejo še v naslednje knjige in ustvarijo nekakšen umetnikov stereotip.

Ravno obraten pa je primer Zvonka Čoha. Leta 2006 smo pripravili knjigo ljudskih otroških iger *Ali je kaj trden most*. V njej je bilo nekaj čez šestdeset iger in vsaka je bila ilustrirana. V vsaki igri je sodelovalo najmanj pet otrok, v nekaterih pa še veliko več. Ko je Zvonko prinesel ilustracije, sem kot likovni urednik osupnil, saj je bil prav vsak naslikan otrok drugačen. Niti dva si nista bila podobna, vsak je izražal svoj karakter. Ko je knjiga izšla, sem pripravil razstavo povečanih portretkov in takrat je bilo videti vse bogastvo oseb, ki jih Zvonko nosi v sebi. Bilo jih je preko sto in vsak je bil prepoznavno drugačen.

Osebnostne fantomske podobe so eden najresnejših problemov, ki se lahko zgodijo ilustratorju, in ena najtehtnejših tem za premislek ob vsaki knjigi. Vrag tiči tudi v dejstvu, da se ga je zelo težko znebiti.

Besedilo ima med drugim tudi svojo haptično, taktilno vrednost v sinestetičnem smislu. Zven jezika zgodbe je lahko raskav ali bolj gladek, bolj pripoveden ali bolj liričen in podobno. Kot primer naj navedem vibracijo Cankarjevega jezika v primerjavi s Tagorejevo. Menim, da gre v nekem smislu za telesni dražljaj besedila, nekakšno telesno zaznavo. Za slikarsko strukturo poslikane površine velja enako. Način uporabe nanosa barve ali risbe v gledalcu vzbuja podobna občutja. Vizualna vibracija se pretvarja v telesni odziv, v čustven učinek.

Za primer vzemimo slikanje Lile Prap. Njena risba in barve so navidez zelo enostavno sestavljene. Risbo sestavljajo debeli, črni, kosmati »deževniki«, ki obrobijo polja barve in tvorijo strukturo risbe. Kajpada mreža »črvov« v Lilini sliki ni tako enostavna, kot se zdi, premišljena je do potankosti. Slikarka zelo veliko časa nameni izpopolnjevanju kompozicije in notranjih razmerij.

Toda enako pomembna ji je tudi vloga barvane površine. Lila uporablja barvne krede, te pa puščajo močan snovni vtis. Občutek imaš, da je na površini suh prah ali da so barvne pajčevine. Ta prašnost vzbuja vtis žarenja barv, ki pa ni več na površini, ampak tvori taktilno avro nad površino. Učinek je sinestetična magija slike. Kljub navidezni enostavnosti so te slike močne čutne senzacije.

Marlenke Stupica te snovne učinke dosega na drugačen način, kar najbolje ilustrirajo celostranske ilustracije iz slikanice *Sneguljčica*. Povedala mi je, da je v času nastajanja teh podob občudovala in študirala miniaturre iz srednjeveških perzijskih manuskriptov. Vpliv je očiten. Njene slike delujejo kot nekakšni tepihi. Naslikane so le z minimalno uporabo globinskih ključev, perspektive praktično ni, tonska lestvica ravno tako ne pripomore k občutku evklidovskega, globokega prostora v perspektivi, v katerega lahko vstopimo s pogledom. Drobni predmeti in junaki, živali in rastline so razporejeni v zapleteno mrežo, ki sega od roba do roba formata. Slikarka je z njo želela doseči občutek dvodimenzionalnosti. Prav ta mreža majhnih elementov ustvarja občutek, da lebdi tik nad površino podlage, kot nekakšna plast čipke ali hologram, kot fino vizualno brnjenje, ki pa ga lahko definiramo tudi kot snov. Učinek je magičen.

Ta dva primera ilustrirata različna pristopa za doseganje podobnega občutka. Pri tem se spomnimo legendarne ilustracije Ančke Gošnik Godec v slikanici *Tri botre lisičice* (Mladinska knjiga 1976) z znamenitim prizorom razkošnega stanovanja ene od lisičk. Obilje predmetov, rastlin in živali tvori raster čez celo površino slike. Ali del Alenke Sottler, ki z vsakim novim projektom izumlja nove raste in dosega nenavadne učinke površinske napetosti te vrste.

Vsak avtor to počne na svoj način, odvisno od individualnih fokusov pri nekem projektu in notranjega, intimnega vzgiba v času ustvarjanja. Dejstvo je, da je vsaka poteza čopiča ali raster s črtalom obilica drobnih detajlov, neke vrste vizualni šum, ki ga je treba uporabljati previdno. Nekatere zgodbe ga potrebujejo ali dovoljujejo več, druge manj ali celo nič.

Nekateri avtorji se s tem problemom sploh ne ukvarjajo, ampak poiščejo svoje jedro zanimanja v drugih prvinah ilustracije, česar ne gre tehtati vrednostno.

Prav vsak umetnik ima svoj svet in ta pride na dan s svojo lastno estetiko, občutljivostjo za različne ravni projekta, lastnim karakterjem in vsemi značilnostmi, ki nas delajo različne. V takem primeru se pokaže vsa svoboda prevajanja iz literarnega jezika v likovni jezik. Vsak prevaja po svoje in rezultat je skoraj vedno pravi. Za »komentar« ali branje zgodbe iz slikanic brez besedila velja enako. Prav zato so vedno pogostejše slikanice brez besed, kjer bralec sam ustvarja zgodbo. Eden tako, drugi drugače.

Pri urejanju posameznega projekta se uredniška ekipa odloča na podlagi ideje, kakšno knjigo bi radi naredili. Šele nato izbere sodelavce, ki bodo dodali poseben pečat knjigi, da postane unikat in vrhunski izdelek. Potrebna je ubrana ekipa, saj se literarni urednik »vtika« v delo likovnega urednika in obratno. Skupaj z avtorji to postane nekakšen alkimistični konzilij. Pogledi sodelujočih na zgodbo se uskladijo in strnejo v idejo, ki ji je dobro, ne pa tudi obvezno slediti. Ilustrator ima pri svoji ideji likovne podobe vso svobodo, zato jo lahko tudi izvede. Tak, za ustvarjalnost odprt prostor omogoča najboljše rezultate. Skoraj po pravilu se zgodi, da je rezultat fuzije slike in besede v končni obliki še veliko boljši, kot smo pričakovali. Vsi premisleki, načrtovanje in vsa posebna »nega« se projektu na koncu poznajo. Vpliv take kakovostne slikanice je globok in dolgoročen.

Če smo kot otroci deležni vstopa v te čudovite svetove, potem tudi kot odrasli ostanemo globoko privrženi ilustrirani knjigi. Niso redki primeri, ko otroški oddelek knjigarn obiščejo odrasli ljudje in si kupijo kakovostno slikanico zase, preprosto zato, ker je to izvrsten umetniški izdelek. Morda pa želijo doživeti prijetno vznemirjenje ob novi knjigi, polni čudovitih podob, kot se ga spomnijo iz otroštva.

Dragica Haramija, Larisa Javernik, Mojca Redjko

KULTURNO-UMETNOSTNA VZGOJA PRI ŠTUDENTKAH SLOVENISTIKE

Kulturno-umetnostna vzgoja kot kroskurikularna dejavnost je pomembna za vsa področja dejavnosti v izobraževanju. Interdisciplinarnost kot jedro kulturno-umetnostne vzgoje pomeni drugačne, nove pristope pedagoških delavcev in delavcev v kulturi, da bi sodelovalno vplivali na razumevanje kulture in umetnosti kot vseživljenjske izkušnje. V prispevku je predstavljeno delo študentk slovenistike UM FF, ki so sodelovale v prvih dveh letih izvajanja projekta *Prvi prizor: Gledališče kot prostor učenja simbolnih jezikov*. Študentke smo vključili v različne projektne dejavnosti, pri čemer smo jih pred sodelovanjem v projektu in po njem anketirali. Anketa je namenjena evalvaciji, hkrati pa je koristen pokazatelj najuspešnejših dejavnosti, ki jih velja v kulturno-umetnostni vzgoji spodbujati ter nadgrajevati, in primanjkljajev, ki so pravzaprav dobre možnosti za izboljšave. Vpliv projekta na študentke, ki so v njem sodelovale dokaj kratek čas, je zelo velik (zlasti na njihovo prepričanje), zato menimo, da bi z ozaveščanjem vseh deležnikov in s kakovostno izpeljanimi izobraževanji lahko vplivali na izvajanje kulturno-umetnostne vzgoje kot vseživljenjskega koncepta.

Arts and cultural education as cross-curricular activity is important for all activity segments in education. Interdisciplinary method as core of arts and cultural education means different, new approaches of pedagogues and those working in the field of culture, their purpose being to exert cooperative influence upon understanding of art and culture as a lifelong experience. The article presents the work of the Slovene studies students at the Maribor University, who participated in the first two years of the project's duration. The first scene: theatre as space of learning symbolic languages. Students, who were included into different project activities, were questioned before and after participating in the project. The purpose of the questionnaire is in project evaluation, although it is also a valuable indicator of the most successful activities to be promoted and upgraded in arts and cultural education, as well as of deficiencies, which offer room for improvement. The impact of the project upon students who had only participated for a brief period of time, is high (especially regarding their belief), which is why we believe that sensitizing all participants and quality focused education could have an impact on realization of arts and cultural education as a lifelong concept.

1 Uvod

V članku predstavljamo sodelovanje študentk slovenistike v raziskovalno-razvojnem projektu *Prvi prizor: Gledališče kot prostor učenja simbolnih jezikov*, katerega nosilec je Drama SNG Maribor. Namen projekta je razvoj inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja na področju gledališke umetnosti, pri čemer je projekt izrazito

večplasten: spodbuja razumevanje mladega občinstva in pedagoških mentorjev, kaj je in kakšna je gledališka umetnost, na drugi strani spodbuja lastno ustvarjanje otrok in mentorjev; spodbuja umetnike k razumevanju potreb otrok in mentorjev ter njihovo umetniško in pedagoško delo s ciljno populacijo.¹ Ali, kakor je zapisano že v *Smernicah za kulturno-umetnostno vzgojo v izobraževanju* (2009)² in poudarjeno v priložniku *Kulturno-umetnostna vzgoja* (2011: 15): »Umetnost in izobraževanje si delita moč celostnega, ustvarjalnega, reflektivnega in avtonomnega mišljenja, zato izobraževanje o umetnosti, z umetnostjo in skozi umetnost spodbuja razvoj tistih znanj in spretnosti, ki niso pomembna zgolj za posameznikovo preživetje, temveč tudi osmišljajo njegovo življenje.«

Skozi zgoraj navedene principe smo s študijo primera poskušali v prvem (2016/2017) in drugem (2017/2018) letu izvajanja projekta popeljati študentke do temeljnega cilja: ozaveščenosti o pomenu kulturno-umetnostne vzgoje v sodobnem izobraževalnem prostoru in njeni dvojni vlogi – izobraževanju na področju umetnosti ter razvijanju posameznikovega lastnega umetniškega potenciala.

2 Kulturno-umetnostna vzgoja na Slovenskem

Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju (v nadaljevanju *Smernice*) so aprila 2009 pripravili članice in člani Razširjene medpredmetne skupine za kulturno vzgojo.³ Podlage za pripravo tega dokumenta izhajajo iz *Priporočil evropskega sveta in parlamenta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje* (Uradni list EU 2006: L 394/13; natančneje so smernice podane v prilogi A navedenega dokumenta, v Sloveniji so bile *Smernice sprejete* 18. 12. 2006),⁴ pri čemer se osma kompetenca, poimenovana kulturna zavest in izražanje, navezuje na kulturno-umetnostno vzgojo. Opredeljena je kot (prav tam: 9):

---

¹ Ni odveč opozoriti na okrožnico ravnateljem 9. 6. 2017 z naslovom *Nacionalna usmeritev za načrtno kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju*, ki so jo podpisali ministrica za šolstvo, minister za kulturo in direktor Zavoda RS za šolstvo. Dokument utemeljuje (2017: 1): »Razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju sta danes prepoznana kot ena temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja. V sodobni, kulturno raznoliki in na znanju temelječi družbi mora posameznik za kakovostno življenje in aktivno udeležbo med izobraževanjem usvojiti različne veščine in razviti določene kompetence.« Dokument opozarja na osem ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje.

² Smernice so nastale na podlagi raziskave, ki so jo opravile Sonja Pečjak (vodja raziskave), Bogdana Borota, Nataša Bucik, Maja Delak, Silva Karim, Helena Korošec, Martina Peštaj in Adela Železnik in je objavljena na spletni strani pod naslovom *Predlog modela kulturno-umetnostne vzgoje: končno poročilo*.

³ Celoten dokument je dostopen na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drzavne_smernice_za_kulturno_umetnostno_vzgojo.pdf. V naslovu se imenuje dokument *Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju*, v samem dokumentu pa je pogostejše poimenovanje nacionalne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v izobraževanju.

⁴ Te kompetence so (UL EU 2006: 4): sporazumevanje v maternem jeziku; sporazumevanje v tujih jezikih; matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji; digitalna pismenost; učenje učenja; socialne in državljanske kompetence; samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje.

»Spoštovanje pomena kreativnega izražanja zamisli, izkušenj in čustev v različnih medijih, vključno z glasbo, upodabljaljivimi umetnostmi, literaturo in vizualnimi umetnostmi.« Na eni strani gre torej za spodbujanje znanja o svetovni (in slovenski) kulturni dediščini ter sodobni kulturi, kar je temelj človekove identitete, hkrati pa se priporočilo navezuje tudi na spretnosti, pri čemer sta v ospredju sprejemanje in razumevanje kulture ter samoizražanje v kulturi skozi različne medije. Pred tem je bila marca 2006 prva Unescova konferenca o umetnostni vzgoji (nastale so smernice *Road Map for Arts Education*, 2006), ki jih, ob že omenjenih *Priporočilih* (2006), vsebujejo tudi vsi slovenski dokumenti o kulturno-umetnostni vzgoji.

V *Smernicah* je podana zelo široka opredelitev kulture, in sicer (*Smernice* 2009: 4): »V različnih družbenih okoljih je koncept kulture pojmovan zelo različno; zaradi kompleksnosti in različnih vidikov ga je težko enoznačno in jasno opredeliti. Kultura namreč zajema umetniške dosežke, rezultate človeškega dela, moralo, zakone, verovanja, znanja in navade – gre torej za skupek dosežkov in vrednot, ki so rezultat človekovega delovanja, mišljenja in ustvarjanja.«

Kulturno-umetnostna vzgoja pomeni spodbujanje umetniškega izražanja pri posamezniku in hkrati razumevanje kulturnega izražanja drugih. V slovenskem prostoru je utemeljena kot kroskurikularna dejavnost, torej sodi na vsa področja dejavnosti, v vse učne predmete in v obšolske dejavnosti (*Smernice* 2009: 4).⁵ V priročniku *Kulturno-umetnostna vzgoja* (2011: 15) so zajeta naslednja področja (in sicer po abecednem redu): bralna kultura, filmska umetnost, glasbena umetnost, gledališka umetnost, intermedijske umetnosti, kulturna dediščina, likovna umetnost, plesna umetnost.

3 Projekt Prvi prizor

Petletni projekt (2016–2021) kulturno-umetnostne vzgoje *Prvi prizor: Gledališče kot prostor učenja simbolnih jezikov* izvaja Drama SNG Maribor. Namenjen je razvoju inovativnih učnih okolij in prožnih oblik učenja na področju gledališke umetnosti, saj je proučevanje jezikov umetnosti in njihovo vključevanje v modele poučevanja nujna naloga pedagogov in umetnikov. Projekt Prvi prizor financirata Ministrstvo za kulturo RS in Evropska unija (Evropski socialni sklad). Ob Drami SNG Maribor so projektni partnerji Gledališče Koper, Moment, Slogi (Slovenski gledališki inštitut), Slovensko narodno gledališče Celje in Matita. Strokovni partnerji v projektu so Petida, Spleten.si, Univerza v Ljubljani (Akademija za gledališče, radio, film in televizijo) ter Univerza v Mariboru (Filozofska fakulteta in Pedagoška fakulteta). V projekt so vključene tudi partnerske osnovne in srednje šole,⁶ saj šolsko okolje

⁵ Smernice v kulturno-umetnostno vzgojo umeščajo: bralno kulturo, film in avdiovizualno kulturo, glasbena umetnost, intermedijske umetnosti (multimedijo), kulturno dediščino in tehniško kulturo, likovno umetnost in uprizoritvene umetnosti.

⁶ Vključene šole: OŠ Dušana Flisa Hoče, OŠ Franca Lešnika Vuka Slivnica pri Mariboru, OŠ Jarenina, OŠ Lovrenc na Pohorju, OŠ Martina Konšaka Maribor, OŠ Miklavž na Dravskem polju, OŠ Sladki Vrh, Gimnazija Celje – Center, Prva gimnazija Maribor, Šolski center Slovenske Konjice – Gimnazija Slovenske Konjice, OŠ Dragomirja Brenčiča Brkina–Hrpelje, OŠ Ivana Babiča Jagra Marezige, OŠ Koper, OŠ Lucija, OŠ Oskarja Kovačiča Škofije, OŠ Šmarje pri Kopru, OŠ Vojke Šmuc Izola, Gimnazija Koper in Srednja šola Izola.

vsebuje veliko privlačnih oblik učenja, med katerimi želi projekt okrepiti položaj umetnosti: vzgojo in izobraževanje o gledališču, aktivno spoznavanje gledališča in ustvarjanje s področja gledališča in gledališke produkcije.

Projekt temelji na sodelovanju kulturno-umetnostnih in vzgojno-izobraževalnih institucij. Učiteljem pomaga narediti kulturo in umetnost razumljivo in privlačno za otroke in mlade ter jih spodbuja v lastni pedagoški ustvarjalnosti. Umetnikom pomaga razumeti potrebe otrok in mladih. Projekt Prvi prizor povezuje in vzpostavlja preprost model stalne oblike sodelovanja.

Cilj projekta je ozavestiti profesionalno gledališko produkcijo kot celovit spekter izraznih sredstev in tako postaviti gledališče na zemljevid zanimivih vsebin za otroke in mlade.

4 Sodelovanje študentk slovenistike v projektu Prvi prizor

Študentke 2. letnika magistrskega enopredmetnega pedagoškega študijskega programa Slovenski jezik in književnost Filozofske fakultete Univerze v Mariboru imajo obvezni predmet Književnost in mediji. To je razlog, da smo jih v študijskih letih 2016/2017 in 2017/2018 vključili v aktivnosti projekta Prvi prizor. Študentke so v prvem študijskem letu pisale didaktični instrumentarij za konkretno predstavo (izvedba marca in aprila 2017); v drugem študijskem letu so se pod vodstvom režiserke Mateje Kokol ukvarjale z igro kot metodo ustvarjalnega dela z mladimi (izvedba marec in april 2018).

4.1 Predstavitev dela v študijskem letu 2016/2017

V projekt je bilo vključenih 16 študentk, s študentkami sta delali Mojca Redjko, vodja projektne skupine Prvega prizora, in Dragica Haramija, pedagoška mentorica, nosilka predmeta Književnost in mediji na Filozofski fakulteti UM.

Potek dela: Študentke so imele najprej 2 uvodni uri predavanja, v katerih je vodja projektne skupine pojasnila namen in cilje projekta ter jih seznanila s potekom dela v projektu. Predstavila jim je gledališke poklice in gledališki bonton. Štiri ure so študentke preživele v Slovenskem narodnem gledališču Maribor, kjer jih je igralec popeljal po vseh prostorih: ogled se je začel v preddverju, nato so si študentke ogledale konkretne prostore in se pogovarjale z ljudmi, ki opravljajo različna dela v gledališču. Po končanem ogledu gledališča so si študentke ogledale predstavo *Gledališče od Ž do A* Ire Ratej, režiserka je Ivana Djilas, scenografka in kostumografka Maja Mirković, skladatelj Boštjan Gombač, lektor Janez Bostič, koreograf Ivica Knez, oblikovalec svetlobe Tomaž Bezjak. Ker gre za izobraževalno predstavo o gledališču, je bila skupina študentk načrtno izbrana, saj so bile v študijskem letu 2016/2017 študentke v zadnjem letniku pedagoškega študijskega programa slovenistike, njihovo prihodnje delo v izobraževalnih ustanovah pa bo vsekakor vsebovalo tudi kulturno-umetnostno vzgojo.

Študentke so bile pri pripravi pedagoškega gradiva razdeljene v štiri delovne skupine:

1. Skupina, ki se je ukvarjala z gledališkim bontonom.
2. Skupina, ki je pripravljala vprašanja o gledališču.

3. Skupina, ki je pripravljala vprašanja o gledališki predstavi.
4. Skupina, ki je pripravila gradiva o dodatnem leposlovnem in strokovnem branju.

Po opravljenem delu študentk sta mentorici gradiva logično združili, pedagoško gradivo je dostopno na spletni strani Slovenskega narodnega gledališča Maribor, v zavihku projekta Prvi prizor: <http://www.sng-mb.si/f/docs/predstave-drama/Pedagoska-gradiva-Prvi-prizor-Gledalisce-od-Z-do-A.pdf>.

4.2 Predstavitev dela v študijskem letu 2017/2018

Tudi v drugem letu izvajanja je vodja projekta predstavila temeljne cilje projekta. Študentke so bile najprej seznanjene z gledališkim bontonom Dober ton v gledališču, ki je eno od pedagoških gradiv, nastalih v okviru projekta. Nato so si ogledale SNG Maribor, in sicer po razvitem modelu interaktivnega vodnika po gledališču, imenovanem Gledališki labirint: na odru so odigrale preproste prizore, pri čemer so spoznale različne gledališke poklice; sledil je ogled zaodrja, fundusa in skladišča (z interaktivno igro spoznavanja gledaliških žanrov) ter predstavitev zgodovine gledališča. Režiserka Mateja Kokol je vodila tri delavnice o igri kot metodi ustvarjalnega dela z mladimi (angleško »theatre games«), pri čemer so bile izbrane igre namenjene krepitvi zaupanja v skupini, iskanju materiala za uprizorjanje, strukturiranju materiala in razumevanju strukture. Študentke zadnjega letnika študija lahko gledališke igre odlično povežejo z različnimi situacijami pri delu v razredu.

4.3 Predstavitev rezultatov ankete

Opredelitev primera

Študentke so v obeh študijskih letih izpolnjevale dva vprašalnika, in sicer pred začetkom dela v projektu (pred predavanjem vodje projektne skupine), ko o projektu niso vedele še ničesar, in po končanem delu.

Raziskovalna vprašanja

Zastavili smo dve hipotezi: (1) študentje ne poznajo dovolj pojma kulturno-umetnostna vzgoja; (2) ne vedo, kakšna je učiteljeva vloga pri razvijanju kulturno-umetnostne vzgoje z učenci ali dijaki v izobraževalni ustanovi in v izobraževalnem procesu.

Zastavili smo naslednja raziskovalna vprašanja, po katerih smo spraševali v projekt vključene študentke: utemeljitev kulturno-umetnostne vzgoje (kaj je kulturno-umetnostna vzgoja, kje se izvaja, kdo jo izvaja, kakšen je njen namen, kakšna je povezava med umetnostjo ter vzgojo in izobraževanjem), pomen umetnosti v razvoju otrok, odnos študentk do kulturno-umetnostne vzgoje, s poudarkom na gledališki umetnosti (kakšen je odnos študentk slovenistike do gledališča, zakaj je njihov odnos takšen; kaj študentke pričakujejo od projekta (in izpolnitev

pričakovanj) in kakšna so stališča študentk do kulturno-umetnostne vzgoje po končanem projektnem delu.

Vzorec

Prvo leto je oba dela vprašalnika izpolnilo 13 študentk, drugo leto pa 11 študentk 2. letnika magistrskega enopredmetnega študijskega programa Slovenski jezik in književnost, ki so pri predmetu Književnost in mediji sodelovale v projektu Kulturno-umetnostne vzgoje Prvi prizor. Vprašalniki so bili anonimni, študentke so si izbrale šifre, ki so jih napisale na 1. in 2. vprašalnik; nekatere študentke (prvo leto 3, drugo leto 1) niso izpolnile obeh vprašalnikov, zato smo te vprašalnike izločili. Za izločitev smo se odločili zato, ker smo delali primerjalno analizo odgovorov na odprta vprašanja pred delom v projektu in po njem tudi za posamezno študentko. Zaradi izbrane metodologije rezultatov ni mogoče posplošiti, ker je vzorec vključenih premajhen, vendar je lahko dobra osnova za razumevanje stanja in odnosa do kulturno-umetnostne vzgoje, kaže pa tudi način vključitve kulturno-umetnostne vzgoje v neposredni pedagoški proces, kar je temelj projekta Prvi prizor.

Za študijo primera smo se odločili, ker gre za neslučajnostni namenski vzorec konkretnega programa (Prvi prizor) in skupine (študentke izbranega študijskega programa). Študija primera je glede na število proučevanih primerov singularna, saj smo zajeli točno določene študentke v določeni situaciji.

Vsebinsko je študija primera eksplanatorna, pri čemer želimo razložiti postopek in razumevanje kulturno-umetnostne vzgoje za bodoče učitelje študijske smeri Slovenski jezik in književnost.

Metode zbiranja podatkov

Uporabili smo dva vprašalnika, ki so ju anketirane študentke izpolnjevale pisno. Na oba anketna vprašalnika so navedle enako šifro, tako smo zagotovili njihovo anonimnost, hkrati pa lahko primerjamo tudi njihov lastni napredek, saj lahko zaradi šifriranih vprašalnikov primerjamo rezultate skupine po posameznih vprašanjih in rezultate posamezne študentke glede na odgovore v vprašalnikih 1 in 2. Podatke smo zbirali z vprašalnikom 1 pred začetkom dela v projektu (tako smo identificirali stanje), in sicer marca 2017 in februarja 2018, in z vprašalnikom 2 po končanem projektu, aprila 2017 in maja 2018. Vprašalnik 1 vsebuje 11 vprašanj, vprašalnik 2 pa 8 vprašanj, vsa vprašanja so odprtega tipa.

Obdelava, analiza in interpretacija podatkov

V anketnem vprašalniku nismo zastavljali splošnih vprašanj, ki so seveda pomembna za interpretacijo rezultatov, ker je bila anketa usmerjena v določeno, v naprej izbrano skupino: anketna vprašalnika so izpolnjevale študentke, stare 23–25 let, ki so bile v študijskem letu 2016/2017 in 2017/2018 redno vpisane v 2. letnik enopredmetnega pedagoškega študijskega programa Slovenski jezik in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.

Vprašalnik 1, ki so ga študentke izpolnjevale pred začetkom dela v projektu:
Kaj je kulturno-umetnostna vzgoja?
Kje se izvaja?
Kdo jo izvaja?
Kakšen je njen namen?
Kakšna je povezava med kulturo in umetnostjo ter vzgojo in izobraževanjem?
Ali je umetnost pomembna v razvoju otrok? Zakaj?
Ali imate izkušnje z gledališčem za mlade? Če DA, kakšne?
Kakšen je vaš odnos do gledališča?
Kakšne so vaše izkušnje z gledališčem?
Ali obiskujete gledališče? Odgovor utemeljite.
Kaj pričakujete od projekta?

Vprašalnik 2, ki so ga študentke izpolnjevale po končanem delu v projektu:
Kaj je kulturno-umetnostna vzgoja?
Kje se izvaja?
Kdo jo izvaja?
Kakšen je njen namen?
Kakšna je povezava med kulturo in umetnostjo ter vzgojo in izobraževanjem?
Ali je umetnost pomembna v razvoju otrok? Zakaj?
Kakšne so vaše izkušnje z gledališčem?
Na kakšen način ste sodelovali v projektu?
Kaj se vam je zdelo smiselno? Ali predlagate kakšno dopolnitev? Katero?

Sedem vprašanj je bilo v 1. in 2. vprašalniku enakih, zato smo za ta vprašanja opravili kvalitativno analizo odgovorov in jim dodali komentar.

Štiri vprašanja v 1. vprašalniku so bila subjektivno naravnana, iz njih smo izluščili odnos posameznice do gledališča pred izvedbo projekta.

Na vprašanje, ali imajo izkušnje z gledališčem za mlade, je 9 študentk odgovorilo, da teh izkušenj nimajo. 16 študentk je odgovorilo pritrdilno, od tega jih je 5 navedlo ogled lutkovne predstave v 1. letniku študija slovenistike, 1 študentka je navedla obisk dveh predstav v tekočem študijskem letu, 1 ogled lutkovnih in igranih predstav z mlajšo sestro, 4 so sodelovale v ljubiteljskem gledališču, 1 ima študentski abonma, 1 je delala v gledališču (ni natančnejše razlage), 3 niso podrobno utemeljile pritrdilnega odgovora. Ena od študentk je zapisala, da je »gledališče del mene, tam sem lahko nekaj drugega.« Ta študentka je v predhodnem vprašanju zapisala, da je neuspešno opravljala sprejemni izpit na AGRFT in da je to njena edina negativna izkušnja, povezana z gledališčem. Odgovori, predvsem nikalni, so nas presenetili, saj so imele vse študentke v času študija v prvem letniku obvezen ogled lutkovne predstave, pa niso navedle niti tega.

Na vprašanje, kakšen je njihov odnos do gledališča, je vseh 24 študentk odgovorilo, da imajo pozitiven odnos, v splošnem so tudi pripisale, da se zavedajo, da bi ga lahko večkrat obiskale.

Na vprašanje, ali obiskujejo gledališče (in utemeljitev odgovora), so le tri študentke napisale, da ga obiskuje redno (ena ga obiskuje že od otroštva!). Vse ostale študentke so napisale, da ga ne obiskujejo redno, večinoma zaradi pomanjkanja časa, dvakrat zaradi oddaljenosti, enkrat zaradi pomanjkanja denarja, ena iz napovednikov ne prepozna, kaj je kakovostno in vredno ogleda.

Študentke smo pred izvedbo vprašali, kaj pričakujejo od projekta. 2 študentki sta napisali, da ne vesta, kaj naj pričakujeta, 20 študentk je napisalo, da pričakujejo pridobitev novih znanj, 2 študentki sta usmerili odgovor na obča pričakovanja (da bodo vsi vključeni izboljšali svoj odnos do gledališča), 1 je menila, da ne ve, kaj naj pričakuje, 1 je navedla drugačen pogled na gledališče, poznavanje delovanja gledališča in kako ga približati otrokom.

V nadaljevanju so predstavljeni odgovori na enaka vprašanja, ki smo jih zastavili študentkam pred dejavnostmi v projektu Prvi prizor in po njih. Primerjava vprašanj, ki so bila v 1. in 2. vprašalniku enaka, odgovore smo sortirali po pogostosti, pokaže večje zavedanje o kulturno-umetnostni vzgoji po končanem delu v projektu.

Na vprašanje, kaj je kulturno-umetnostna vzgoja, so študentke odgovarjale:

Vprašalnik 1: 13 jih je odgovorilo, da je to vzgoja o kulturi in umetnosti. 5 študentk je zapisalo, da je to vzgoja, ki se dotika kulturnega in umetnostnega področja (npr. različna kultura, različna družba). 2 študentki menita, da gre za izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih na področju kulturno-umetnostnega ustvarjanja (gledališče, opera, film, slikarstvo, glasba, fotografija, pisateljstvo in pesništvo ...); 2 pa, da gre za način vzgoje, pri kateri smo kulturno uzaveščeni. 1 študentka je menila, da vključuje gledališče, kulturne dogodke. 1 meni, da je to oblikovanje kulturnih ustanov (npr. gledališča) in društev ter izobraževanje strokovnjakov za izvedbo kulturnih prireditev.

Vprašalnik 2: 15 študentk meni, da je izobraževanje o kulturi in vključevanje na različna kulturna področja (oz. različne vrste umetnosti; vključuje tudi bonton). 5 jih je zapisalo, da je to vzgoja vseh ljudi na vseh področjih umetnosti (vizualne in slušne). 4 ugotavljajo, da pomaga razvijati ustvarjalnost, razvija estetski čut posameznika ter razvija spoštljiv, a tudi kritičen odnos do posameznih področij znotraj kulture.

Na vprašanje, kje se izvaja kulturno-umetnostna vzgoja, so bili podani naslednji odgovori (seštete so vse institucije, ki so jih študentke navajale):

V vprašalniku 1: 22 v izobraževalnih ustanovah (vrtec, OŠ, SŠ, fakulteta), 15 gledališče, 10 v različnih kulturno-umetniških institucijah (le način poučevanja je drugačen), 7 galerija, 6 muzej, 4 koncert, 4 na različnih prireditvah (sejmi, simpoziji, predavanja), 4 kino, 3 doma, 2 opera, 2 knjižnica, po enkrat so navedeni proslava, glasbena šola, plesna šola, različni šolski predmeti (glasba, likovna umetnost) in krožki.

V vprašalniku 2: 24 jih je odgovorilo, da se izvaja v kulturnih in izobraževalnih institucijah (vse so omenile šole in gledališča), posebej pa so študentke navajale še: 8 muzeji, 6 galerije, 4 knjižnice, 5 kino, po enkrat so navedeni koncert, glasbena šola, plesna šola, knjigarna.

Tretje skupno vprašanje se je navezovalo na izvajalce kulturno-umetnostne vzgoje:

V vprašalniku 1 so naštetih naslednji izvajalci: strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju 13, kulturniki/umetniki 10, zaposleni v gledališču 4, igralci 5, glasbeniki 4, pisatelji 3, kustosi 3, knjižničarji 3, starši 3, režiserji 2, osebe, ki so za to usposobljene 2, pesniki 2, scenaristi 1, znanstveniki 1, slikarji 1, dramatik 1, mediji (radio, TV, splet) 1.

V vprašalniku 2 je 21 študentk odgovorilo, da imajo pomembno vlogo delavci v vzgoji in izobraževanju, ob tem je 7 študentk dopisalo, da jo izvajajo (hkrati tudi) zaposleni v kulturnih ustanovah, 14 jih je napisalo, da jo izvajajo zaposleni v kulturnih ustanovah, 2 sta zapisali, da jo izvajajo tisti, ki se na področje spoznajo. V nadaljevanju so navedle konkretne poklice: igralci 7, knjižničarji 3, glasbeniki 2, kustosi 2, zaposleni v gledališču 2, likovni umetniki 2, plesalci 2, režiserji 2, fotografi 1, scenaristi 1, umetniki 1. 4 so posebej navedle pomembno vlogo staršev pri KUV. Le 5 študentk je posebej poudarilo, da gre za povezanost in sodelovanje delavcev v izobraževanju in v kulturnih ustanovah.

Na vprašanje, kakšen je namen kulturno-umetnostne vzgoje, je bil opazen precejšen napredek v polju razumevanja:

V vprašalniku 1 so študentke odgovarjale v tri smeri, in sicer jih je 15 menilo, da je namen posameznika seznaniti z umetnostjo in ga vzgajati v duhu kulture in umetnosti; 8 da je namen vzgajati, poučevati o kulturi in umetnosti, širiti obzorja v njej in o njej (pri čemer sta dve študentki osredinili svoje razmišljanje zgolj na otroke, vse druge pa na celotno populacijo, torej na vseživljenjsko KUV), 1 študentka je menila, da gre za učenje odnosa do gledališča.

V vprašalniku 2 so bili odgovori zelo homogeni: 13 jih je zapisalo, da gre za dvig kulturnega nivoja pri celotni populaciji – razumevanje kulturno-umetniških praks in razvijanje primernega odnosa do kulture in umetnosti (tudi obnašanja na kulturnih prireditvah in v kulturnih ustanovah); 11 jih meni, da gre za izobraževanje ljudi na področju kulture in umetnosti (širjenje kulture; vsestranska razgledanost posameznika; motivacija in ustvarjalnost (otrok); razumevanje različnih umetniških področij; širjenje zavesti o kulturni dediščini).

Na vprašanje, kakšna je povezava med umetnostjo ter vzgojo in izobraževanjem, so študentke odgovarjale tako:

Vprašalnik 1: 16 jih meni, da sta povezani (izobraževanje s pomočjo umetnosti; razvijanje ustvarjalnosti (kreativnosti) in sprejemanje umetnosti; dve študentki sta napisali, da je umetnost del vsakega predmeta; dve, da se dopolnjujeta in povezujeta); 6 jih meni, da ima velik pomen: posameznik na tak način duhovno in umetniško raste in se razvija; 1 meni, da je umetnost del splošne razgledanosti, 1 piše o razvoju kritičnega mišljenja, ki se pri posamezniku razvija skozi KUV.

Vprašalnik 2: 23 študentk meni, da se povezujeta in dopolnjujeta ter da je umetnost ključnega pomena pri vzgoji in izobraževanju. Pri tem jih 10 poudarja, da je pomembno otroka že od malega vzgajati tako, da ceni in spoštuje kulturo, hodi na prireditve, bere; 7 jih poudarja, da je umetnost obvezni del izobraževanja (razvija senzibilnost in abstraktno mišljenje); 3 so zapisale, da umetnost otrokom dopušča, da sami raziskujejo in oblikujejo smisel za umetnosti. Le 1 študentka je zapisala, da je povezava (samo) v pripravi otrok na prireditve.

Na vprašanje o tem, ali je umetnost pomembna za otrokov razvoj (in utemeljitev odgovora), so v obeh vprašalnikih vse študentke odgovorile pritrdilno, razlikovale so se njihove utemeljitve.

Vprašalnik 1: vseh 24 študentk je zapisalo, da je umetnost pomembna; 10 jih je navedlo, da skozi umetnost otrok spoznava drugačen svet, si širi perspektivo (splošna razgledanost) in razume svet okrog sebe (opažanje lepega); 4 menijo, da

umetnost otrokom omogoča, da se zatečejo v domišljjski svet in se poistovetijo z njim, opažanje lepega; 3 menijo, da je v razvoju pomembno, da otrok razume umetnost in ima do nje pozitiven odnos ter da pridobi znanja s področja umetnosti. Študentke so v povezavi z umetnostjo navajale še razvoj vrednot in estetike ter splošno razgledanost.

Vprašalnik 2: 14 jih meni, da je pomembna (otroku omogoča, da se skozi umetnost izraža, razvija odnos do estetike, spoznava različne umetnosti, je bolj splošno razgledan); 10 jih meni, da je umetnost zelo pomembna (otrok razvija domišljijo, postaja bolj ustvarjalen in kultiviran človek) za otrokov vsestranski (oz. celostni) razvoj.

Pri vprašanju o njihovih izkušnjah z gledališčem je prav tako opazen pozitiven premik:

V vprašalniku 1 je 14 študentk napisalo, da so njihove izkušnje pozitivne (od tega ena poudarja, da ima že 6 let abonma); 5 študentk ima o gledališču pozitivno mnenje, a so dale zelo splošne odgovore (da je pomembna kulturna ustanova, da pomeni sprostitev, zbujajo lepe občutke); 3 pravijo, da je vedno, ko gredo organizirano v gledališče, njihova izkušnja pozitivna, a samoiniciativno gledališča nikoli ne obiščejo; 1 gre večasih na kakšno predstavo; 1 rada hodi na predstave, ki so narejene po knjižnih predlogah.

V vprašalniku 2 so vse študentke zapisale, da je njihova izkušnja z gledališčem zelo pozitivna in da spoštujejo predstave in igralce. 3 študentke so napisale, da bodo hodile na študentski abonma; 3 so se prijavile za delo na Boršnikovem srečanju; 1 je posebej poudarila, da ji je sodelovanje v projektu popolnoma spremenilo pogled na gledališče (seveda v pozitivnem smislu).

Dalje je vprašalnik 2 vseboval dve vprašanji, ki ju v prvem vprašalniku ni bilo.

Študentke so opisale dejavnosti, ki so jih izvajale v okviru projekta. Zanimivo je, da v prvem letu izvajanja projekta kar 8 študentk med dejavnostmi ni niti omenilo ogleda predstave in ogleda gledališča, pač pa samo pisanje gradiva (torej delo, ki so ga opravljale doma). 6 študentk je pisalo o seznanjanju s področjem kulturno-umetnostne vzgoje, ogledu predstave in gledališča ter o pisanju pedagoškega gradiva. V drugem letu izvajanja so vse študentke pisale o odlično pripravljenem ogledu gledališča; navdušene so bile nad tem, da so lahko na odru same poskusile igrati (in tako spoznale različne efekte); posebej so pohvalile delo z režiserko in izbiro gledaliških iger.

Zadnje vprašanje se je navezovalo na smiselnost zastavljenih dejavnosti in predloge morebitnih izboljšav.

Vsem študentkam v prvem letu izvajanja so se zdele dejavnosti smiselno povezane, predvsem so pohvalile to, da so tudi same prispevale v projektu, ker so samostojno pisale pedagoško gradivo. 2 študentki sta posebej poudarili, da jima je bil všeč vodeni ogled gledališča in prek tega spoznavanje poklicev, ki jih drugače ni mogoče videti, so pa nujni za nastanek predstave. 1 študentka je posebej pohvalila seznanjanje s postopkom priprave učencev na predstavo in na pogovor po njej. Konkretno predloge so zapisale le štiri študentke: 1 študentka predlaga dopolnitev z videoposnetki (a ni napisala, kako; kakšne posnetke je imela v mislih); 1 študentka predlaga več ogledov predstav; 1 študentko zelo zanima, ali je didaktični

instrumentarij uporaben (predlaga preizkus tega v praksi, kar je seveda namen tovrstnega gradiva); 1 študentka predlaga, da bi bilo smiselno napisati priročnik za učitelje (priprava na predstavo, ogled, pogovor po ogledu, nove dejavnosti; bonton).

Vsem študentkam v drugem letu izvajanja so se zdele dejavnosti kakovostne, predlagale pa so, da bi si želele pri ogledu gledališča več vsebin, namenjenih študentski populaciji (ogled je bi opravljen po metodologiji za razredno stopnjo) ali populaciji, ki jo bodo učile (predmetna stopnja OŠ in SŠ), ker si zaradi pomanjkanja izkušenj ne znajo predstavljati prenosa doživetih vsebin na starejše učence in dijake.

5 Zaključki

Vpetost kulturno-umetnostne vzgoje v izobraževalni prostor je logična izbira, saj so kulturno-umetniških vsebin na tak način deležne celotne generacije otrok, ki drugače iz različnih razlogov morebiti nikoli ne bi prišle v stik z nekaterimi kulturnimi okolji. To je poudarjeno že v publikaciji *Kulturno-umetnostna vzgoja v šolah po Evropi* (2010: 11, povzeto po Robinson 1999; Sharp in Le Metais 2000): »Dostopnost kulturno-umetnostnih doživetij (kot na primer obiski muzejev) za otroke je bila predmet raziskav posebej zato, ker šole lahko zmanjšujejo neenakost in zagotavljajo dostop do kulturnih virov tudi otrokom iz socialno šibkejših okolij.« V sistem kulturno-umetnostne vzgoje (prav tam: 9–10) sodi več enakovrednih področij:

1. Umetnosti:
  - razvijanje znanja o umetnosti, ki vključuje vsa področja umetnosti,
  - doživljanje in kritično vrednotenje umetniških del.
2. Ustvarjalnost:
  - razvijanje ustvarjalnosti,
  - kulturno udejstvovanje.
3. Kulturna vzgoja kot razvoj lastne identitete in medkulturnega poznavanja.

Kulturno-umetnostna vzgoja povezuje šolo (učence in učitelje) in kulturno-umetnostne institucije (umetnike, kustose, knjižničarje ...), pri čemer je treba iskati ravnotežje med umetnostjo, ustvarjalnostjo in kulturno vzgojo. V obeh letih projekta smo študentke vodeno popeljali skozi vsa tri področja KUV: nadgrajevali smo njihovo znanje o umetnosti, spodbujali njihovo vrednotenje umetniških del, razvijali njihovo lastno kreativnost, jim omogočili udeležbo na predstavah ter z njimi razpravljali o njihovem odnosu do gledališča in kulturno-umetnostne vzgoje. Metoda umetniške izkušnje, kakor jo opredeljuje Kroflič (2017: 11), namreč »aktivira drugačne strukture učenja, doživljanja in mišljenja, ki so za osebni razvoj učenca nepogrešljive, prav tako pa tudi za razvoj bolj kreativne kulture poučevanja v šoli kot instituciji.« Odnos študentk do KUV se je v obeh letih izvajanja projekta bistveno spremenil, kar je odlična popotnica za njihovo nadaljnje delo v izobraževalnih institucijah.

Literatura

Nataša Bucik (ur.), Nada Požar Matijašič (ur.), Vlado Pirc (ur.): *Kulturno-umetnostna vzgoja*, 2011: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol – dopolnjena spletna različica. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo RS. Dostop 25. 3. 2018, <http://www.zrss.si/kulturnoumetnostnavzgoja/publikacija.pdf>.

Gledališče od Ž do A: pedagoška gradiva. *Prvi prizor*. Dostop 14. 5. 2018, <http://www.sng-mb.si/f/docs/predstave-drama/Pedagoska-gradiva-Prvi-prizor-Gledalisce-od-Z-do-A.pdf>.

Gledališki labirint. *Prvi prizor*. Dostop 2. 6. 2018, <https://www.sng-mb.si/prvi-prizor-za-mlade/>.

Robi Kroflič, 2017: Pedagoški pomen zgodbe in narativne vednosti. *Sodobna pedagogika* 68 (134). 10–31. Pridobljeno 12. 8. 2018, <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZD0UBHF0/20b91c34-497a-47db-b2d0-85c3f5b46329/PDF>.

Kulturno-umetnostna vzgoja v šolah po Evropi, 2010. Dostop 26. 5. 2018, Eurydice Slovenija, <http://www.eurydice.si>.

Nacionalna usmeritev za načrtno kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju. Pridobljeno 19. 5. 2018, http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Novice/2017/Okroznica_KUV_ravnateljemVIZ.pdf.

Sonja Pečjak, Bogdana Borota, Nataša Bucik, Maja Delak, Silva Karim, Helena Korošec, Martina Peštaj, Adela Železnik: *Predlog modela kulturno-umetnostne vzgoje: končno poročilo*. Dostop 14. 8. 2018, http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/kulturna_politika/Kulturna_vzgoja_2009.pdf.

Priporočila evropskega sveta in parlamenta o osmih ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, 2006. *Uradni list EU* 2006/L 394. Dostop 16. 6. 2018, <http://www.kulturnibazar.si/data/upload/Priporocilo.pdf>.

Mojca Redjko: Dober ton v gledališču: gledališki bonton za novince. *Prvi prizor*. Dostop 17. 6. 2018, <https://www.sng-mb.si/f/docs/prvi-prizor-dodatne-dejavnosti/Pedagoska-gradiva-Prvi-prizor-Bonton.pdf>.

Smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v izobraževanju, 2009. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostop 14. 2. 2018, http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Smernice_za_kulturno_umetnostno_vzgojo.pdf.

VEČERNICA 2018 ZA LETO 2017

Večernica je nagrada za **najboljše slovensko mladinsko literarno delo**, ki jo vsako leto podeljuje ČZP Večer. Žirija upošteva izvirna pesniška, prozna in dramska besedila za otroke in mladino v slovenskem jeziku, ki so v preteklem letu izšla (nosijo to letnico) v knjižni obliki pri kateri od založb ali v samozaložbi v RS ali v tujini (slovensko zamejstvo, slovensko izseljenstvo, drugo) in ki jih je založba ali avtor prijavil/a na razpis. Razpis objavi časnik *Večer* v času neposredno okrog slovenskega kulturnega praznika. Žirija ima pravico, da v izbor kandidirajočih literarnih del vključi neprijavljeno delo, če meni, da po svojih literarno-estetskih kvalitetah sodi vanj.

Žirija ima pet članov in se oblikuje tako, da po enega člana predlagajo ustanovitelji in solastniki nagrade: Društvo za humanistična vprašanja Argo (predlaga vrhunskega strokovnjaka za mladinsko književnost po splošno veljavnih merilih), revija *Otrok in knjiga* in ČZP Večer. V žiriji imata svojega predstavnika še Društvo slovenskih pisateljev in Društvo bibliotekarjev Slovenije v sodelovanju s Slovensko sekcijo Mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY).

Letošnjo žirijo so sestavljali: dr. Igor Saksida (predsednik), dr. Dragica Haramija, Maja Logar, Petra Vidali in Kaja Bucik Vavpetič. O nagrajencu je žirija odločala na septembrski seji, pred tem je izbrala pet finalistov, ki so enakovredno kandidirali za večernico. Nominirana dela:

Jana Bauer: *Groznovilca in huda zima* (Kud Sodobnost International)

Miroslav Košuta: *Ponikalnice* (Založba Miš)

Maša Ogrizek: *Gospa s klobukom* (Mladinska knjiga)

Anja Štefan: *Drobtine iz mišje doline* (Mladinska knjiga)

Suzana Tratnik: *Tombola ali življenje!* (Mladinska knjiga)

Večernico je prejela **Anja Štefan** za zbirko pesmi *Drobtine iz mišje doline*. Slavnostna podelitev nagrade, ki je zmeraj osrednji dogodek srečanja Oko besede, je bila v četrtek, 27. septembra, opoldne v Gledališču Park v Murski Soboti.

Objavljamo utemeljitev žirije za nagrado in tradicionalno ponatiskujemo intervjuje s finalisti za nagrado, ki so bili objavljeni v posebni prilogi časopisa Večer 19. 9. 2017.

O 23. srečanju slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede, ki je potekalo od 27. do 29. septembra v Murski Soboti, smo podrobneje poročali v prejšnji številki revije. V njej so objavljeni tudi vsi prispevki s simpozija o tujosti in tujstvu v mladinski književnosti, ki ga je v okviru Srečanja pripravila revija *Otrok in knjiga*.

UTEMELJITEV ŽIRIJE

Izvrstna pesniška zbirka *Drobtine iz mišje doline*, ena najboljših sodobnih knjig poezije za otroke, se osredotoča na življenje mišk kot pesemskih junakov: ti so drobni, a v svoji ustvarjalnosti v resnici veliki – zazrti so v lepoto sveta, igro besed, a tudi v manj prijetne resnice sodobnega časa, zato je zbirka izjemno aktualna. Ena najbolj prepričljivih pesmi je *Le pogumno, le za mano* – upanje v možnost boljšega sveta se posredno, a natančno izrazi v sklepnih verzih besedila, ki ob tem ohranja poetiko sporočilnega minimuma. Ta je značilna tudi za druga besedila, tudi tista s »tabujskimi« motivi – ko okoli miške, ki je jedla grah, »grmi«, da »vsak beži« (*Grah*), ali smrt prepreči miši in mišjaku, da bi pojedla medenjaka (*Medenjaki*). Posodobitve izštevank (*An ban*), naštevalnih otroških ljudskih pesmi (*Je miška, miška, miška nesla lešnik*) in drugih besedil (*Če miš prinese ti drobiž ...*) so inovativne, taki so tudi zvočna igra (*Sir*), ritem in ponavljanje; pesmi zato omogočajo prepričljivo interpretativno branje najmlajšim. Izročilo in aktualna sporočila se zlijejo v mozaično sestavljanje mišjega sveta, ki ga določa igrivost kot temeljna možnost doživljanja sveta. Ob tem je na njenem ozadju povsem jasno vpisana pot v »boljši svet«; a ne z velikimi in še manj moralističnimi besedami, ampak z »drobtinami« – krhkimi, skorajda nevidnimi okruški iz »življenjca«, v katerem je možna iskrena vera v resnico, vrednote in lepoto. Ne glede na to, da komisija pri odločanju ne upošteva likovne plati knjig, je ob tej slikanici vendarle treba posebej poudariti pomen ilustracij Alenke Sottler, ki z nizanjem in prepletanjem mišjih likovnih trenutkov (hišk, mačk, tačk in mišk) odlično nadgrajujejo »gladko nitko iz besed«.

Dosedanji nagajenci

- 1997 – Tone Pavček za delo *Majnice in fulaste pesmi*
- 1998 – Desa Muck za delo *Lažniva Suzi*
- 1999 – Janja Vidmar za delo *Princeska z napako*
- 2000 – Polonca Kovač za delo *Kaja in njena družina*
- 2001 – Feri Lainšček za delo *Misljice*
- 2002 – Matjaž Pikalo za delo *Luža*
- 2003 – Marjana Moškrič za delo *Ledene magnolije*
- 2004 – Slavko Pregl za delo *Srebro iz modre špilje*
- 2005 – Igor Karlovšek za delo *Gimnazijec*
- 2006 – Dušan Dim za delo *Distorzija*
- 2007 – Irena Velikonja delo *Poletje na okenski polici* in Majda Koren za delo *Eva in kozel*
- 2008 – Ervin Fritz za delo *Vrane*
- 2009 – Janja Vidmar za delo *Pink*
- 2010 – Bina Štampe Žmavc za delo *Cesar in roža*
- 2011 – Mate Dolenc za delo *Maščevanje male ostrige*
- 2012 – Dim Zupan za delo *Hektor in zlata hruška*
- 2013 – Peter Svetina za delo *Ropotarna*
- 2014 – Vinko Möderndorfer za delo *Kot v filmu*
- 2015 – Vladimir P. Štefanec za delo *Sem punk čarovnica, Debela lezbijka in ne maram vampov*
- 2016 – Peter Svetina za delo *Kako zorijo ježevci*
- 2017 – Peter Svetina za delo *Molitvice s stopnic*

Anja Štefan: »TAKO PREPROSTO, DA KAR ZDRSNE V ČLOVEKA«
Drobtine iz mišje doline (Mladinska knjiga, 2017, ilustrirala Alenka Sottler)

(Foto Robert Balen)

Alenka Sottler pravi, da so bile miške najprej narisane, potem pa napisane. Potrjujete?

Potrjujem. Na predzadnji podelitvi Levstikovih nagrad mi je Alenka povedala, da včasih, čisto za svoje veselje, riše majhne vesele miši in da se jih je nabralo že kar nekaj. Vprašala me je, če bi k njim hotela napisati pesmice, in sem takoj, ne da bi jih videla, rekla ja. »Če Alenka riše nekaj čisto za svoje veselje – ja, krasno, to iščem,« se mi je zazdelo. Veliko mi je namreč do natančne, dodelane, domišljene in domiselne ilustracije, rada pa vidim, da izžareva tudi radost in toplino. Alenka je čista mojstrica, velikokrat sem se čudila tehnikam, ki jih razvija, in natančnosti, s katero pristopa k delu. Hkrati pa bi mi pri njenih ilustracijah za otroke včasih tako dobro delo malo več razigranosti, poskočnosti, taka pač sem, to mi paše. In zdaj se mi je to obetal. No, takoj po tem prvem klepetu mi je Alenka poslala nekaj skeniranih sličic – to so tiste miške, ki jih lahko vidite v

moji antologiji *Svet je kakor ringaraja*. Vse naslikane iz profila, vsaka v drugem pisanem oblačilcu, vsaka z drugim atributom, Alenka mi je ob njih omenjala ilustracije v starih iluminiranih rokopisih. Zamislili sva si miniaturo, v kateri bo na vsaki strani drobna miš in ob njej drobna pesmica.

Pesmice, kot sva jih načrtovali najprej, naj bi bile torej vse od kraja štirivrstičnice, vsaka majhen, zaokrožen svet, ujet v jasen ritem. Nekakšen bistroumen, prismuknjen ali pa mil miniportret posamezne miši, torej določene skupine ljudi. Ko sem začela delati in Alenki pošiljati pesmice – ne le za že narejene ilustracije, ampak tudi za tiste, ki naj bi šele nastale – se ji je pokazalo, da ji zastavljeni način ne omogoča dovolj dinamike. Pri pesmici *Pleši, pleši, mala miška* se ji je zazdelo, da bi ta miš na ilustraciji morala zares plesati – in kako naj pleše, če naj bo kot druge ujeta v statični portret iz profila? Skratka, Alenka je potem razvila čisto novo prstno tehniko, me poklicala, pokazala, in potem sva skupaj šli naprej. Malo je vplivala ona name, malo jaz njo. Zelo sem jo na primer nagovarjala, naj v svojo črno-belo tehniko vnese tudi barve. In jih je. Ona pa mi je bila v čvrsto in nepopustljivo oporo pri odbiranju pesmic – čim manj sorodnih motivov, čim več raznolikosti, čeprav je s tem v računalniku ostalo kar nekaj besedil, ki so s pesniškega vidika v redu.

Torej je bilo sodelovanje med vama kar dinamično. Je vedno tako?

Ne. Včasih besedila preprosto oddam in počakam, kaj bo nastalo. Včasih se vmes, ko že imamo nekaj materiala, pogovarjamo, kaj še dodati – kaj urednici, likovnemu uredniku in meni manjka, da bi knjigo lepše zaokrožili v celoto. Tu pa sva z Alenko sproti dejansko vplivali druga na drugo. Nova tehnika je za sabo potegnila potrebo po večjem formatu. Alenka se je odločila, da se tu in tam

posveti tudi ozadju oziroma okolju, v katerem miška je. To je tudi mene spodbudilo, da sem si dala duška: nisem več vztrajala pri štirivrstičnicah, nekatere pesmi so se razrasle, včasih sva dali več prostora ilustraciji, včasih pesmi. Ritmični vzorci so postali bolj raznoliki. Sem se pa glede ritma še vedno naslanjala na tisto, kar v meni zveni kot ljudsko pesemsko izročilo za otroke.

... Ki je sicer vaš stalni vir navdiha ...
Včasih bolj in včasih manj. Res pa je, da sem precej časa intenzivno zbirala ljudske pesmi za otroke. Želela sem si sestaviti nekakšno novo knjigo *Pojte, pojte drobne ptice*, ki smo jo pri nas doma z otroki res imeli kar naprej po rokah. Do knjige sicer ni prišlo, ozki komentarji nekaterih folkloristov so mi pred leti nekoliko načeli elan, potem je bilo kar naprej veliko drugih idej in dela in potem se mi je zdelo, to se mi zdi še zdaj, da taki knjigi samo koristi, če se material zbira dolgo in od različnih strani. No, v računalniku imam torej dva obsežna dokumenta ljudskih pesmic za otroke: uspavank, zbadljivk, izštevanek, koračnic, prstnih igrice ... V prvem so tiste, ki sem jih nabrala iz različnih virov, od Štreklja do manj znanih lokalnih objav in do rokopisov moje mame, ki je zbirala tako izročilo po Kobariškem. V drugem pa so pesmice iz rokopisnih zvezkov Milka Matičetovega, ki mi jih je zapustil. Ne rečem, da je vse zlato, pri ljudskem izročilu je treba vedno zelo odbirati, da je tisto, kar na koncu ostane, nekaj vredno. So mi pa marsikdaj – in pri miškah še posebno – dobra iztočnica. V njih najdem različne ključne, ki jim potem pri pisanju sledim: včasih je to ritem, včasih zanimiv vzorec ponavljanja besed v posameznem verz, včasih posebno zvočno ujemanje, včasih kakšen vsebinski namig. Seveda pa je to le izhodišče – pesmico nato zgnetem v čisto svojo stran.

Kaj pa miške, so najbrž tudi že doma v ljudskem slovstvu?

Ja, seveda so tudi tam, bogata in uboga mišica na primer.

Imajo kakšne tipične lastnosti?

V ljudskem izročilu se posebne lastnosti najbolj očitno pripisuje lisici, volku, mravljam, tudi medvedu; mišim ne tako zelo. Sploh pa v mojem primeru ne gre za naslanjanje na neko določeno lastnost, ravno nasprotno: želela sem si, da bi bile miši v *Drobtinah* čim bolj različne, želela sem ujeti pisanost sveta, vzporednega našemu.

Nekatere pesmi so precej temačne – Ena miška dom ima, / druga pa ga nima, / išče, tava, šklepeta, / pa jo vzame zima. Takšni toni so kar značilni za ljudsko slovstvo, manj pa za vaše dosedanje delo, bi rekla.

Ja in ne. Sama tudi v svojih starejših pesmih vidim različne odtenke; pa tudi v *Gugalnici* za vse najdete nekaj trpkih zgodb. Res pa je, da se človek z leti spreminja in zori in se to pozna tudi njegovemu delu. Gotovo je v meni neko osnovno nagnjenje, da bi ujela, odslikala in po svojih močeh prispevala za dobro. Si pa to zdaj upam narediti tudi na načine, ki so manj rožnati kot v mojih prvih delih. Poleg tega sem se z leti naučila, da si v knjigi lahko privoščim več kot pri posamezni objavi v *Cicibanu*. Med množico pesmi lahko stisnem tudi kakšno, ki malo zbode ali strese. Kajti že na naslednji strani lahko primaknem razigrano ali milo ali mehko podobo. Rada vidim, da na koncu ostane dober občutek – zaradi mene same, zaradi otrok, h katerim moja besedila potujejo, pa tudi zaradi odraslih, ki jim berejo.

Med otroki sem veliko, mislim, da se zelo zavedam njihovega doživljanja, pogosto jim v živo govorim in preizkušam, kako kaj deluje. Njihova osnovna uglašenost je – razen v posebnih primerih

– gotovo svetlejša kot naša odrasla. No, so pa *Drobtine* glede na moje ostale knjige res malo posebne v tem, da izrazito želijo zajeti spekter različnih lastnosti, značajev, usod. Odslikavajo različne poti, ki jih hodimo, in možnosti, med katerimi se odločamo.

V pesmi z naslovom Le pogumno, le za mano, v miškah, ki se odpravljajo iskat hrano in boljši svet, zlahka takoj vidimo sodobne begunce. So bili že v izhodišču ali je konotacijo prinesel čas?

Prva kitica je nastala precej prej, še v prvi seriji, za miško popotnico. Drugi dve sem dodala naknadno, ko sem si že lahko vzela več prostora. Nastali sta z mislijo na iztirjeno prepožrešnost, ki spravlja celoten današnji svet v stisko. Begunci so najbolj očiten pokazatelj tega, vendar nisem imela v mislih le njih. V mislih sem imela vse nas kot nujne iskalce nekega novega reda. Če človek opazuje, kaj se danes v svetu dogaja, in če je količkaj tenkočuten, mu ne more biti vseeno. Odzivamo se na različne načine. Nisem človek, ki bi hodil na ulice in vpil. Aktivizem ima lahko različne oblike. Zdi se mi, da sama še največ lahko naredim skozi svoje delo: pišem za otroke, torej je pomembno, kakšne vrednote vzpostavljam in kako to povem. Tisto, kar mi je bistveno, bi rada spravila v čim bolj preproste forme, tako preproste, da bi skozi ritem kar zdrsnile v človeka. Otroci včasih ponavljajo ritmične besede in nize besed, ne da bi jih razumeli. »Če bi mi uspelo,« si rečem, »da bi v take ritmične vzorce vtkala sporočila o tem, kako naj bi bili drug do drugega in do sveta, in da bi otroci to govorili, si zapomnili, ponavljali kot izštevanka – mogoče s tem lahko prispevam k našemu skupnemu boljšemu jutri.« Najbrž se sliši pompozno, ampak ni mišljeno tako. Samo svoj kamenček dodajam, in se zavedam, da je zraven potrebnih še mnogo drugačnih kamenčkov

(torej prizadevanj drugih ozaveščenih ljudi na drugačne načine), da iz tega lahko kaj nastane.

Doslej sem kot naslovnike omenjala le otroke. Ampak hkrati vem, da gredo moje knjige največkrat tudi k staršem. Nekatera sporočila namikam skoraj bolj za starše kot za otroke.

Ste miške že predstavili otrokom?

Pesmice so izrazito ritmične in me je prešinilo, da bi lahko naredila recital za boben in glas. Boben je seveda boben Blaža Celarca. Nekatero pesmico vmes kar pojem, ker mnoge nastanejo tako, da si jih pojem že takrat, ko jih sestavljam. Tudi ko sama gostujem po šolah in vrtcih, včasih recitiram miške. Pri tem po navadi pristanem pri tistih pesmicah, ki so mi najljubše. Zelo ljuba mi je recimo *Je miška, miška, miška nesla lešnik*. V žepu imam skrite lešnike in vsakič, ko ga miška izgubi, ga vržem v svoj po-barvani lonec – od daleč, a ker je lonec velik, vedno zadenem. Otroci se zelo zabavajo, čisto so z mano, hkrati pa tudi s pesmico. Neredko zadnjo kitico pojemo kar skupaj. Zelo lepo mi je tudi, kadar govorim pesmico *Lahko noč*. Povem pa jo samo, kadar imam večerni nastop, zato da jim res lahko delim fižole. Vsi stegujejo ročice proti meni, vsi bi radi tisti en sam fižol in potem jih nesejo domov, kot bi jim dala kdovekaj. Jim pa bolj kot fižol dajem besede oziroma želje, ki so vtkane vanje.

Kaj pa pesmica Grah, če sva že pri stročnicah? (Miška, ki je jedla grah, / spravlja druge miši v strah, / kamor pride, tam grmi, / kdor je blizu, vsak beži.) Po navadi jo povem kot uganko, in ko jih vprašam, zakaj pa vsak beži, so strašno srečni, ker lahko izrečejo: »Ker naša miška ... prdi!«

Kaj pa Čarovniška?

Uspelo mi je priti do nekaj zarekov

– zoper kačji pik, zoper bradavice ... Vprašala sem se, ali bi se dalo narediti pesmico, v kateri bi čarovnik malo počaral in bi izginile otroške bolečine – ki so prave ali pa morda tudi samo klic po pozornosti. Alenka je bila v hudi zadregi, predstavljala si je čarovnika s klobukom in zajcem, jaz pa sem ji sugerirala 'Pehta stil': zelišča, košare, sklede, stekleničke, ognjišče. Potem je šla čisto nekam v šamanstvo, da sem se kar ustrašila, ko sem najinega vrača prvič zagledala. Je pa to najbrž ena najboljših ilustracij v knjigi.

Ko so bile nominirane vaše Štiri črne mravljice, sem vas vprašala, ali mislite, da je večernica »enako pravična« do otroške in mladinske literature. Takrat ste rekli, da je. Še zmeraj mislite tako? Po vseh teh letih vidim, da ima zelo malo ljudi tipalke za to, kaj je res dobro za male. Zdi se, da večino naših ocenjevalcev lažje prepriča mladinski roman. Najbrž so teme, ki jih obravnava, in načini, kako to naredi, odraslim bližje. In najbrž tudi sam obseg včasih napelje k zmotnemu vtisu, da je v debeli knjigi več dela in več teže kot v slikanici, kar ni nujno res. Če je besed malo, morajo biti te toliko bolj premišljene in postavljene na pravo mesto, da ima delo moč, še posebno, če hočeš, da deluje na različne starosti in z različnimi pomeni. Mislim, da je zelo potrebno gojiti tenkočutno branje književnosti za najmlajše in obratno: biti pozoren k temu, kar je res dobro. Zaradi poplave nekvalitetnih, na hitro napisanih slikanic še toliko bolj.

Petra Vidali

Večer, 19. september 2018

MAŠA OGRIZEK: »BOGATI NAS ŽIVLJENJE PO LASTNI MERI«
Gospa s klobukom (Mladinska knjiga, 2017, ilustracije Tanja Komadina)

(Foto Robert Balen)

Maša Ogrizek je med finalisti, ker je, kot sporoča žirija za večernico, napisala odlično pustolovsko fantastično pripoved, v kateri je čarobni element čudežni kovček, ki postane prevozno sredstvo, kovčekmobil. Gospa Ljudmila se z njim odpravi po svetu, spoznava ljudi, različne značaje in navade, zato v marsičem spominja na Piko Nogavičko. Odbita in humorna pustolovščina, kjer najdete tudi Ljudmilin recept za marelično marmelado, je izšla pri Mladinski knjigi.

Gospa s klobukom je izjemna gospa, upokojena učiteljica šivanja, ki pa sovrvaži 1. september in tudi šivanje. Dobro je, če imaš rad tisto, kar počneš, a včasih se zgodi, da delamo to, česar ne maramo.

Seveda, idealno je, če imaš rad tisto, kar počneš. Tudi zato, ker službi namenimo velikanski kos svojega življenja. A moja junakinja ne le, da svojega dela ne mara, ampak preprosto ni bila rojena zanj – šivilja mora biti natančna in potrpežljiva, ona pa je bolj na hojladri, zato ob šivanju

trpi. Izhod iz te frustrirajoče situacije najde v sanjarjenju o potovanjih v daljne dežele, ki se mu skrivaj predaja, medtem ko pritiska na pedal šivalnega stroja. Vsak od nas pozna ta občutek ujetosti in pobega.

A potem vendarle naredi to, kar bi morala že zdavnaj – odide na potovanje, polno zabavnih dogodivščin. Se ljudje premalo zavedamo moči dobre volje?

Jaz ne verjamem, da si lahko preprosto ukažeš, da boš dobre volje. Pozitiven odnos do sveta je do neke mere resda tudi stvar karakterja. A po mojem mnenju je dobra volja predvsem posledica tega, da smo zadovoljni sami s seboj in svojim življenjem. Ljudje se radi izgovarjamo na okoliščine, ki nam niso naklonjene. Tudi gospa Ljudmila je že pet let v pokoju, a namesto da bi kaj ukrenila, zamerljivo pogleduje proti šivalnemu stroju. Ko ima končno poln kufer čepenja doma in spakira kovček, pa se sproži niz dogodkov. Verjamem, da je najpomembnejši pogum za ta prvi korak. Bralcem sem želela tudi pihniti na dušo, da ni nikoli prepozno zanj. Brez zveze se je sekirati, koliko življenja smo že zapravili in koliko dogodivščin zamudili, raje zgrabimo tiste, ki so pred nami.

In življenje tako postane piknik. To je bilo izhodišče te nenavadne, pustolovske in fantazijske pripovedi?

Kot rečeno, je za dobro voljo bistven občutek, da imaš škarje in platno v svojih rokah. A na naše doživljanje sveta vpliva tudi splošna družbena klima, ki se odraža tudi v jeziku. Slovenci imamo, denimo, frazo *življenje ni potica*, od bolgarskega kolega pa sem pred leti slišala njeno variacijo *življenje ni piknik*. Odločila sem se, da jo v svoji knjigi obrnem na glavo. Gre za gesto upora proti jamranju. V našem okolju se uživaški, veder odnos do življenja pogosto povezuje s sebičnostjo, kar je po mojem

mnenju velika zmeta. Kadar se dobro počutiš v svoji koži, si tudi veliko bolj odprt in radodaren do soljudi. Zato knjigo tudi sklenem s spoznanjem, da ni piknika brez prijateljev. In več ko jih je, bolj zabavno je.

Kaj pa otroci, kaj vas največ sprašujejo ob branju knjige? Kako jo razumejo?

Mislím, da jim je najbolj všeč pustolovski duh, ki preveva knjigo. Gospa Ljudmila ničesar ne načrtuje, ampak jo dogodki kar nosijo s seboj, kot nekakšen plaz. Tudi otroci se z vsem srcem vržejo v stvari, ki jih tisti hip zanimajo, in ne razmišljajo preveč, kakšne posledice bo to imelo. Knjiga je tudi spomenik prijateljstvu, ki ima v otroštvu prav poseben pomen.

Dandanes otroci drugače preživljajo čas.

V nekaterih stvareh se niso kaj dosti spremenili od nas, ko smo bili majhni. A danes veliko več časa preživijo priklopljeni na virtualni svet in zato nekateri med njimi postajajo slepi za realnega. Spominjam se, kako sem vso osnovno šolo hodila domov z očmi, prilepljenimi na cesto, ker sem trdno verjela, da bom nekega dne tam našla izgubljen zaklad. Morda je odmev tega deček Blerim, ki v knjigi zbira majhne, na videz nevredne predmete, ki jih nato razstavi v svojem muzeju pozabljenih reči. Natančno opazovanje ljudi in okolice se mi zdi sila pomembno za razvijanje domišljije pa tudi empatije.

Je danes staršem težje vzgajati?

Po moje je to zelo odvisno od tega, kakšen pogled na vzgojo imaš. Včasih so imeli starši, skupaj z učitelji, monopol nad vzgojo. To jim je poleg odgovornosti dajalo tudi veliko moč. Danes nas otroci v nekaterih pogledih veliko hitreje dorastejo, kar se tehnologije tiče, pa tudi prarastejo. Razni 'tutoriali' jim omogočajo,

da marsikatero večšino usvojijo povsem samostojno, svoj pogled na svet pa oblikujejo tudi z vsebinami na spletu. Zaradi vsega naštetega moramo danes starši, pa tudi učitelji, svojo avtoriteto graditi na drugačen način. Zame je kompliment, ko slišim, da imata moja otroka svoj lasten glas, ki ni papagajsko ponavljanje mojega ali upor proti njemu.

A obstaja tudi temna plat vse bolj virtualnega sveta.

Ja, seveda. Današnji svet je svet bleščečih podob, zato je glavna vrednota večine mladih denar oziroma bogastvo. Prepričani so, da jim bo to prineslo osebno izpolnitev. Tu se – tudi kot mama – počutim nemočna. Zdi se mi, da je moj zgled kot glas vpijočega v puščavi. A to ni le problem mladih, ampak celotne družbe. Žal nimam vizije, kako se iz tega izviti.

Ali s svojimi knjigami želite tudi vzgajati?

Ne, vzgajati ne želim. Nevsiljivo pa podajam nekatera svoja življenjska spoznanja. In eno od njih je tudi, da so prijatelji, dogodivščine in svobodno življenje po lastni meri resnično bogastvo.

Kako ste spomine na lastno otroštvo prenesli v knjigo?

Zdi se mi, da sem kot mladinska pisateljica obudila svoj otroški pogled na svet. Pri *Gospe s klobukom* je celotno zgodbo spravila v pogon ideja, kaj bi se zgodilo, če bi se navaden kovček spremenil v čudežni kovčekomobil. Potem pa je zgodba odbrzela po svoje, na vsakem ovinku pa sem trčila tudi na kakšen spomin iz otroštva: denimo na zelen žolčni kamen in zlati zob stare mame, ki sta se mi kot otroku zdela dragocenejša od diamanta.

Kakšne so danes bralne navade otrok?

Ne poznam dovolj konkretnih podatkov, posploševati pa tudi nočem. Po moje

je ključno, da otrokom veliko beremo, ko so majhni. Pa ne le zato, ker 'jim bo to nekoč koristilo', ampak ker gre za zelo prijetno druženje. Sama imam na obdobje, ko sem na glas brala svojima otrokoma, prelepe spomine. Takrat sem spoznala Roalda Dahla in številne druge odlične avtorje, ki me navdihujejo tudi kot pisateljico – Petra Svetino, Tove Jansson, Guusa Kuijerja, Toona Tellegena, Shauna Tana in številne druge.

Ali otroci berejo, ker morajo?

Otroci so zelo različni. Eni imajo bolj nemirno telo, pa jih nosi po igriščih, drugi se raje sanjaško prepuščajo izmišljenim svetovom. Eni črpajo zgodbe iz gibljivih podob, drugi iz zapisanih besed. V najstniškem obdobju pa večina zapade v bralno abstinenco, iz katere se nekateri čez leta ponovno zbudijo, drugi pa ne. Opažam, da veliko mladih posluša različne podcaste po mobilnem telefonu. Mislim, da je tudi to ena od sodobnih alternativ branju. Jaz se takšnemu slušnemu konzumiranju le počasi privajam, čeprav sem mu načeloma naklonjena.

Žirija, ki vas je nominirala za nagrado, je izpostavila Gospo s klobukom kot sijajen hommage obstrancem vseh vrst. Kaj ste vi imeli pred očmi?

Blišč vseh vrst se mi je zdel od nekdaj dolgočasen. Čudaški, ekscentrični liki, pri katerih so nekatere lastnosti namenoma potencirane, so obenem priročni za pisanje, saj omogočajo bolj dramatične in humorne situacije. Po drugi strani so tovrstni liki tudi oblika boja proti vsakovrstnim stereotipom: v moji knjigi se tako denimo starejša ženska, ki naj bi bila že v posthormonski fazi, strastno zaljubi; domnevno asketski filozof ni imun za posvetne banalnosti; brezdomec, ki mu ne bi pripisali pretirane inteligence, pa obožuje matematiko. Če vnaprej predpostavljamo, kakšni so

ljudje, jih ne moremo zares spoznati, kar je velika škoda. A kadar si odprt do ljudi in življenja nasploh, to postane zanimivo in polno smeha.

Knjiga je pospremljena z izjemnimi ilustracijami Tanje Komadina. Kako je nastajala ta vajina Gospa s klobukom, o čem sta govorili?

Ključno se mi zdi, da je bila Tanja knjiga všeč, prav zaljubila se je vanjo. In ko si zaljubljen, stvari delaš z žarom. To se njenim ilustracijam vidi, saj niso le izvrstno narejene, ampak je v njih tisto nekaj več. Tanja je bila sploh prva bralka knjige; poglavja sem ji pošiljala sproti in njen navdušeni odziv je pripomogel k sproščeni vožnji na kovčekomobilu. Boljše sopotnice si ne bi mogla želeti! Največ sva bili na liniji, ko je nastajal lik gospe Ljudmile, potem pa sva si bolj pošiljali kakšne prebliske in asociacije.

Risba veliko doda zgodbi. Se vam zdi nadgradnja?

Pri *Gospe s klobukom* vedno govorim o najini knjigi – moji in Tanjini. Besedilo in ilustracije so v tem primeru neločljiva celota. Tanja je zagotovo tudi nadgradila moje besedilo, saj je v ilustracijah vzporedno peljala tudi nekatere lastne zgodbe, ki jih v besedilu sploh ni – denimo črn muc, ki se sprehaja skozi celotno knjigo, je povsem njena ideja, pa številčenje poglavij z limoninimi napolitankami, ki jih je vedno manj. Obenem pa je besedilo tudi 'podkletila' s številnimi detajli, ki naredijo podobe življenjske.

Kaj je za vas dobra ilustracija?

Pri ilustraciji se mi zdi bistveno, da ujame atmosfero zgodbe in upodobi tudi stvari, ki so zapisane med vrsticami. Po drugi strani mora biti dobra ilustracija prepričljiva tudi v čisto likovnem smislu.

Zanimivost dela je tudi v uporabi in razlagi tujk, ki jih vpletate v zgodbo;

na notranjosti platnic pa so ob njihovi razlagi na roko napisane še telefonske številke pa odtis kavne skodelice ...

Gospo Ljudmilo je navdihnila resnična oseba, stara teta mojih dveh otrok, ki si zares zapisuje tujke, ki jih sliši po radiu ali prebere v časopisu. Piše jih v stare zvezke, poleg njih pa še kakšen recept in telefonsko številko. Odtisi kave so tam zato, ker jo rada pije in ni ravno nora na red in čistočo. Formalno pa mi je slovar tujk služil kot rdeča nit, ki zašije skupaj posamezna poglavja knjige.

V knjigi za zadnjim poglavjem sledi še dodatek, v katerem v obliki izrezkov iz časopisov beremo, kaj se je dogajalo z nekaterimi junaki po koncu zgodbe.

V knjigi je res veliko likov in z vsakim od njih se Ljudmila družijo le kratek čas, potem pa se odpelje naprej. Zdelo se mi je, da bi bralce utegnili zanimati, v katero smer je zavila usoda vsakega od njih. In ker sem prav vse vsaljubila, sem jim namenila svetlo prihodnost. Gospa Ljudmila vse te obstrance poveže med seboj v nenavadno, a radostno družino. To je njen pravi poklic oziroma poslanstvo. Verjamem, da ima vsak od nas svojega, le odkriti ga moramo.

Petra Zemljič

Večer, 19. september 2018

Jana Bauer: »NAVDUŠENA NAD ABSURDNOSTJO«

Groznovilca in divja zima (Kud Sodobnost International, ilustrirala Caroline Thaw)

Že leta 2002 je bila prvič nominirana za *Izginjevalca čarovnic*, drugič leta 2012 za *Groznovilca v Hudi hosti*, prvo knjigo o atipični vili, ki je duhovit odgovor na poplavo sladkobnih, rožnatih,

nakrancljanih in lepih vil v vseh agregatnih stanjih in žanrih. Njena letošnja, skupno že tretja nominacija v zgodovini večernice, velja *Groznovilci in divji zimi*.

(Foto Robert Balen)

O dramaturgiji

Ko je Jana Bauer napisala prvo *Groznovilco v Hudi hosti* pred šestimi leti, je v intervjuju za prilogo Večernica med drugim povedala o svojem študiju na AGRFT: »Mislim, da je bil študij dramaturgije res dobra izbira. Dramatika te so oči z določenimi omejitvami, dialogi so le polovica drame, nekakšno izhodišče, vse drugo nastane ob uprizoritvi. Med nastajanjem predstave pa je treba marsikaj črtati, ker se izkaže, da ni potrebno ali je celo moteče. Pri pisanju proze se je, vsaj v začetnih verzijah, težko izogniti preobloženosti in ponavljanju. Zato je dobro, da veš, kje potegniti črte, ko se lotiš 'urejanja' besedila. Dobri dialogi so me vedno očarali. Poleg tega je bila med prvimi ravno drama *Čakajoč na Godota* tista, katere absurdnost me je tako navdušila, da so čudaške prigode postale rdeča nit mojega pisanja.«

Mimogrede: prva *Groznovilca* je v režiji Matjaža Fariča zaživela tudi na odru ljubljanskega lutkovnega gledališča pred dvema letoma.

O kaznovani vili

Groznovilca je kaznovana kot Zvezdica Zaspanka in mora s čajnikom v Hudo hosto, ker je razbila čajno skodelico svoje prababice. »Na Zvezdico Zaspanko sicer nisem pomislila, sta pa junakinji v obeh primerih res kaznovani. Kazen je pri obeh vzgojna, v *Groznovilci* celo za prababico, ki o dobri vzgoji ne ve toliko kot boter Mesec, kake posebne topline pa tudi ne premore in je za to, da so groznovilce nevzgojene ter podivjane, najbrž kriva kar sama.«

Njeni personificirani živalski junaki so avtentični, duhoviti, sveži. »Sveža, avtentična literatura ne pade z neba,« je dejala pred leti, »zrasti mora iz naravne podlage, iz literarne tradicije. Svoje like ustvarjam ob relativno dobrem poznavanju drugih, sorodnih, in upam, da jim bodo čim manj podobni. Da bodo čim bolj 'moji'.«

O izbiri ilustratorice Caroline Thaw

»Ilustracije Caroline Thaw znajo biti poetične in čudaške, to pa je mešanica, ki je liku groznovilce pisana na kožo. Povezala naju je skupna prijateljica, literarna agentka. Ko sem ji poslala angleško verzijo teksta, seveda nisem vedela, ali ji bo vsa ta čudaškost sploh všeč. Nemudoma je odgovorila, da je 'exactly her cup of tea'.«

O realizmu in fantastiki

»Realizem mi ne leži. Fantastična pripoved s čudaškostjo in absurdnostjo, ki je še dovolj 'realistična', da ni zgolj sama sebi namen, mi je veliko bližja. Namerano iščem nenavadne kombinacije, ki pa so vendarle še mogoče.«

O naslovniku

»Gabriel Zaid pravi, da so pisanje, objava ali distribucija knjige nekaj takega, kot če bi vtaknili sporočilo v steklenico in jo vrgli v morje. Ne vemo, kje bo končala. A vedno znova se zgodi čudež:

knjiga najde svojega bralca, bralec najde svojo knjigo in avtor si lahko oddahne.«

O založniku

Tudi druga knjiga o Groznovilci je izšla v zbirki Čudaške prigode v založništvu Sodobnosti International. »Založniški program Sodobnosti, ki je sicer dopolnilna dejavnost osrednje slovenske literarne revije, ima to prednost, da v njem s svojo ustvarjalnostjo in idejami sodelujejo tudi odlični avtorji in vrhunski prevajalci. Ker je založba neprofitno društvo, si ne prizadeva (iz finančnih razlogov) slediti trendom, pač pa se trudi, da bi trende ob pomoči odlične literature ustvarjala. Zato so nastale zbirke, ki s svojimi knjigami zapolnjujejo vrzeli v slovenskem knjižnem prostoru. Čudaške prigode, kot že ime pove, prinašajo izbrano branje za vse, ki imajo radi fantastične pripovedi. Kolikor je finančno mogoče, se Sodobnost zavzema za slovenske mladinske avtorje, za njihovo promocijo doma in po svetu.«

O afiniteti do mladinske književnosti

»Moje najljubše knjige je mogoče najti na policah mladinske književnosti. Sicer pa menim, da ima slovenska literatura, sploh v današnjem času, v celoti nekoliko desetniški status. Mladinski pisatelji ne morejo promovirati svojih knjig na literarnih večerih, saj je večina njihove publike takrat že v postelji. Res pa je tudi, da 'pisatelji za odrasle' nimajo toliko nastopov po šolah. In pri številu knjižničnih izposoj so mladinski avtorji prav na vrhu seznama. Poleg tega imamo v Sloveniji organizacije in projekte, ki odlično skrbijo za promocijo mladinske literature. Imamo kar nekaj strokovnjakov na tem področju pa kritike, ki razumejo posebno naravo književnosti za mlade in jo znajo konstruktivno oceniti. Žal je slovenski trg premajhen, prevedenih knjig, povprečnih ali kar zelo slabih, pa je preveč. Brez zadostne

državne podpore bomo težko ohranjali kakovostno domačo produkcijo. Seveda s tem ne mislim, da bi zmanjšali število prevedenih del.«

Humoren in inovativen jezik

Izvrstna fantazijska pripoved *Groznovilca in divja zima* s humorjem, nonsensom in inovativnim jezikom mlademu in odraslemu bralca ponuja očarljivo bralno pustolovščino. Kot je zapisala letošnja žirija, »Jana Bauer bralcem v hudomušnem otroškem romanu, v katerem nadaljuje zgodbo prebivalcev Hude hoste, pričara toplino babičine kuhinje na snežen zimski dan. K majhni divji vili z rogovilcema v laseh se vrnemo namreč sredi zime, ki jo avtorica vseskozi lirično opisuje. Pestre dogodivščine (reševanje groznovilce z zrakoplovom, preganjanje zime ipd.) so predstavljene s tretjeosebno pripovedjo antropomorfiziranih gozdnih živali z izdelanimi značaji in prepoznavnim načinom govora. Prisoten je tudi humor – tako z igro besed kot s situacijsko komiko ter vloženimi igrivimi pesmimi. Zaokrožena celota je zabavna, a poučna zgodba, ki bralca že na začetku preseli v fantazijski svet.«

Brez intervjuja

Da Jana Bauer morda ne bo »sodelovala z Večerom«, je žirijo njen predsednik obvestil že pred izborom nominirancev. In je kljub temu nominirala knjigo *Groznovilca in divja zima*. Dobitnika oziroma dobitnico večernice je žirija izbrala na zadnji seji, 4. septembra, preden je Jana Bauer res zavrnila prošnjo za intervju. Škoda, mladih bralcev ne zanima afera izpred dveh let, o kateri je imel Večer drugačno mnenje kot glavna urednica revije *Sodobnost* Jana Bauer. Seveda pa je izvrstna Groznovilca našla bralce tudi brez intervjuja.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, 19. september 2018

**Miroslav Košuta: »DROBCEN
MAK MED KLASJEM, NEKAJ
MOJEGA«**

***Ponikalnice – petinsedemdeset ugank
in ena ugotovitev*** (Založba Miš, ilustrirala Suzi Bricelj)

(Foto Igor Napast)

Obisk v njegovi in ženini hiši na Kontovelu je posebno doživetje. Hiša v skali je čarobna, v kuhinji so kapniki in skalna zarez, vhod nekam globoko v kraško jamo. O resničnem lastovičjem gnezdu v spalnici je na pobudo Alojza Rebule napisal subtilno knjižico *Dnevnik o lastovičjem gnezdu* pred tremi leti. Prevedli so ga tudi v italijanščino. Pesnik in pisatelj Miroslav Košuta, leta 1936 rojen v Križu pri Trstu, velja za prvega pesnika med dvema velikima prozaistoma Borisom Pahorjem in Alojzom Rebulo na Tržaškem.

Z zadnjo knjigo za mlade bralce *Ponikalnice* je vnovič dokazal, da je mojster besednih iger in zasukov. 75 ugank najpogosteje najde v naravi (mak, metulji, mravljišče, pav, žirafa, pajek, zebra), navdihuje ga tudi predmetnost (palica, strelovod, klešče, pipa, satelitska antena, daljinec, računalnik ...). Posebno duhovite so tiste uganke, v katerih se

živalski svet sreča s predmetnim (žerjav, žabica, lisice ...). Pri Košuti seveda ne more manjkati genius loci, torej obmorska in kraška motivika (svetilnik, jame, kapniki, ponikalnica, človeška ribica, lipicanci). Uganko pa je mogoče spesniti tudi okrog neoprijemljivega (spanec, rojstni dan, čas, beseda, mamino naročje). Ugankam, ki jih je ilustrirala Suzi Bricelj, je dodana še ena ugotovitev: »Kadar volk zatuli v luno, onemijo psi./ Če pa kozel ga posnema, se režijo vsi.«

Ko govori o začetnikih mladinske poezije pri nas, ne more mimo Toneta Pavčka (tudi našega prvega večerničarja, op. p.), ki je bil pred njima z Nikom Grafenauerjem. »Sva pa z Nikom začela redno pisati in redno nastopati z mladinskimi pesmimi,« pravi. »Ampak Pavčkov *Maček na dopustu* iz leta 1957 je bil tako nova zbirka po vzdušju, po vsem. Ni bilo več pionirčkov, brigadirčkov in udarnikov. Ima isto funkcijo kakor *Pesmi štirih*,« pravi, medtem ko sediva v njegovi svetli delovni sobi s knjigami v nadstropjih.

V vašem bogatem pesniškem svetu zavzemajo posebno mesto mladinske zbirke. Mladinske književnosti nikakor nimate za manjvredno v korpusu svoje in obče literature?

Z zadovoljstvom ugotavljam, da sem začel tam sredi petdesetih let orati na samotni, odročni, zapuščeni njivi, kjer so si sicer nekateri posamezniki izkrčili svoje vrtove in vrtičke, a je bil pogled na celoto kaj malo razveseljiv. Počasi pa se nas je nabralo oračev in sejancev, plugi so zarezali globoke brazde, semena so vzkalila in zdaj iz te svoje perspektive globoko v notranjost zaplulega galeba gledam in vidim: široko se je razpotegnila njiva slovenske mladinske književnosti, bogato rojeva. Nekje vmes, pa čeprav nič več kot samo drobcen mak med klasjem, je nekaj mojega. Otroško srce, ki zadržti ob njem, mi je plačilo.

Je res, da je pisatelj in urednik Ferdo Godina, ki je urejal literarno prilogo Najdihojca v nekdanjem Ljubljanskem dnevniku, zaslužen, da sta vidva z Nikom Grafenauerjem začela pisati mladinsko poezijo in nastopati z njo?

V glavnem drži, ne pa tudi, da bi takrat začel. Že pred šestimi desetletji sem pisal otroške pesmice za tržaškega *Galeba*. To je bilo vsaj dobrih deset let pred tem. Zasluga Godine je v tem, da je nenadoma razširil to področje in da je honoriral in osebno vabil. Škoda je, da nekaj najinih pesmi ni pod najinima imenoma, pisali smo za honorar, in če bi bil profesor na univerzi, bi kakemu svojemu študentu dal to za seminarsko ali diplomsko nalogo. Pa bi pregledal vse otroške pesmi v *Najdihojci* in bi mu povedal, katere so moje, katere Grafenauerjeve.

Je vaša zbirka Abecerime iz 1979 odgovor na Grafenauerjevo Abecedo?

Tako je. Napisal je, da je A streha na dva kapa. Moja pripomba pa je bila že na prvi verz, saj je samo veliki A taka črka, mali a že ni več. Seveda je njegova *Abeceda* odlična, a vrgel mi je rokavico, češ, pa poskusi ti napisati pesniško abecedo.

Vaša prva tiskana zbirka je Kje stanuješ mala miška iz leta 1975. Kako se spominjate knjižnih začetkov?

Zamalo se mi je zdelo, da imam knjigo o miškah, dokler ni pred leti na slovesnosti v Cankarjevem domu Slavko Pregl v slavnostnem govoru dejal, da mi čestita, ker so njegovi in mnogi drugi otroci zrasli ob Košutovih miškah, zdaj pa rastejo že njihovi vnuki. To je bil res kompliment.

Ponikalnice pomenijo za vas izlet v zahtevno zvrst uganke, ki ni prav pogosta v slovenski mladinski literaturi. Vsaj ne tako lirična in literarno vredna. Ampak pred ugankami so bile popevke?

Pri svojem literarnem delu sem se dobro počutil marsikje. Tudi moje službe so s tem povezane. V mladinski redakciji sem začel pisati radijske igre za mladino. Nagrajen sem bil celo v jugoslovanskem prostoru. V redakciji sem imel radijsko šolo in oddajo Spoznavajmo svet in domovino. Za kratkokrilko iz Maribora sem na Privškovo željo napisal prvi tekst za popevko. V enem dnevu sem ga moral napisati. Napisal sem pesem *Kadar pride dež*. Frklja iz Maribora je bila Alenka Pinterič. Bila je razborita, pela pa je fantastično. Privšek je pesem poslal potem na festival v Opatijo. Moj Spoznavajmo svet in domovino je torej ostal brez pesmi. A napisal sem drug tekst, spet na Privškovo glasbo. Pesem je zapela vnovič Alenka, njen naslov je bil *S kitaro in dolgimi lasmi*. Zapela je rokersko, bil je velik uspeh. Potem sem ji napisal še *Hanibala*. Deklica je postala dama in imela velik uspeh v Opatiji, dobila je tretjo nagrado. Žal pa je ta deklica v svoji avtobiografiji *The Beatles*, Tito in jaz to mojo pesem pripisala Gregorju Strniši. Tista pesem je preokrenila njeno kariero, je priznala v knjigi. Tudi *Maček v žaklju* od Belih vran je moja pesem in *Ura brez kazalcev* Nina Robiča. Bil je zmag na Slovenski popevki. Vsa moja poezija je v primerjavi s temi popevkami minimalno ovrednotena. Kar v bistvu žal(ost)i. Sledila je še prva nagrada s Tatjano Gros *Zato sem noro te ljubila ...*

In kaj je bilo z ugankami?

Ko smo skupaj prešli na mladinsko književnost, sem napisal ob vseh pesmih in prozi za eno mapico ugank, ki so se mi postarale v arhivu. Pred dvema letoma je na Očesu besede v Murski Soboti k meni pristopil založnik, gospod Miš, in mi ob jägermeistru predlagal, da bi pri založbi Miš kaj izdal. Najprej se mi je zdelo, da nimam ničesar, potem sem se spomnil ugank. A bile so zelo naše, primorske. Kot take bi jih bilo treba tiskati v Trstu.

Prisluhnite tej, Ponikalnici, ki je dala knjigi ime: »Žubori, žubori, / izgine / v globine, / bobni / v temi / pa se spet / prerine / na plan / žuboret / v kraški dan.« Izkazala se je Miševa urednica Gaja Kos.

Prebiral sem uganke zadnjih let, ki jih objavljata *Ciciban* in *Cicido*, v glavnem so rimana vprašanja. To ni uganika, ki je pesniška forma kot sonet, balada. Ima svoja pravila in zakonitosti.

Vaše tematsko silno raznovrstne uganke so lahko tudi samostojne pesmi, nekatere bi lahko kot odgovor imele naslov. Tudi ekološke uganke imate in kraške in starožitne ...

Zame je tudi pri uganiki pomemben lirični navdih, uganika sama po sebi mora biti pesmica. S končnimi rimami pomagam otroku bralcu do odgovora. Nekatere moje uganke ne postavljajo vprašanj, so kar pesmice, na katere pa je mogoč odgovor. Moja najljubša od vseh pa je ta, ki je nastala na morju, ko sem se poslavljajal od njega: »Drug za drugim čipke valijo/v naročje obali, / šumeči o sreči spomine budijo, / če smo poleti v njih čofotali.« Posebno ljube so mi moje domače o svetu, ki je v zatonu. Izbor se je oblikoval v plodnem dialogu z urednico Gajo Kos, ki je kriva nastanka precejšnjega števila novih, a je imela pomisleke ob *Onesnaženju zraka*: »Silna in vesoljna peč / huda reč. / Greje, da mrazi ljudi – / večni sneg in led tali.« Ob vseh nastopih na šolah pa so jo otroci rešili med prvimi. Hotel sem, da ostane zapisano, ker je dokument časa. Če ima Župančič svoje kmečke uganke in mavrico na tri pramenje, je dokument nekega časa. Naj ostane.

Ponikalnice je odlična domislica.

Res je ponikalnica nekaj, kar je povezano z mano. Tudi meni kdaj kaj ponikne, mi zgine marsikdaj. Uganika sama na sebi je nekaj, kar tudi izgine. Odgovor pride na dan šele po premisleku.

Zakaj pa je uganik ravno petinsedemdeset? Je v tem številu kaka posebna simbolika?

To število je zaradi urednice Gaje Kos. Najprej sem se posvetoval z Nikom Grafenauerjem, ker tudi on ima kakih petdeset uganik. Toliko sem jih najprej tudi sam imel po prvem sortiranju. Najprej sem razmišljal o devetinštiridesetih. Pri delu mi številke vseskozi veliko pomenijo.

Imate v zamejstvu dovolj možnosti za objavo, denimo mladinske poezije?

Nujno moram izpostaviti mladinsko literarno revijo *Galeb*, ki jo izdaja Zadruga Novi Matajur iz Čedadada. Ko jo je urejala požrtvovalna Majda Železnik, me je nenehno spodbujala k pisanju in takrat sva s Klavdijem Palčičem pripravila tudi izjemno antologijo *Kriško kraške*, gotovo eno naših najlepših mladinskih knjig. Ko se je najin čas pri novih urednikih iztekkel, me je povabila k sodelovanju katoliška *Mladika*, kjer sva s Palčičem objavila *Minimalčice*. In te dni mi je ista založba poslala v tisk že šesto knjigo, to pot o gledališču. Zato velja, da sva z urednikom Marijem Maverjem podrla berlinski zid v zamejstvu.

Kako pa se čutite kot zamejec del skupnega kulturnega prostora in celotne slovenske literature?

Razpravljanje o izrazu zamejstvo se mi zdi zelo zamejsko. Blebetanje o tem, da meja ni več, se je pokazalo v vsej bedi z bodečo žico na meji, s katero naj bi nas varovali pred migranti. Torej meje so. Zdaj, ko obnavljam vozniško dovoljenje, lahko vozim v Italiji, v Sežano pa ne smem. Torej meja je.

V Ljubljani se osebno nisem nikoli čutil zasidran med bralstvom kot na tej strani meje. Zamejstvo je le stvar kavarniških debat, mene pa zanima slovenski narod v celoti. Občutenje slovenskega naroda. Počutim se popolnoma doma

tudi na šolah v Prekmurju, od nekdaj. Že v mladih letih mi je bilo tako odprto, z Miškom Kranjcem in prvimi prijatelji, ko sem še sodeloval v *Mladih potih*. Redno me vabijo tja, redno nastopam tam in jih čutim nič manj kot svoje v Barkovljah ali na Colu pri Repentabru. Tukaj sem včasih razočaran, ko otroci iz mešanih zakonov ne razumejo več izrazov, kot je lestev, v mojih pesmicah. A to je tudi problem moje starosti, s časom postanemo vsi starci bolj sitni. Nastopam kdaj tudi v italijanskih šolah, saj imam nekatera dela prevedena. Žal pa nimam več dovolj energije za bolj oddaljena vabila iz Slovenije.

Ne morem si kaj, da vas ne bi za sklep vprašala o vašem odnosu do Borisa Pahorja.

Razumeva se vseskozi, ker sva oba levičarja. A bodimo si nekaj na jasnem: njegov kulturnopolitični pomen je neprimerno večji od literarnega. To je treba povedati, na lep način, seveda. Medtem pa je bil Alojz Rebula zame na nasprotnem bregu, a občudoval sem ga kot kraškega fanta in profesorja.

Rebula je bil izjemen romanopisec, ki je dosegel vrh z mogočnim *V Sibilinem vetru*, s *Senčnim plesom*, prikazom povojnega Trsta, in *Vinogradom rimske cesarice*. Visoko ga je cenil že Vladimir Bartol. Zame je izpisal najboljša poglavja o teh krajih. A kasneje ga je politika zapeljala v kalne vode.

Melita Forstnerič Hajnšek

Večer, 19. september 2018

Suzana Tratnik: »VEČ MOŽNOSTI, MANJ AVTONOMIJE«

Tombola ali življenje! (Mladinska knjiga, 2017)

(Foto Robert Balen)

Mladostnice (in mladostniki) so velikokrat tudi protagonisti vaših (kratko)proznih del za odrasle. Zato se zdite idealna avtorica za odgovor na vprašanje: kakšna je razlika? Kdaj (p)ostane neka zgodba o odraščanju literarno delo za mladino in kdaj (p)ostane branje za odrasle?

Moj prvi roman *Ime mi je Damjan* je bil po izidu kategoriziran kot mladinski. Ne vem, kako se je to zgodilo, sama ga nisem pisala z mislijo na nobeno generacijo. Tombolo pa sem poslala na razpis za mladinski roman in sem se še bolj potrudila postaviti v ospredje mlade ljudi. Pred objavo sem po navodilih urednice Alenke Veler pripoved ekonomizirala, torej krajšala povedi, se izogibala ponavljanjem, predolgim razlagam

in odvodom ... Kar je bila dobra lekcija tudi za pisanje nasploh – zakaj pa bi za odrasle pisali kačaste stavke in se ponavljali? Šalo na stran, tudi Tombola je t. i. crossover delo, torej za vse generacije. Včasih lahko oznaka mladinsko delo odvrne nekatere bralce, kar je škoda, ker odrasli nosimo v sebi še vedno radovednega najstnika.

Tako imenovane aktualnosti me velikokrat dolgočasijo »Problemski mladinski romani« se radi ukvarjajo z aktualnimi in akutnimi težavami od anoreksije do odvisnosti od vsega mogočega, virtualnih svetov in resničnostnih šovov. Bi rekli, da vaši romani govorijo o trajnih travmah, travmah vsakega odraščanja, ne glede na spremljajoče in spreminjajoče se pojavne oblike?

Tako imenovane aktualnosti me velikokrat dolgočasijo. Ne ljubi se mi o tem, s čimer mi mediji trenutno perejo možgane, še brati, gledati v filmih ali celo pisati. Strinjala bi se z vami, da so nekatere zakonitosti in travme odraščanja v bistvu enake, jih je pa verjetno treba opisovati in približevati skozi pojave in mite dobe, v kateri živimo. Skupinsko sramotenje neke učenke pri razredni telovadbi ali zaradi objave na spletu je v osnovi isti problem, so pa zdaj izrazna sredstva drugačna, tudi bolj uničujoča, prav tako je močnejša podpora žrtvam in opisi zvrsti nadlegovanja kirurško natančni, a včasih nič bolj učinkoviti kot pred desetletji.

Mija, protagonistka romana Tombola ali življenje!, ni ekscesno problematična, resnosti njenih težav, globine njenih ran se zave bralec počasi. Mislim, da ste res sugestivno izpisali odnos med mladostnico in njenim nikoli odraslim očetom. Bi rekli, da je otroška nemoč, da bi prekinila ta začarani krog vedno znova izdanega zaupanja, poglavitni vir njenih težav?

Mija je na mnogih prelomnicah, a glavna je ta, da mora začeti hoditi s svojimi nogami, ne tujimi. To je po navadi enako odraščanju, ki se seveda ne posreči vsem in le redkim v celoti. Kot najstnica ima svojo trmasto pamet, a tudi sanjari, da jo bodo kot človeka uresničili prav tisti, ki so ji v resnici tako fizično kakor emocionalno najbolj daleč.

Zato si poišče fanta, s katerim lahko ponovi zgodbo razmerja s svojim očetom. Ko spregleda fanta, prepozna tudi neresnost svojega očeta. Sama odkrije svoj interes in odkoraka naprej, očetu pa pusti, da vozi dalje svoj nori krog po zidu smrti. Ko je izgubila iluzijo o očetu, je pravzaprav izgubila tudi njega, življenje pa se ji je za to grenko klofuto odkupilo z dragocenim spoznanjem.

Okolje vaše proze je ponavadi malomestno in obrobno, zdi pa se, da ostaja enak tudi čas in da je to čas vašega odraščanja. Gre za »neusahljiv vir navdiha« ali odločitev, da je najboljšo pisati o tem, kar poznamo?

Okolje, v katerem sem odraščala, je neusahljiv vir navdiha. Včasih se mi dozdeva, da tudi moje poznejše izkušnje in doživljanja velikokrat padejo v ta isti bazen, iz katerega črpam. Potrebujem to verjetje, da vem, iz česa črpam, in da občutim stvari in dogodke, kot da jih poznam do obisti. Ali jih res, niti ni pomembno. Pišem tudi o stvareh, ki jih nisem doživela osebno, če jih lahko podoživim kot avtorica. Če ne, se jih raje ne lotevam, ker bi se počutila kot popisovalka, ne kot ustvarjalca.

Mislite, da je za današnje mladostnike Tombola ali življenje! v nekem smislu že zgodovinski roman?

Po mojem je lahko že to, kar je nastalo v začetku nove države Slovenije, za neko generacijo 'zgodovinsko'. Hkrati pa bo tudi kmalu hipstersko, saj se vse kar naprej vrača, ne samo t. i. grda

moda po zgledu sedemdesetih, ampak tudi avdiokasete in vinilke, hkrati pa so videokasete in zgoščenke že muzejski predmeti. Tudi mladi namerno opuščajo socialna omrežja. Še jaz se sprašujem, kako sem sploh komunicirala z ljudmi v časih, ko doma nismo imeli niti navadnega telefona, telefonske govorilnice pa ni bila vedno na voljo. Morda tako kot mladi v mojem romanu, ko so morali več razmišljati drug o drugem, da bi vedeli, kje živijo in kje se lahko srečajo.

Imate »odzive s terena«, predstavljate roman po šolah?

Roman je še razmeroma nov in ga še nisem veliko predstavljala po šolah oziroma sem predstavljala druga dela.

Kakšni bralci so danes mladi? Ali tudi vi mislite, da jih je manj kot nekoč?

Morda isti bralci, kot smo bili mi? Lahko da berejo celo več na pametnih telefonih ali tablicah, le da so te stvari krajše in manj zahtevne. Pred desetletji so mnogi ljudje nehali pisati, ko so zaključili šolanje, danes pa vsi pišejo še naprej po telefonih in e-mailih, a to ne pomeni, da večino pisanja poglobljajo. Kolikor se spomnim, so bile vedno manjše skupinice zagretilih mladih bralcev in bralk. Poznam nekaj deklet, ki so jih starši celo ovirali pri 'pretiranem' branju, da se jim ne bi utrgalo ali pa da se ne bi slučajno poročile s knjigo. Slišati je absurdno, a neka moja znanka pripoveduje, kako so jo doma silili v petek zvečer med vrstnike, ona pa se je s knjigo v roki odkradla v park in brala na klopi pod

lučjo. Dostikrat pa ti odrasli znajo težiti, da beri raje šolske knjige ali kaj bolj koristnega, kot je leposlovje, za katero nam pozneje v življenju tako in tako zmanjka časa. V branju ne bi smeli le iskati koristi, morali bi prepoznati užitek. Morda je napačno, da v branju pogosto vidimo funkcionalnost, nekaj, kar bo mladino bodisi na tlesk kultiviralo ali pa jo v primeru pretiranja naredilo nenormalno. Vlečejo pa po mojem najbolj zgledi, četudi so tihi. Mislim, da te branje začara, če imaš v otroštvu vsaj enega človeka, ki srčno rad bere in pozabi na vse okoli sebe.

In ja, četudi je nemoč mladosti večna – kakšne posebne ovire postavlja mladim na pot naš čas?

Ne vem, če sem pravi naslov, da bi odgovorila na to. Jaz si že lahko predstavljam, kaj vse je danes zanje drugače in lažje ali težje, kot je bilo v moji mladosti, toda zdaj na to gledam z očmi odraslega človeka. Zato bo moj pogled vedno nekoliko drugačen in zanje 'neobjektiven'. Nam se zdi naša mladost lepša v vsem tem, kar smo takrat imeli in česar nismo imeli, saj smo si morali veliko stvari sami ustvariti ali pa se jih drugače domisliti. Včasih je na delu kratko malo nostalgija za našo mladostjo, niti ne toliko za minulimi časi. Vsekakor pa se mi dozdeva, da imajo mladi, pa ne samo oni, danes bistveno več možnosti, a tudi manj lastne avtonomije.

Petra Vidali

Večer, 19. september 2018

ODMEVI NA DOGODKE

Irena Miš Svoltjšak

BRALNICE POD SLAMNIKOM 2018

Mladinski literarni festival Bralnice pod slamnikom je letos že osmič spodbujal mlade bralce k prostočasnemu branju. Na 145 prireditvah se jih je zbralo preko 7.000. Tokrat so organizatorji pripeljali med obiskovalce dva izjemna tuja gosta: Nizozemca Toona Tellegena in Britanca Kevina Brooksa, mladi pa so se srečali tudi z osemnajstimi slovenskimi knjižnimi ustvarjalci. Festival je organizirala Miš založba, soorganizatorji pa so bili: Knjižnica Domžale, Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin, Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, Mestna knjižnica in čitalnica Idrija in Kosovelova knjižnica Sežana. Seveda se je program lahko odvijal ob pomoči zavzetih mentorjev, šolskih knjižničarjev, učiteljev in še koga.

Festival je potekal pod častnim pokroviteljstvom UNESCA, njegova osrednja tema pa so bili novi začetki. Začel se je zadnjega januarja s svečanim odprtjem, na katerem je bila slavnostna govornica varuhinja človekovih pravic Republike Slovenije, gospa Vlasta Nussdorfer. Osrednji gost odprtja je bil nizozemski pisatelj Toon Tellegen, ki se je med svojim obiskom Slovenije srečal tudi s študenti Filozofske fakultete ter z učenci v Idriji, Novi Gorici in Sežani. Pomembnejši dogodek v okviru festivala je bilo strokovno srečanje z naslovom **Bralna motivacija in raznolikost gradiv**, s katerim smo želeli približati uspešne strokovne prakse motiviranja mladih bralcev mentorjem, knjižničarjem in drugi strokovni javnosti. Tematika se je navezovala na rdečo nit letošnjega festivala (novim začetkom); govorili smo o svežih pristopih k promociji branja. Zanimanje za strokovno srečanje je bilo tako veliko, da je bila dvorana v Knjižnici Domžale za udeležence skoraj pretesna. Novi začetki so bili tudi tema literarno-likovnega natečaja, v katerem so učenci izrazili svoja razmišljanja o tej tematiki. Nove začetke je organizator olajšal učencem sodelujočih šol, ki so se letošnje leto na novo priselili v Slovenijo, saj je vsakemu od njih podarili slovensko knjigo. Kar 149 knjig je tako našlo svojega novega lastnika. Za ranljive skupine je pomembna inkluzija, tudi z njo so bili povezani različni festivalski dogodki. Na različnih prireditvah v okviru festivala se je izkazalo kot dobrodošlo tudi medgeneracijsko in medkulturno sodelovanje.

Festival se je formalno sicer zaključil v februarju, a je bil aprilski obisk britanskega pisatelja Kevina Brooksa še uvrščen vanj. Pisatelj bi moral Slovenijo obiskati oziroma nastopiti na Bralnicah pod slamnikom že pred dvema letoma, pa je žal zbolel. Tokrat je bil gost Mestne knjižnice Ljubljana na posvetu Knjižnica, srce mesta (ob 70-letnici Pionirske in mladinskega knjižničarstva na Slovenskem), srečal pa se je tudi z mladimi bralci v Ljubljani, Domžalah, Idriji in Tolminu.

V polnih pripravah so že Bralnice pod slamnikom 2019, ki se bodo začele s slavnostnim odprtjem 29. januarja 2019 v Domžalah. Tematika devetega mladinskega literarnega festivala bo poezija. Soorganizatorjem se tik pred desetim rojstnim dnevom pridružuje tudi Mariborska knjižnica, tako da festival nadaljuje pot svojega širjenja po Sloveniji.

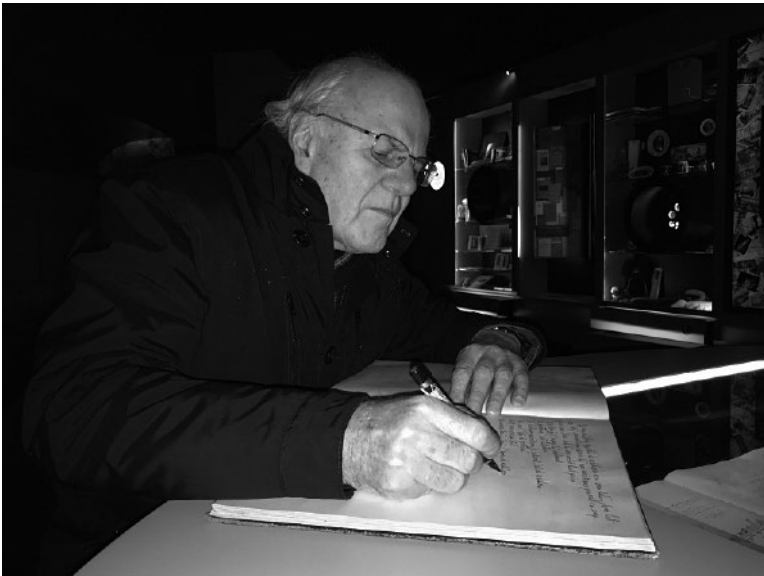
Kevin Brooks

Pogovor s Kevinom Brooksom je bil objavljen v reviji *Otrok in knjiga* številka 102.

Ema Karo

SREDI ZIME JE PROTEUS POSTAL DEL ZGODBE

Toon Tellegen, priznani nizozemski pisatelj, se je s svojimi poetičnimi zgodbami o živalih, ki se skušajo znajti v njim nerazumljivem svetu, globoko zasidral v kolektivno bralsko zavest. Tellegen nerad pojasnjuje svoja literarna dela, z veseljem pa pripoveduje o okoliščinah za njimi. Tudi tokrat je ostal zvest svojemu slovesu. Pri Tellegenu prednjačijo zgodbe in njihova geneza, odmika pa se od poskusov interpretacije in racionalizacije ter posledičnega ukalupljanja sporočilne vrednosti besedila. Dopusčanje avtonomije bralcu, da si iz besedila skonstruira svoj pomen, je blizu tudi Tellegenu kot človeku (ne samo kot pisatelju), čigar literarno veselje bi gotovo lahko izhajalo iz njegove razvidne želje po demokratičnem omogočanju nemogočega in doživljanju novega. Pričujoče besedilo je poskus zaobjeti Tellegenov obisk v Sloveniji v nekaj kratkih vtisov, relativno asketskih, a vendar izpovednih, brez kritičnih izpraševanj in domnev.

Recept za srečo

Na srečanjih so mladi bralci Tellegena pogosto spraševali o stvareh, ki ga osrečujejo, skupek nabranih odgovorov pa bi najverjetneje pri skorajda vsakem posamezniku vodil v univerzalno uporaben recept za srečo. Kaj je torej sreča po Tellegenovo oziroma katere izmed njegovih literarnih idej bi bilo vredno prenesti v dejanski svet?

Enakopravnost

V naravi je lev vedno močnejši od antilope, v Tellegenovih zgodbah pa sta obe živali enaki – nobena ni močnejša, nobena nevarnejša. Nobena nima premoči nad drugo in zato si ne škodujeta. Živali, ki so enake velikosti, tudi lažje govorijo druga z drugo in skupaj ustvarjajo.

Uživanje v družbi

Na vprašanje, katero torto ima najraje, je Tellegen odgovoril, da takšno, ki je bogato obložena z jagodami, malinami ter smetano in ki jo ješ skupaj z drugimi ljudmi.

Omogočanje nemogočega

Samo ena žival na svetu ne zmore skočiti, in to je slon. Ker nima te sposobnosti, tudi plezati ne more. Ampak Tellegen v svojih zgodbah poskuša omogočiti živalim, da počnejo stvari, ki jih v realnem svetu ne morejo. Pri tem niso vedno najboljše ali prvovrstne, a dana jim je vsaj možnost za tovrstno udejstvovanje.

Seznanjanje z novim in neznanim

Na vprašanje, zakaj je v njegovih zgodbah toliko različnih živalskih likov, je odgovoril, da poskuša čim bolj razširiti svoj literarni živalski svet in da vedno znova vzbudijo njegovo pisateljsko zanimanje živali, ki jih še ne pozna.

Dom in varnost

Če bi si Tellegen lahko izbral katerikoli kraj, v katerega bi odpotoval, bi izbral kraj iz svoje preteklosti. Obiskal bi majhno vasico, v kateri je preživel prvih dvanajst let svojega življenja. Tam je mlekar s konjem dostavljal mleko do hišnih vrat, vsi vaščani so se poznali in pozdravljali, hiše so bile vedno odklenjene in kadarkoli si lahko preprosto vstopil skozi vrata, poklical domače, ti pa so ti veseli izrekli dobrodošlico.

O pisanju

Na srečanjih je beseda pogosto tekla tudi o pisanju in izkazalo se je, da se za Tellegenovim opusom skriva relativno domišljena metodologija, za njegovim ustvarjanjem pa premišljena vztrajnost.

Pisatelj o pisanju govori kot o nečem, kar počne od nekdaj, vse od petnajstega leta, proces ustvarjanja pa je zanj tako naraven kot prehranjevanje, pitje mleka

ali hoja, pa čeprav zase govori, da nikoli ni hotel biti samo pisatelj. Tako naravno početje pa vseeno deli na dva pola – zimsko pisanje in poletno pisanje. Zimski čas je pri Tellegenu rezerviran za pisanje poezije, medtem ko otroške zgodbe piše poleti. Vsako poletje z ženo najameta hišico na francoskem podeželju, kjer ni hrupa in onesnaženega zraka. Pisatelj piše pri odprtem oknu in posluša petje ptic. V tej podeželski hišici so nastale vse njegove zgodbe za otroke, gotovo pa jih bo nastalo še nekaj, čeprav Tellegen ne želi razkriti ali napovedati, koliko knjig še namerava v kratkem napisati, saj se mu tovrstne špekulacije zdijo nevarne.

Sredi zime je proteus postal del zgodbe

Zadnji vtis, s katerim tudi zaključujem ta zapis, združuje in povezuje elemente zgornjih dveh – proces pisanja in pomembnost seznanjanja z novim in neznanim – hkrati pa velja za eno mojih najljubših doživetij s pisateljevega obiska.

Tellegenova želja po ogledu Postojnske jame in proteusa,¹ ki prebiva v njej, prav gotovo ni bila presenečenje. Pisatelj, ki vedno stremi k temu, da bi v svoje zgodbe vključil čim več različnih in nepoznanih živalic, se je med svojim obiskom v Sloveniji seznanil tudi s slovenskim »zmajevim mladičem«. Pisateljevo srečanje z jamsko živalco ne bi bilo nič posebnega, če ne bi vodilo v zapis zgodbe o proteusu v zlato knjigo Postojnske jame. Proteus, ki je v zgodbi praznoval rojstni dan, pa ima za pisatelja še dodano vrednost, ker je zgodbica Tellegenovo prvo »zimsko« otroško delo (nastala je v začetku februarja). »Zimsko« je tukaj mišljeno v dobesednem pomenu besede, saj smo se pisateljem in njegovo ženo naslednji dan v Idriji znašli sredi pravcatega snežnega meteža. Besedilo, ki je ostalo samo med platnicami zlate knjige obiskovalcev in v spominu tistih, ki smo bili prisotni, saj avtor ni bil docela zadovoljen z njim, je prav gotovo tudi eden od razlogov, zakaj so tovrstna gostovanja tako dragocena.

---

¹ V Tellegenovih zgodbah ni ljudi, zato mu izraz človeška ribica ni ustrezal.

Polona Konjedic in Kaja Dragoljevič

INTREVJU Z JAKOM HOPOM IN RALFOM SCHWEIKARTOM

Osrednja tema letošnje **Založniške akademije**, ki je potekala v okviru 34. slovenskega knjižnega sejma, je bila posvečena mladinski književnosti. Osredotočena je bila predvsem na troje vprašanj: kako najstnike spodbujati k branju knjižnih vsebin, kako vrednotiti mladinsko književnost ter ali v mladinski književnosti obstajajo primerne in neprimerne teme. Akademije sta se kot predavatelja udeležila predstavnika dveh pomembnih evropskih nagrad za mladinsko književnost. Iz Velike Britanije je prišel Jake Hope, predsednik žirije nagrade Carnegie Medal, ki jo podeljuje Združenje britanskih knjižnic, iz Nemčije pa Ralf Schweikart, ki vodi Arbeitskreis für Jugendliteratur, ki je krovna organizacij vseh, ki se v Nemčiji ukvarjajo z mladinsko književnostjo, pod njenim okriljem pa podeljujejo Deutsche Jugendliteraturpreis, najprestižnejšo nemško nagrado za mladinsko književnost. Oba gosta redno pišeta in predavata o mladinski književnosti.

Intervjuja (posebej za revijo *Otrok in knjiga*) sta nastala v času njunega gostovanja v Sloveniji.

Petek, 23. 10.: Jake Hope, predsednik žirije nagrade Carnegie Medal

Gospod Jake Hope, vse življenje se ukvarjate s promocijo branja mladinske književnosti. Pišete bloge in recenzije otroških knjig ter svetujete knjižnicam. V letu 2018 ste bili predsednik žirije najprestižnejše britanske nagrade za mladinsko književnost Carnegie medal. Radi bi vam zastavili nekaj vprašanj, predvsem v zvezi s to nagrado. Najprej nas zanima, koliko ljudi, ki sodelujejo pri nagradi, se ukvarja samo z mladinsko književnostjo? Nam lahko procentualno orišete profil ljudi, ki sodelujejo pri celotnem projektu, se pravi od predlagateljev, članov žirije, zunanjih sodelavcev, promotorjev, kadrovske službe?

Nihče od sodelujočih se ne ukvarja samo s to nagrado, vsi so aktivni tudi na drugih področjih. Veliko jih je zaposlenih v šolskih ali javnih knjižnicah, nekateri delujejo kot svetovalci, drugi izvajajo usposabljanja, nekateri so zaposleni samo za določen čas, nekateri so upokojeni ... Točne statistike vam žal ne morem dati, ker ne razpolagamo z njo, čeprav bi najbrž morali, saj gre za zelo pomembno področje. Opazili smo, da je v zadnjih letih sodelovalo največ šolskih knjižničark, kar je malce spremenilo profil nagrade, saj šolske knjižničarke in knjižničarji delujejo predvsem v

šolskem okolju, kjer so v stiku z otroki določene starosti, medtem ko imajo javne knjižničarke in knjižničarji z demografskega vidika dostop do širše skupine ljudi.

Ste v zadnjih petih letih naredili kakšno pomembno spremembo v sestavi ekipe za Carnegie Medal? Ste kateremu od »kadrov« ali domen povečali vpliv oziroma ga omejili? Zakaj?

Najpomembnejša sprememba je bilo povečanje števila članov žirije. V žiriji je bilo do nedavnega vedno dvanajst članov, vsak član je prihajal iz druge regije Velike Britanije. Nedavno pa smo dodali možnost, da ima vsaka regija lahko do dva predstavnika, še posebej v primeru, ko komisija ni reprezentirana ekvivalentno (npr. ko je v njej premalo žensk, ko v njej ni predstavnika manjšin ali pa predstavnika LGBT ipd.).

Osredotočimo se zdaj na strokovne komisije. Koliko jih je in kako je organizirano njihovo delo glede utemeljevanja nagrad? Kako dolgi so mandati članov žirije in kakšna so pravila, ki jih morajo upoštevati? Se ta redno osvežujejo, glede česa največkrat prihaja do sprememb?

Vsaka komisija ima dvoletni mandat. Žirija ima od 12 do 14 članov. Vedno poskušamo v žiriji ohraniti takšno razmerje, da je šest do sedem novih članov, ostali pa so v drugem letu svojega mandata. Na tak način imajo novi člani priložnost delati z bolj izkušenimi sodelavci, saj gre za evolucijo dela. Če za neko regijo ne bi bilo nobenega drugega kandidata, bi se mandat članu izjemoma lahko podaljšal, vendar je to skoraj nemogoče, saj je za delo v žiriji zmeraj veliko interesa. Vsako leto so člani komisije ocenjeni in evalvirani. Če se pokažejo kakšne težave v mandatu, se poskušamo z njimi soočiti sproti, občasno uvedemo tudi dodatno raziskavo v izogib večjim problemom.

Kateri zunajliterarni in znotrajliterarni kriteriji se upoštevajo pri izboru? So ti kriteriji znani tudi javnosti?

Vsi kriteriji so dostopni javnosti na naši spletni strani. Čeprav se skušamo držati vseh kriterijev in jih stalno evalviramo, saj nočemo, da bi vsak po svoje prirejal pravila, nekateri kriteriji pač niso relevantni za vse knjige, kar seveda upoštevamo. Najbrž bi sprememba na področju dostopnosti spremenila tudi samo naravo te nagrade, čeprav menim, da je to, da kriterije javno objavimo, pravzaprav precej nenavadno za nagrade. Po eni strani smo odprti in transparentni, kar je naša prednost, po drugi strani pa smo prav na ta račun bolj dovzetni tudi za kritike. Pri izboru se upoštevajo trije glavni kriteriji: slog, zgodba in karakterizacija, ki pa so odvisni od glavnega kriterija – konsistentnosti besedila.

Ali posvečate kakšno posebno pozornost izobraževanju članov komisije? Kako skrbite za podmladek?

Ja, izobraževanju članov komisije posvečamo posebno pozornost, kar ni zelo običajno. Za nas je to pomembno, ker naši člani prihajajo iz različnih okolij in imajo različne izkušnje (šolski, javni knjižničarji, ljudje, ki skrbijo samo za usposabljanje itd.), vsem pa zagotavljamo enako možnost usposabljanja oziroma isto začetno točko.

Pri svojem izboru upoštevate tudi nabor e-knjig. Nam lahko zaupate kakšne so izkušnje?

V Veliki Britaniji produkcija e-knjig ni tako zelo obsežna. Zadnje raziskave o bralnih navadah med mladimi kažejo, da ti še vedno raje posegajo po tiskanih knjigah, a e-knjige kljub temu vzamemo pod drobnogled. Po navadi gre pri nominacijah e-knjig za tiste knjige, ki v taki obliki izidejo pred tiskano verzijo.

Kako delujejo bralni klubi?

V bralnih klubih sodeluje 20.000 otrok. Težko je opisati, kako delujejo, saj je vsak klub (naj gre za klub v javni ali šolski knjižnici ali skupino mladih bralcev, ki se organizirajo sami) zgodba zase. Vsaka skupina dobi material, smernice in promocijski material, ki jim omogoča, da takšen klub postavijo na noge in ga vodijo, kako točno pa delo poteka, je odvisno od vsake skupine posebej oziroma tega, kar jim najbolj ustreza. Vsem damo možnost, da imajo za svojo skupino razdelek na spletni strani, lahko naložijo raznorazne zapise o knjigah, napovednike, videoposnetke, svoja priporočila ... Knjižnice in šole same predlagajo bralne klube, v njih je vključenih od 10-15 otrok. Mi jih spodbujamo za obravnavo določenih tem in jim priporočamo različne aktivnosti.

Koliko knjig prebere posameznik v takšnem bralnem klubu?

To je res odvisno od posameznega člana. Imamo zelo strastne bralce, ki preberejo vse knjige iz našega ožjega seznama (to je 8 knjig), nekateri pa so manj samozavestni bralci in preberejo samo eno knjigo, kar pa je zanje že uspeh. Tako imenovan »Shadowing scheme« deluje samo za ožji izbor knjig, ki jih izberejo knjižničarke. Zaradi velikega števila nominacij, ki se večja iz leta v leto, od otrok ne moremo pričakovati, da bodo prebrali vse knjige.

Kolikšen del vsega dela, ki ga opravljate pod »znakom« nagrade Carnegie Medal gre za trženje? Katere so bile najpomembnejše spremembe v vaši promocijski strategiji zadnjih pet let? Kaj pri tem opažate?

Marketing je za nas zelo pomemben. Sodelujemo z marketinškimi agencijami, ki imajo v svojih vrstah strokovnjake prav za področje mladinske književnosti. To je velika investicija za nas in hkrati tudi velik izziv, znani smo po dobri promociji, čeprav npr. javne knjižnice ne razpolagajo z veliko denarja. Največja sprememba v promocijski strategiji se je zgodila z uporabo družbenih omrežij. Vsako leto organiziramo nekakšen festival na družbenih omrežjih in vključimo vse avtorje, ki so se znašli v ožjem izboru, zmagovalce iz prejšnjih let, skupine, ki sodelujejo pri »Shadowing projektu«. Dvajset tisoč sodelujočih otrok ima na ta način možnost, da zastavlja vprašanja vsem vpletenim, tudi žiranti delijo svoje izkušnje. Rekel bi, da je bila to največja sprememba. Nikoli nismo imeli neke briljantne povezave s knjižnimi sejmi in festivali, toda tudi to se spreminja, zadnji dve leti ali tri leta smo redno prisotni na Edinburgh International Book Festival, vse bolj pa tudi na drugih festivalih.

Kaj se vam zdi primer dobre prakse pri Carnegie Medal in je drugje še niste zasledili?

Rekel bi, da je naša dobra praksa predvsem to, da gre za zelo odprto nagrado, saj se zanjo lahko potegujejo tudi knjige iz drugih držav, če so bile objavljene v angleščini, in knjige iz različnih kategorij pisanja. Večina drugih nagrad za mladinsko književnost je s svojimi pravilniki veliko bolj omejena. Na račun odprtosti prejmemo tudi veliko kritik. Leta 2017 je npr. nagrado prejela v Ameriki živeča avtorica, kar je

sprožilo določene polemike. Sam pa menim, da to ne bi smel biti problem, ker pač iščemo najboljše.

Kakšen je odnos splošne javnosti do Carnegie Medal v Veliki Britaniji?

Gre za zelo prepoznavno nagrado, ki uživa najvišji sloves med nagradami. Velikega vpliva na samo prodajo knjig pa nima, kar je precej povezano s financiranjem, ki prihaja s strani knjižnic. Mi informacije najprej posredujemo njim, šele potem se razširijo do založnikov in založniških verig. Mislim, da je ta nagrada cenjena še posebej med učitelji, saj v Veliki Britaniji med njimi žal ni veliko poznavalcev sodobne mladinske književnosti. Glede na to, da v Veliki Britaniji izide približno deset tisoč knjig letno za otroke in mladino, je ta nagrada v veliko pomoč vsem tistim, ki s knjigami delajo v razredu, saj opazamo, da nagrajene knjige umeščajo v kurikulum.

Nedavno je slovensko javnost in literarno sceno, še posebej pa komisijo ene od slovenskih nagrad za mladinsko književnost (ki jo podeljuje največja slovenska javna knjižnica) pretresla afera v zvezi s knjigo Evangelij za pitbule. Po tem, ko je knjiga dobila nagrado zlata hruška, so se oglasili nekateri literarni strokovnjaki, ki so knjigo označili za pornografsko in ostro napadli odločitev komisije. Ena od obtožb se je nanašala tudi na to, da knjiga naj ne bi bila namenjena mladim (zbirka, v kateri je bila knjiga objavljena, je namenjena odraslim). Kakšne so vaše izkušnje z določanjem meje med literaturo za mlade in tisto za odrasle? Tudi vi poznate kakšen podoben primer, kako se je zadeva razpletla?

Imate kaka posebna preventivna pravila glede podeljevanja nagrade, ki naj bi preprečila civilne in pravne konflikte te vrste? Kakšna je vaša pravna ureditev tega področja?

Najprej upoštevamo pravilo čitljivosti, po katerem morajo biti vse otroške ali mladinske knjige prilagojene posebnemu tisku, kar se zagotavlja z uporabo Nielsen Bookscan-a, ki vsebuje veliko bazo bibliografskih podatkov o vseh v založniški industriji. Takšna merila zagotavljajo, da so besedila uvrščena v primerno kategorijo. A tudi mi smo imeli v zadnjih letih močne polemike o knjigi *Dnevnik iz bunkerja* (*The Bunker Diary*) pisatelja Kevina Brooksa, pa leta 1997 o nagrajeni knjigi Melvina Burgesa *Junk*, ki govori o dveh najstnikih, ki imata probleme z odvisnostjo od heroina, ali pa leta 1981, ko je Robert Westall prejel nagrado za *Scarecrows*, ki ima seksualno oziroma seksualizirano vsebino. Polemike o tem, kaj je za otroke primerno in kaj ne, so zmeraj obstajale. A občutljivost za to, kaj je primerno in kaj ne, se z leti spreminja. Po eni strani je še vedno opazno, da ljudje prepoznavajo moč pisane besede, da verjamejo v njen vpliv na neke spremembe. Najbrž pa bi se v Veliki Britaniji težko znašli v podobni situaciji kot slovenska javnost prav zaradi našega kriterija čitljivosti. Vsebino knjig se sicer pogosto kritizira, mi pa poskušamo takšna trenja minimalizirati tudi tako, da sodelujemo z založniki. Rade volje pa dopuščamo tudi diskusije, ki reflektirajo mladinsko književnost. Pri tem ohranjamo tudi veliko vlogo knjižnic in knjižničark/knjižničarjev. Do sedaj še nismo imeli nobenega primera, ki bi se znašel na sodišču. Vaše vprašanje se mi zdi pomembno, še posebej, ker se tehnologija in predvsem družbena omrežja zelo hitro spreminjajo in se na ta način tudi konflikti lahko zelo hitro razširijo. Dobro bi bilo razmisliti, kaj bi storili v takšnem primeru.

Četrtek, 22. 10.: Ralf Schweikart, Arbeitskreis für Jugendliteratur, Deutsche Jugendliteraturpreis

Gospod Ralf Schweikart, na vašem predavanju smo izvedeli veliko novega o nemški nacionalni nagradi za mladinsko književnost, za katero v organizacijskem smislu skrbi Arbeitskreis für Jugendliteratur. Vseeno bi vam radi zastavili še nekaj vprašanj. Nam lahko opišete profil ljudi, ki sodelujejo pri celotnem projektu Deutsche Jugendliteraturpreis? Je bila v zadnjih petih letih narejena kakšna pomembna sprememba v sestavi ekipe? Je Arbeitskreis für Jugendliteratur kateremu od članov ali domen povečal vpliv oziroma ga omejil? Zakaj?

Profili ljudi, ki sodelujejo, so zelo različni. V svojih vrstah imamo literarne kritike in novinarje (teh je manj), ki se posvečajo prav mladinski književnosti, drugi pomemben del projekta so knjižničarji, ker ima mladinska književnost tako pomembno vlogo v knjižnicah in pri promociji branja. Prav knjižničarji imajo neposreden kontakt z otroki in mladimi. V projekt so vključeni tudi univerzitetni študentje pedagogike in literature, nekateri študirajo na t. i. inštitutu za mladinsko književnost, kjer sem študiral tudi sam in kjer se ne osredotočajo samo na pedagogiko, pač pa tudi na literarno zgodovino. V naših vrstah je tudi nekaj prodajalcev knjig, ki imajo izkušnje s tem, kaj otroci berejo, saj organizirajo tudi t. i. bralne kube. Seveda je z leti prišlo tudi do določenih sprememb. Leta 1946 sta obstajali samo dve kategoriji: otroška in mladinska književnost, čez čas so v poštev prišle tudi slikanice, neleposlovna dela (ki so bila prej ločena in so imela posebno nagrado). Nova je nagrada za mlade talente, ki jo podeljujemo zadnji dve leti, in je namenjena mlajšim avtorjem in prevajalcem. Največja sprememba pa se je zgodila leta 2003, ko smo dodali otroško žirijo, ki podeljuje svojo nagrado. Skupaj imamo torej štiri kategorije.

Osredotočimo se zdaj na strokovne komisije. Koliko jih je in kako so organizirane glede na podeljevanje (utemeljevanje) nagrad? Kako dolgi so mandati in kakšna so osnovna pravila glede dela komisij? Se ta pogosto spreminjajo? Zaradi česa največkrat prihaja do sprememb?

Imamo štiri strokovne komisije, v vsaki kategoriji sta dva člana, vse kategorije pa imajo istega predsednika. Mandat traja dve leti. Vsak je lahko izvoljen še za en mandat, med enim in drugim mandatom pa morata preteči dve leti. Večina si odmor rade volje vzame, saj gre za odgovorno in zahtevno delo. Člani komisij morajo prebrati veliko število knjig in člankov. Dvoletni mandat omogoča, da se člani med seboj dobro spoznajo. Vedno se zamenja samo del žirije, nikoli ne vsi naenkrat, pa tudi pravil ne spreminjamo pogosto.

Kateri zunajliterarni in znotrajliterarni kriteriji se upoštevajo pri izboru? So ti kriteriji znani tudi javnosti?

Naši kriteriji niso javnega značaja, objavljene so samo osnovne informacije, vsak predsednik lahko postavi nova merila, pripravi dokument z vsemi kriteriji, da vsi delajo pod istimi pogoji. Ti kriteriji se iz leta v leto malce spreminjajo, če je to potrebno. Otroška žirija ima svoje kriterije in je iz tega izvzeta. Zunajliterarni kriteriji, kot je na primer naslovnica, niso tako pomembni za nagrado.

Kako deluje mlada žirija?

V Nemčiji imamo veliko bralnih klubov, ki se oblikujejo predvsem v okviru knjižnic

in knjigarn. Mladi se tam zbirajo enkrat tedensko in debatirajo s svojimi sovrstniki, ki delijo ljubezen do branja, pogovarjajo se o tem, katere knjige so jih pritegnile ipd. V takšnih skupinah je približno 12-15 otrok. Nekateri se odločijo, da bi radi bili del žirije in se potegujejo za to, da so del šestih skupin, ki tvorijo mlado žirijo. Vsaka skupina lahko nominira eno knjigo, samo ena pa dobi nagrado.

Kako izberete 6 knjig za nominacijo med 8000 objavljenimi knjigami?

Založniki lahko pošljejo knjigo, ki se jim zdi primerna za nagrado, naši organizaciji, vendar nagrada ni odvisni samo od tega. Vsi člani komisije berejo raznorazne zapise in kritike, o knjigah se izčrpno informirajo tudi na drugih mestih in če naletijo na kaj zanimivega, to tudi predlagajo. Ponavadi diskutiramo o 300 do 400 knjigah, podoben nabor knjig ima tudi mlada žirija. Predloge dobimo tudi od novinarjev, s katerimi lepo sodelujemo.

Ali posvečate kakšno posebno pozornost izobraževanju članov komisije? Kolikšen delež opravljenega dela v zvezi z nagrado je namenjen njeni promociji? So se v zadnjih petih letih na tem področju zgodile večje spremembe? Kaj pri tem opazate? Posebnega izobraževanja ne izvajamo, ker so člani komisije ljudje, ki so lahko del neke druge komisije in imajo že izkušnje, ponavadi organiziramo delavnico, da se uskladimo glede meril in kriterijev, toda nič pretirano sistematičnega. Marketing je zelo pomemben predvsem za to, da obstaneš na trgu in da si viden. Svoj dogodek v Frankfurtu tudi prenašamo po televiziji in radiju, predstavimo zmagovalce, pomembno pa je predvsem to, da ta dogodek ni (v celoti) namenjen le strokovnjakom pač pa tudi splošni javnosti. Druga pomembna promocija za nas pa je zlata medalja, ki je natisnjena na tiste knjige, ki prejmejo nagrado, in ki je za kupce zelo relevantna. To sta naša glavna načina promocije in oba sta zelo pomembna.

Nam lahko opišete primer dobre prakse, ki jo prakticirate pri Arbeitskreis für Jugendliteratur?

Mislím, da je primer dobre prakse naš dogodek na frankfurtskem sejmu. V organizacijo tega dogodka je vpletenih zelo veliko ljudi iz vseh koncev sveta, prevajalcev, založnikov, članov komisije itd., ki morajo med sabo sodelovati, da lahko do tega dogodka sploh pride. Pravzaprav gre, glede na to, da je naša organizacija majhna, za ogromen vložek. Veliko ljudi se pri nas ustavi tudi mimogrede, ker se jim zdi dogodek zanimiv.

Kakšen je odnos splošne javnosti do mladinske književnosti, njenega raziskovanja in promoviranja, torej tudi do Arbeitskreis für Jugendliteratur v Nemčiji?

Malce poseben. Nismo zelo prepoznavni v širši javnosti, saj ne gre za veliko javno organizacijo, ki bi jo vsi poznali. Ker smo povsem specializirani za mladinsko književnost, nas bolj poznajo ljudje, ki se ukvarjajo s tem področjem ali pa jih to področje posebej zanima. Mislím, da bi morali biti bolj prepoznavni in cenjeni kot specialisti za mladinsko književnost. Težko je dobiti ljudi, ki se udeležujejo naših delavnic. Čeprav delujemo tudi na socialnih omrežjih, delimo letake in smo povsod prisotni, bi bila lahko udeležba veliko večja. Težava je tudi v tem, da ljudje ne prihajajo službeno oziroma za udeležbo niso plačani, saj si mnogi za udeležbo ne morejo vzeti večdnevnega dopusta. To se dogaja predvsem tistim, ki imajo majhne knjigarne, ki jih ne morejo kar zapreti, saj nimajo drugega kadra.

Kolikšna je produkcija mladinskih knjig, ki jih letno obravnava komisija?

Produkcija mladinskih knjig je 8000 knjig na leto, od tega komisija obravnava približno 300-400 knjig v vseh kategorijah. Ko npr. založniki predlagajo določene naslove z isto tematiko, je jasno, da jim ne bomo podelili nagrade, saj želimo, da jo dobijo tiste najbolj izjemne.

Nedavno je slovensko javnost in literarno sceno, še posebno pa komisijo ene od odmevnih slovenskih nagrad za mladinsko književnost, pretresla afera v zvezi s knjigo Evangelij za pitbule. Po tem, ko je knjiga dobila nagrado zlata hruška, so se oglasili posamezni literarni strokovnjaki, ki so knjigo označili za pornografsko in ostro napadli odločitev komisije. Ena od obtožb se je nanašala tudi na to, da knjiga naj ne bi bila primerna za mlade bralce, kar so argumentirali tudi z zbirko, v kateri je bila knjiga objavljena (ta je namenjena odraslim). Kakšne so vaše izkušnje z določanjem meje med literaturo za najstnike in za odrasle? Je AKJ kadarkoli dobil pritožbo/morda celo pravno tožbo ali grožnjo na odločitev komisij za nagrado? Kako ste/bi postopali v takem primeru? Upoštevate kakšna posebna (preventivna) pravila, dogovore, ki naj bi preprečili civilne in pravne konflikte te vrste? Kakšna je vaša pravna ureditev tega področja?

Pri nas nisem zasledil podobnega primera in to ni posebej urejeno. Žirija se lahko odloči, da je nekaj, kar ni prvotno mladinska književnost, zanimivo tudi za mlade, nimamo nikakršnih mej, kar se tiče vsebine. Velikokrat je problem bolj z založniki. Žirija se lahko odloči sama zase, drugi strokovnjaki imajo lahko drugačna mnenja in se lahko odločijo, da s knjigo ne bodo delali. Odločitev, ali boš knjigo uporabil ali ne, je svobodna, zato nimamo nekih velikih razprav okoli tega, tudi če nagrajene knjige niso vsem všeč.

Barbara Pregelj

O ŠTEVILČNO MAJHNIH IN MANJŠINSKIH LITERATURAH V BASKIJI

Obisk 53. knjižnega sejma v Durangu (6.–9. december 2018)

Odkar sem leta 2016, v okviru EPK Donostia/San Sebastián, sodelovala v posebnem eksperimentu, katerega cilj je bil prevajalke naučiti toliko baskovskega jezika, da bi pri prevajanju lahko posegale tudi po primarnih virih, sem le stežka našla okolje, v katerem bi vadila novonaučeni jezik. Pri manjšinskih jezikih je teh priložnosti večinoma manj, saj so številčno močnejši jeziki tako vseprisotni, da so tiste redke priložnosti, ko najdeš pravega sogovornika, še toliko dragocenejše. Ste kdaj skušali govoriti slovensko na pošti v Trstu ali Celovcu? Potem razumete, o čem govorim.

Govorcev baskovščine, euskere ali euskare, je približno sedemsto tisoč, živijo pa na obeh straneh Pirenejev. V Baskiji, ki jo sestavlja sedem pokrajin, štiri v Španiji in tri Franciji, je jezikovna resničnost določena z vsaj dvema jezikoma, pri čemer je euskera v španskih avtonomnih pokrajinah tudi kouradni jezik, v Franciji tega statusa nima, kar seveda vpliva na njegov razvoj, predvsem pa na razvoj celotne kulturne infrastrukture, ki se veliko bolj pospešeno razvija v španskem delu Baskije.

Letos mineva ravno petdeset let, odkar so Baski svoj jezik unificirali in normalizirali do te mere, da številnim narečjem navkljub vendarle pišejo in govorijo tudi enoten jezik, ki se imenuje *batua*. To se je zgodilo ob koncu Francove diktature, pod katero se je še posebej slabo pisalo (tudi dobesedno) ravno Baskom. Njihov jezik je bil prepovedan, izšlo je malo v baskovščini natisnjenih knjig, večinoma v zadnjih letih Francovega režima. V petdesetih letih, predvsem pa po letu 1982, ko je v veljavo stopil zakon o normalizaciji euskere, je Baskom uspelo vzpostaviti celotno infrastrukturo v svojem jeziku: šolstvo od vrta do univerze, časnike, radio in televizijo, rabo v uradih, državnih službah in na javnih mestih.

Kljub temu pa gre še vedno za manjšinski jezik, ki deli marsikatero značilnost z drugimi manjšinskimi jeziki, predvsem pa v tem – kot je izpostavil Beñat Sarasola, ki smo ga Slovenci imeli priložnost spoznati na letošnjem Prangerju – da je že sama odločitev za pisanje, objavljanje v njem povedna, saj hkrati pomeni že kulturno, celo svetovnonazorsko opredelitev.

Ta nekoliko daljši uvod predstavlja okvir dogajanja, ki sva ga bila pred kratkim s Petrom Svetino deležna v Baskiji, še posebej na knjižnem sejmu v Durangu, ki se je odvijal med 5. in 9. decembrom 2018 in je bil tokrat že 53. po vrsti. Organizatorji poročajo, da je na 247 stojnicah razstavljalo 158 razstavljalcev; predstavljenih je bilo 439 novosti, od tega 304 knjižne, 18 revijalnih, 93 glasbenih in drugih. Sejem je

obiskalo več kot 117.000 ljudi (več kot sedmina vseh ljudi, ki govorijo baskovsko!). Povezava z baskovsko glasbo je tudi sicer značilnost tega sejma, saj ga spremljajo koncerti najbolj znanih rokovskih skupin, kot so Esne beltza, Gatibu, Huntza, pa tudi skupin, ki svojo glasbeno pot šele začenjajo. Sejmsko dogajanje je na različnih odrih popestrilo več kot 200 dogodkov: ob koncertih v ločenem šotoru še sredi sejmskega prostora umeščenih, vidnih, a obenem zvočno izoliranih prostorov, namenjenih pogovorom in branjem najbolj uveljavljenih baskovskih avtorjev, ustvarjalnim delavnicam za otroke in odrasle, filmskim projekcijam in gledališkim predstavam, računalniškim igricam v euskeri. Živahno dogajanje pa je spremljala sejmska televizija.

S Petrom Svetino sva prispevala svoj, sicer droben košček k pestremu dogajanju. Imela sva se priložnost srečati z vrsto baskovskih založnikov in jim predstaviti baskovski prevod *Čudežnega prstana* v euskero, v petek 7. decembra, ob 16. uri pa sva sodelovala tudi na okrogli mizi z naslovom *Drugi kot naše ogledalo (Besteak gure espilu)*, ki jo je pripravilo baskovsko društvo prevajalcev, tolmačev in lektorjev EIZIE v sodelovanju z založbo Malinc, finančno pa je najin obisk podprla Javna agencija RS za knjigo. Obisk v Baskiji je potekal kot del mednarodnega projekta Prodor slovenskih avtorjev na Iberski polotok in v Latinsko Ameriko.

Na okrogli mizi, kjer je sodeloval tudi priznani baskovski pisatelj Juan Kruz Igerabide, moderirala pa jo je prevodoslovka in predavateljica na Univerzi baskovske dežele EHU/UPV ter prevajalka Elizabete Manterola Aguirrezabalaga, smo spregovorili o pomenu manjšinskih in majhnih literatur, njihovih značilnostih, predvsem pa o podobnostih in razlikah med slovensko in baskovsko literaturo. Sama sem izpostavila nekaj podobnosti v razvoju naših književnosti, Juan Kruz Igerabide je poudaril predvsem razlike v statusu, ki ga imata obe literaturi, Peter Svetina pa je predstavil specifiko slovenskega jezika in spregovoril tudi o statusu jezika in literature pri zamejcih v Avstriji in Italiji, kjer je jezikovna situacija primerljivejša z baskovsko. Strinjali smo se, da obstajata naravno zaveznitvo in afiniteta med majhnimi, dotaknili smo se tudi pomena prevoda v obeh literaturah, prav tako mladinske književnosti, literarnih stikov, ki v zadnjih letih posebej intenzivno potekajo predvsem v smeri iz baskovske literature, pa položaja avtorja v obeh literaturah. Pogovor smo sklenili z branjem krajšega odlomka iz *Čudežnega prstana* v slovenščini.

Okroglo mizo je spremljajo številno občinstvo, bila je bila tudi precej odmevna, saj so jo predstavili v časniku *Berria*, komentatorji pa so se odzvali tudi na najino željo po bolj uravnoteženem odnosu in prevodih slovenskih avtorjev v euskero. Prve korake v tej smeri smo že storili, saj je Juan Kruz Igerabide v baskovski jezik že prevedel roman Brede Smolnikar *Ko se tam gori olistajo breze*, besedilo slikanice *Čudežni prstan* Petra Svetine ter nekaj odlomkov *Groznovilce v Hudi hosti* Jane Bauer. Naj zato sklenem kar z mislijo literarnega kritika in bloggerja Gorke Bereziartue, ki je v svojem blogu namenil pozornost tudi naši okrogli mizi, pri tem pa se vprašal: zakaj ne bi še več prevajali iz nam podobnih majhnih literatur, recimo iz slovenščine.

IBBY NOVICE

MEDNARODNA PRIZNANJA SLOVENSKIM USTVARJALCEM MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI 2018¹

Andrej Rozman - Roza (1955), pesnik, pisatelj, dramatik, prevajalec, igralec in pripovedovalec. Kandidat za ALMA 2018 – za celotni mladinski opus; ponovljena kandidatura, poudarili smo kandidatovo dejavnost v letih 2016-2017.

Foto: osebni arhiv

Besedila Andreja Rozmana - Roze, prepletene s poigravanjem z jezikom in komično priostrenimi vpogledi v tragi-komiko našega vsakdana, otroke nasmeji-jo in jih hkrati subtilno izobražujejo o svetu, ki jih obdaja. V letu 2016 je bila njegova zbirka kratkih zgodb *Predpravljice in popovedke* nominirana za večernico, nagrado za najboljše slovensko mladinsko delo, ki je izšlo v preteklem

letu. Roza je izjemen promotor branja, ki mladih bralcev ne nagorja le s svojimi deli, temveč med njimi popularizira tudi temeljna klasična literarna dela slovenske in svetovne književnosti, ki pred otroki na novo zaživijo v njegovi humorni preinterpretaciji. Ob njegovi ponovni nominaciji za nagrado ALMA želimo posebej izpostaviti vlogo, ki jo ima pri popularizaciji branja in literature kot dramatik, igralec in pripovedovalec. V okviru svojega gledališča Rozintea-ter, Roza nagovarja mlado in starejše občinstvo z deli, ki temeljijo na njegovih literarnih besedilih (*Od povodnih mož, Kako je Oskar postal detektiv*), pri tem pa navdušujejo nad literaturo samo, pred mlade bralce pa postavljajo vrednote, s katerimi so prepletene tudi literarne predloge – od skrbi za okolje do sprejemanja razlik in pomena prijateljstva. Pomemben del Rozinih dramskih tekstov predstavlja tudi premislek kanonske literature, pomena jezika in zgodovine. Vse to lahko zasledimo v njegovi zadnji igri *Ljubljanski vodnik našel Vodnika*, ki temelji na liku Valentina Vodnika, slovenskega razstvetljenskega pesnika, v kateri pa, kot zapišejo kritiki, glavno vlogo pravzaprav odigra jezik. (dr. Tina Bilban)

---

¹ Objavljamo odlomke iz dosjejev kandidatov, kratke utemeljitve za kandidate.

Peter Škerl (1973), ilustrator, slikar in oblikovalec, kandidat za ALMA 2018 in za Andersenovo nagrado 2018 – za celotni mladinski opus

Foto: osebni arhiv

Slikar Peter Škerl je mojster stare šole. Ko rečem »stare šole«, mislim na predanost projektu, nepopustljivost, celo zagrizenost pri vseh fazah izvedbe. Na njegovo absolutno požrtvovalnost do naloge, kot si jo zamisli sam. Nikoli je ne odda, dokler ni do konca izpiljena. Kriteriji, ki si jih postavlja, so vedno zahtevni in z vsakim projektom višji. Ilustracije v knjigi *Močvirniki* Barbare Simonitti so postavile zelo pomemben mejnik v slovenski ilustraciji ravno s kriteriji izvedbe. Zanj osebno pa je to delo, ki mu je dalo in utrdilo ustvarjalsko samozavest. Za tem je ustvaril nepozabne podobe za *Živalsko farmo* G. Orwella, pa *Andreja nespanca* Barbare Simonitti, *Žogico Nogico* Jana Malika in druge. Vsako od teh del je drugačno, a obenem neizgledljivo Petrovo.

Njegovi slikarski postopki so zelo zapleteni in zahtevni. Vsaka faza slike je domišljena do zadnjega detajla. Katera je začetna, niti ni pomembno, pomembno je, da vse ravni naslikane zgodbe delujejo popolno. Karakterji junakov so natančno individualizirani. Vsaka oseba je poseben »model« z jasnimi karakternimi posebnostmi in vlogo od začetka do konca zgodbe. Karakterne značilnosti

so izvrstno podprte z govorico telesa, ki je v Petrovih prizorih tudi sicer ena najpomembnejših prvin. Ravno tako medsebojna dinamika junakov v zgodbi, ki je režisersko natančno domišljena. Prizorišča so do potankosti konstruirana, a nenavadna, dramatična. Pri tem mojstrska uporaba osvetlitev in senc vse skupaj naredi še bolj prepričljivo, včasih že kar spektakularno. Junaki, dogodki in prizorišča v končni izvedbi skupaj tvorijo močne kompozicijske, tako vizualne kot pripovedne, učinke. V teh »scenskih igrach« očitno neizmerno uživa in ni pomembno, ali se dogodki odvijajo na odprtem ali v zaprtem prostoru, vedno so kompleksni, predvsem pa izdajajo njegovo poznavanje gledališke »tehnologije« oziroma gledaliških postopkov in učinkov. A to sploh ni nenavadno, če vemo, da je bil več let član amaterskega gledališkega ansambla. Ta izkušnja se zdi naravnost ključna pri njegovem kadriranju, tako posameznega prizora kot – kar je še pomembnejše – celotne serije prizorov, od naslovnice do zaključka zgodbe. Vse je premišljeno ritmizirano, menjavanje razpoloženj v zgodbi, akcija in umirjanje so načrtovani za učinke, ki zgodbi dajejo dimenzije, ki jih načrtuje sam. Enako velja za barve, ki jih uporablja. To niso barve »iz tube«, ampak prefinjene študije občutkov, kot jih narekuje potek zgodbe.

Res je vse načrtovano, komponirano, do potankosti režirano, a na koncu so podobe videti lahkotne in v njihovem doživljanju ni moč zaslediti konstruiranja. Vse je mehko in zračno, naključno ter naravno in predvsem čustveno. Peter se natanko zaveda pomembnosti tehnike, zato nenehno stremi k popolnosti. A tisto, kar naredi magijo v njegovih delih, tisti ščepec čarovnije, da otroci in starši osupnemo nad čudežem in lepoto, tisto je racionalnemu duhu skrito. Mogoče celo njemu samemu, a to »nekaj« s pridom uporablja, mi pa to prepoznamo kot

močan, izvirni in osebni pečat, ki se mu reče Petrov slog. (Pavle Učakar, *Magija Petra Škerla*)

Peter Svetina (1970), pisatelj, pesnik, prevajalec, literarni zgodovinar, kandidat za Andersenovo nagrado 2018 – za celotni mladinski opus

Foto: Tatjana Splichal

Mladinska književnost Petra Svetine se na začetku giblje v okvirih razumljivih, mestoma celo nazornih sporočanjških vzorcev: z živalskima pravljicama *O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov* (1999) in *Mrožek dobi očala* (2003) tematizira vprašanje drugačnosti in njenega sprejemanja ter vzpostavlja svojevrsten medbesedilni dialog s starejšo tradicijo besedil na isto temo (npr. S. Makarovič: *Veveriček posebne sorte*, 1994). Po prvih knjigah se njegova poezija in pripovedništvo razvijeta v dve izraziti smeri: k jezikovni igrivosti in k resničnostni tematiki; oboje predstavlja enkratno in za avtorja značilno poetiko stapljanja nonsensa in realističnih, tudi problem-skih tem.

Pesniške zbirke Petra Svetine so izjemno raznovrstne in v sodobni slovenski poeziji med najboljšimi. V okviru resničnostne poezije je mogoče uvrstiti njegovo prvo pesniško zbirko *Mimosvet* (2001), v kateri odraščanje ni prikazano na ozadju kompleksnih simbolnih pojmov, značilnih za mladinsko poezijo tistega časa, ampak je pesemska realnost

otroška in igriva. Vrnitev k utrinkom iz preprostega (a ne naivnega in idealiziranega) otroškega sveta opazno določa poetiko »sporočilnega minimuma«, s katero pesnik preseže tradicijo kompleksne jezikovne inovativnosti poznega pesniškega modernizma. Jezikovno igro zajema izvrstna pesniška zbirka *Pesmi iz pralnega stroja* (2006), v kateri pesnik nonsens povezuje s tabujskimi besedami in lirskim občutjem narave; ob tem pogosto oblikuje likovno pesem, kar pomeni, da najmlajšim bralcem nevsiljivo odstira raznovrstne možnosti pesniškega izraza. Zbirka *Domače naloge* (2014) se od poetike jezikovne igre opazno oddalji: čeprav je v njej še zaznavno nonsensno poigravanje z jezikom (npr. s črkami, tvorjenje nenavadnih besed), je po prevladujoči tematiki poezija v njej povezana s stvarnim svetom sodobnega otroka, ki je ne le igriv in zadrž v lepoto narave, ampak je tudi osamljen (*Domača naloga o molitvi*), nemiren (*Domača naloga o srcu*) in se zaveda minljivosti (*Domača naloga o vrani na poljani*). Podobno temo je zaslediti tudi v pesniški zbirki *Molitvice s stopnic* (2016), ki temelji na izjemno redki tematizaciji otroškega razmišljanja o Bogu, spregovori pa tudi o hvaležnosti, strahu, staranju in medgeneracijskem dialogu – gre za sporočilnost, ki bi zlahka zdrsnila v moraliziranje ali idealizacijo, kar pa se pesniku ne zgodi; njegova razmišljanja tudi niso preabstraktna in dopuščajo mlademu bralcu različne možnosti dialoga s pogosto dvoumnim igrivo-resnim pesniškim besedilom.

Mladinsko pripovedništvo Petra Svetine je podobno njegovi poeziji; spaja stvarno okolje s prvimi nonsensa in lirizma, humor z izročilnostjo (pravljicnimi temami) in jezikovni eksperiment z nevsiljivim etičnim vrednotenjem ravnaj književnih oseb. Slovensko-angleška pripoved *Antonov cirkus* (2008) je postavljena v mestno okolje, v katerem

se sodobnemu dolgčasu z nenavadno cirkuško predstavo, ki je preplet medbesedilnih navezav na pravljice in opero, upreta Anton in lev Leopold. Nonsensna mestna motivika zaznamuje tudi nekatere druge Svetinove pripovedi, npr. *Klobuk gospoda Konstantina* (2007) in *Kako je gospod Feliks tekmoval s kolesom* (2016) – v obeh se moč literarne imaginacije povezuje z izbrušenim občutkom za poetičnost mesta ter poudarja pomen na videz nepomembnih podrobnosti (npr. klobuka ali starega kolesa), prijateljstva in prijaznosti. Tudi v žanrsko mešani zbirki pesmi in kratkih pripovedi *Ropotarna* (2012) je zaznati nonsens kot skupno oblikovno izhodišče: ustvarjalec preoblikuje imena, povezuje črke in številke v besedo, tvori zrcalno besedilo (brati ga je mogoče z dejansko uporabo ogledala), se igra s pravljimi motivi (žaba, princesa, povodni mož) in prikazuje lepoto domišljjskega potovanja tako ljudi kot predmetov skozi prostor in čas. V nonsensni igri je zaznati globljo sporočilnost, npr. pomen umetnosti (*Operni berač*) in ustvarjalnosti, ki se v sodobnem svetu lahko izraža kjerkoli in kakorkoli, tudi v igri drobnih nalepk na sadju (*Pravljica o nalepki*). Zlasti je v zadnjem času avtor prepoznaven po svojih izrazito svojevrstnih nonsensnih zgodbah, v katerih nastopajo nenavadne živali s prav tako nenavadnimi imeni (nilska konja Hubert in Marcel, vodni bivol František gepard Franci itn.). Prvič se take osebe mlademu bralcu predstavijo v knjigi *Modrost nilskih konjev* (2010): v njihovem svetu ni prostora za naglico sodobnega sveta ljudi, nonsensne besedne in zgodbene domislice se povezujejo s poudarjanjem prijateljstva, skrbi za drugega, junaki se čudijo vsemu, kar jih obdaja: modrost bivanja je v tem, da si kdor koli po otroško zastavlja na videz nepomembna (nelogična) vprašanja in skuša nanje z nonsensno »logiko« tudi odgovoriti – zato, da bi v

dialoškem razpredanju vprašanj in odgovorov sobival z nekom, se z njim družil in pogovarjal (kot sporoča zgodba *Kaj je najpomembnejše*): Mimo je prišla zebra Tanami. Na poti iz trgovine je spotoma zavila k prijateljema. »Kaj pa delata?« je vprašala. »Ah, nič,« je rekel Marcel, »samo malo se pogovarja-va.« »To je najpomembnejše,« je rekla Tanami in se jima pridružila. »Isto poetiko izraža tudi zbirka *Kako zorijo ježevci* (2015), v kateri je viden tako jezikovni kot zgodbeni nonsens. Prvi se izraža v dobesednem razumevanju stalnih besednih zvez in v ponavljanju, ki besedam odvzema in hkrati dodaja pomen, npr. »je lahko tudi oposum prometnik Ferdinand, ali prometnik Ferdinand oposum ali Ferdinand oposum prometnik«, drugi v naštevanju, kopičenju in pretiravanju – taka je npr. zgodba *Avtobusna postaja v dvanajstih delih*. Vse te prvine ustvarjajo zanimivo logiko »narobe sveta«, ki bralca nenehno meče iz komunikacijskega lagodja in poudarja živost, presenetljivost in celo izziivalnost jezika kot takega. Samozadostna radost izmišljanja in povezovanja besed v nonsensno lepljenko deluje skladno, notranje povezano in medbesedilno, saj vsebuje več citatov in posrednih navezav na književno izročilo. Ob nenavadnih junakih (oposumu, ježevcu, zobru, hermelinki, nutriji), ki sami po sebi vzbujajo bralčevo radovednost, velja posebej poudariti še zastrto sporočilnost, ki bralcu nevsiljivo sporoča, da je pomembno podariti komu obisk, biti komu svetilnik, si upati biti kdaj »strašen« kot čriček Genadij in si – kar je najpomembnejše, zastavljati izjemno važna vprašanja: Kako treniraš senco? Kako naslikaš prepih? Kako je, če si sredi glasbe kot mravljinec v klarinetu?

Peter Svetina je za svoja besedila prejel več nagrad (od tega trikrat osrednjo slovensko nagrado za mladinsko književnost), kot kakovostnega avtorja ga prepoznavajo literarna kritika, didaktika

književnosti in literarna veda, saj je praviloma uvrščen v kakovostne učbenike in preglede sodobne slovenske mladinske književnosti. (Prof. dr. Igor Saksida, *Raznovrstnost in komunikativnost mladinskih besedil Petra Svetine*)

Pisatelj **VINKO Möderndorfer**, prejemnik IBBY častne liste 2018 za knjigo *Kit na plaži* (Mladinska knjiga, 2015)

Mladinski roman, ki ga je napisal uveljavljeni pisatelj Vinko Möderndorfer, je humorna pripoved o zelo resni zadevi. Nika, glavni lik romana, je izjemna učenka, ki se ukvarja s številnimi dejavnostmi, vendar je obremenjena z veliko skrivnostjo, ki usmerja vse njene družbene interakcije. *Kit na plaži* je razvojni roman (»bildungsroman«) o najstnikih, osredotočenih na razlike, na strah, da bi bili drugačni in posledično zavrženi v družbi, o pomembnosti sprejemanja sebe in drugih, kar v resnici s(m)o. Ko se razkrije njena skrivnost – da imata brata z downovim sindromom – se izboljša Nikin odnos s sošolci. Ponovno (z)gradi svoje samospoštovanje in, kar je najpomembnejše, priznava pomen brata v svojem življenju.

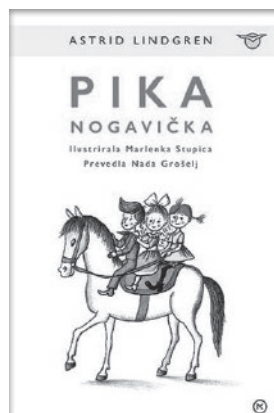
Ilustratorica **Andreja Peklar**, prejemnica IBBY častne liste 2018 za slikanico *Ferdo, veliki ptič* (KUD Sodobnost International, 2016)

Slikanica brez besedila *Ferdo, veliki ptič* je zgodba o drugačnosti in o družbenem položaju drugačnosti. Sprva je velikanska Ferdova velikost uporabna za družbo, kar gre skoraj tako daleč, da ga izkoriščajo, vendar po zadovoljevanju lastne potrebe (popije jezero, da bi potešil svojo žejo), je izobčen.

Slikanica poudarja pomen strpnosti in sprejemanja. Andreja Peklar inventivno poveže serijo prizorov v celoto, katere vizualni jezik usmerja bralca skozi pripoved. Ilustracije, izvedene v monotipih in kolažih, so moderne, edinstvene in izjemno prepričljive tako tehnično kot estetsko. Slikanica mlade bralce nago-varja s sodobnim vizualnim jezikom, ki ga prepoznavajo kot izjemnega tako slovenski kot mednarodni strokovnjaki.

Prevajalka **Nada Grošelj**, prejemnica IBBY častne liste 2018 za prevod knjige Astrid Lindgren *Pika Nogavička* (Mladinska knjiga, 2015).

Prevod Nade Grošelj je prvi prevod kulturnega besedila iz švedskega jezika (prejšnji prevod je nastal iz nemške verzije). Novi prevod *Pike Nogavičke* je povzročil nekaj čustvenih nasprotovanj zaradi kulturnega statusa prvega prevoda. Prevod Grošljeve pa je rezultat temeljitega in inovativnega besedilnega pristopa, ki vsebuje mnogo primernejše rešitve

priljubljenih izrazov, kot je bil prejšnji, ki je zvesto sledil nemškemu prevodu. Grošljeva je sledila izvirnemu besedilu tudi v tem, da je prevod, za razliko od prejšnje slovenske različice, napisan v preteklem času. Prihodnje generacije bralcev bodo tako lahko spoznale znamenito junakinjo v bolj natančnem, sodobnem prevodu. (dr. Kaja Bucik Vavpetič)

PRIZNANJA SLOVENSKE SEKCIJE IBBY 2018 PROMOTORJEM MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI IN BRANJA

Podelitev priznanj je bila na Slovenskem knjižnem sejmu, na odru DSP, v petek, 23. novembra 2018. Potekala je na tradicionalni skupni prireditvi Slovenske sekcije IBBY, Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS ter revije *Otrok in knjiga*.

Javni agenciji za knjigo RS smo ob njeni 10-letnici zahvalili za promocijo mladinske književnosti in branja, za vsa prizadevanja na področju knjige in finančno podporo.

MKL, Pionirski – centru za mladinsko književnost in knjižničarstvo – smo ob 70-letnici Pionirske knjižnice – iskreno čestitali in se zahvalili za neumnomo promocijo mladinske književnosti in branja, za strokovno sodelovanje in podporo. Pionirska knjižnica v Ljubljani je bila tudi pobudnica za ustanovitev Slovenske sekcije IBBY, njena sodelavka Tanja Pogačar pa 12 let prva predsednica Sekcije.

Sicer pa je Slovenska sekcija IBBY letos že devetič zapored podelila priznanja za izjemne dosežke na področju promocije mladinske književnosti in branja.

Nagrado Slovenske sekcije IBBY je prejela **Majda Koren** (1960), mladinska pisateljica in učiteljica razrednega pouka na OŠ Spodnja Šiška.

Majda Koren je uveljavljena in nagrajevana slovenska mladinska pisateljica; med najpomembnejše nagrade, ki jih je prejela, sodijo večernica za delo *Eva in kozel* (2006), Levstikova nagrada za delo *Mici iz 2.a* (2011) in nagrada na radijskem natečaju *Lahko noč, otroci*

za *Skuhaj mi pravljico* (2011). Ob literarnem ustvarjanju in učiteljskem delu je Majda Koren izredno aktivna tudi na področju promocije mladinske književnosti in branja. Poleg obiskovanja šol po vsej Sloveniji in predstavljanja svoje literature v živo si je že leta 2001 zamislila tudi izviren pripomoček za širjenje »bralnega virusa«, in sicer spletno stran Župca (zupca.net); je njena odgovorna in vsebinska urednica. Na Župci so predstavljeni slovenski ustvarjalci mladinske književnosti in njihova glavna dela, prav posebno pozornost pa posveča tudi ilustratorjem in ilustratorkam. Župca je razgibana spletna »hiša«, polna poučnih in igrivih vsebin, tudi nasvetov za otroke, najstnike, učitelje, starše ... Majda Koren prek spleta interaktivno komunicira z mladimi, vse našteto pa počne z veliko pedagoško ljubeznijo ter na svoj specifičen, sproščen in duhovit način. Majda Koren prejme nagrado Slovenske sekcije IBBY zaradi prizadevnega in inovativnega delovanja z mladimi bralci in aktivnega delovanja na področju promocije mladinske književnosti in branja.

Priznanje Slovenske sekcije IBBY je prejela **Monika Čermelj**, (1959), višja knjižničarka, mladinska knjižničarka in pripovedovalka v Mariborski knjižnici, Knjižnici Kamnica.

Po izobrazbi je predmetna učiteljica zgodovine in družbeno moralne vzgoje. V Mariborski knjižnici je zaposlena od leta 1978, torej polnih 40 let; vrsto let je skrbno in vizionarsko vodila Pionirsko knjižnico Rotovž, osrednjo pionirsko knjižnico Mariborske knjižnice, od leta 2003 pa vodi Knjižnico Kamnica, krajevno knjižnico v sistemu Mariborske knjižnice. V svoji dolgoletni praksi je Monika Čermelj prepoznavni člen v prizadevanjih za mladega bralca v Mariborski knjižnici, v mestu in v manjših krajih, v katerih pogosto izvaja prireditve za otroke. Svoje dosežke za promocijo

mladinske književnosti, branja, mladinskega knjižničarstva in pripovedovanja uresničuje na različnih področjih, jih s posebno naklonjenostjo, skrbjo in občutenostjo usmerja v skupino najmlajših, dodaja nove pristope in vse povezuje tudi s sodobnimi mediji, možnostmi in smernicami današnjega knjižničarstva. Vrsto let je sodelovala tudi z Zvezo prijateljev mladine Maribor pri izvedbi Prežihove bralne značke za vrtčevske in šolske otroke. Delo Monike Čermelj je prepleteno s poudarki, mehkobo in perfekcijo, ki osmišlja mladinsko knjižničarstvo in v vsakem trenutku in z različnimi oblikami dela sooblikuje odnos do knjižnic, knjige in branja.

Priznanje Slovenske sekcije IBBY je prejela **Andreja Urbanec**, (1978), knjižničarka na OŠ Orehek Kranj, ki je diplomirala iz bibliotekarstva in geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, od leta 2010 pa je zaposlena na OŠ Orehek Kranj. Odkar je začela delati v šolski knjižnici, se poleg osnovnega knjižničarskega dela posveča raznolikim dejavnostim, ki mlade navdušujejo za branje in delo s knjigo. Koordinira Bralno značko,

projekta Rastem s knjigo in Naša mala knjižnica, izvaja interesne dejavnosti, povezane s knjižnico (knjižničarski krožek), in spodbuja sodelavce k bralni znački za odrasle. Sodeluje pri kulturnih prireditvah na šoli in izven nje, oblikovala je šolska glasila in obudila šolski radio, poleg tega pa skrbi tudi za urejenost šolskih spletnih strani in šolske kronike. Leta 2011 je prevzela koordiniranje študijske skupine za osnovnošolske knjižničarje na Gorenjskem, večkrat je predstavljala primere dobre prakse na različne teme, med drugim tudi različne oblike motivacij za branje. Kot šolska knjižničarka na osnovni šoli združuje knjižničarstvo ter vzgojo in izobraževanje. Mladim bralcem je zgled, pozitiven odnos do branja kaže skozi svoje delo in dodatne dejavnosti, ki promovirajo knjigo in branje.

Priznanje Slovenske sekcije IBBY je prejelo **Bralno tekmovanje Berimo z**

Rovko Črkolovko (Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Oddelek za mlade bralce) za izviren pristop k spodbujanju branja in izboljšanju bralnih navad med petošolci in šestošolci. Začel se je leta 2016, najprej samo za petošolce, na pobudo staršev pa se je leta 2017 razširil tudi za šestošolce. Z oktobrom 2018 pri projektu sodeluje 25 šol, od tega 10 šol iz zamejstva. Projekt poteka štiri mesece (od oktobra do 8. februarja). Pogoji za sodelovanje razreda je, da vsak od učencev prebere vsaj eno knjigo. Za potrebe projekta je oblikovana spletna stran, kjer so predstavljene knjige, izbrane za bralno tekmovanje, napotki za ocenjevanje knjig, zanimivosti o avtorjih ipd. Udeleženci si na spletni strani lahko knjige med seboj priporočajo, se o njih pogovarjajo in spremljajo rezultate, kar še dodatno spodbuja k branju.

Glavna nagrada je enodnevni izlet za ves razred. Knjižnica je za bralno tekmovanje pripravila 1600 knjig, ki so jih v zlozljivih knjižnih regalih postavili v sodelujočih šolah, tako da je gradivo ves čas dostopno učencem. Seznam knjig vključuje 83 naslovov slovenskih in tujih avtorjev, enajst naslovov je dostopnih tudi v elektronski obliki na portalu Biblos. V zbirko so za učence, ki imajo težave z branjem, vključena tudi manj zahtevna besedila.

IBBY NOVICE

Za nagrado **ALMA 2019** kandidiramo **Anjo Štefan** in **Slavka Pregla**, vsestranska ustvarjalca na področju mladinske književnosti in branja. Njuna kandidatura je bila sprejeta in že tudi obelodanjena na knjižnem sejmu v Frankfurtu, nagrajenec pa bo znan v začetku aprila 2019.

Za **Andersenovo nagrado 2020** kandidiramo pisatelja **Petra Svetino** in ilustratorja **Damijana Stepančiča**.

V **mednarodno Andersenovo žirijo 2020** je bila kot članica sprejeta tudi **dr. Tina Bilban**, ki deluje kot raziskovalka,

literarna kritičarka, urednica, prevajalka in avtorica, je tudi neumorna sodelavka Slovenske sekcije IBBY ter članica njenega izvršnega odbora.

Slovenska sekcija IBBY je dobila »sponzorstvo« **2. aprila 2020**, kar pomeni, da bomo pripravili plakat in poslanico, ki bosta obkrožila vsaj 80 držav po svetu, kolikor je članic IBBY (Mednarodne zveze za mladinsko književnost). Poslanico pod naslovom *Lakota po besedah* je osnoval Peter Svetina, plakat bo ustvaril Damijan Stepančič.

POROČILA – OCENE

NAGRADA KRISTINE BRENKOVE 2018

Zbornica knjižnih založnikov in knjigo-tržcev (ZKZK) pri Gospodarski zbornici Slovenije podeljuje nagrado za najlepšo izvorno slovensko slikanico od leta 2004.

Namen in poslanstvo nagrade je:

- spodbujanje nastanka izvirnih slovenskih slikanic
- izoblikovanje vrednostnih kriterijev za pripravo in ocenjevanje slikanic
- spodbujanje branja in bralnih navad
- spodbujanje navad nakupovanja dobrih slikanic

Natečaja se lahko udeleži vsak založnik z vsako slikanico, ki izpolnjuje pogoje, da je:

- bila je prvič izdana v razpisanem roku
- nosilec projekta slovenska založba
- avtor ilustracije slovenski
- avtor teksta slovenski

Slikanica je natisnjen tekst v prozi ali v verzih z vsaj 40 % ilustracij notranjega obsega na najmanj 5 listih različnih formatov ali materialov.

Žirija ocenjuje slikanice na podlagi ocenjevalnega lista, ki je sestavni del pravilnika o nagradi ter na podlagi kriterijev oblikovalskih, literarnih in založniških standardov, pri čemer upošteva skladnost oblike, vsebine in materialov. O nagradi odloča neodvisna 3-članska žirija, sestavljena iz strokovnjakov z likovnega, literarnega in oblikovalskega področja.

Žirija v sestavi: Igor Saksida (predsednik, Pedagoška fakulteta Ljubljana),

Tomaž Zupančič (član, Pedagoška fakulteta Maribor) in Urška Bonin (članica, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper) je izmed 38 prispelih slikanic najprej izbrala 6 nominirank:

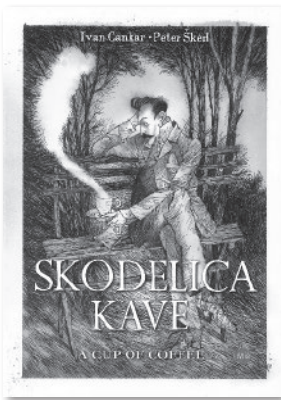
Marta Bartolj: *Kje si?* (MIŠ založba)

Zanimiva slikanica brez besedila Marte Bartolj *Kje si?* je zasnovana na podlagi nasprotja med brezbarvno vsakdanjostjo in barvo, ki se nenadoma pojavi v njej; ključno je torej občuteno kontrastiranje monokromatske risbe in rdečih podrobnosti v njej. Risbo, čeprav je edina nosilka zgodbe, odlikuje še enostavna, obenem pa dovolj pripovedna in nadrobna likovna govorica. Prostor je prikazan plastično, stripovsko kadriranje, včasih tudi s prebijanjem okvirjev posameznih sličic, jača dinamiko likovne pripovedi. Izbira ptičje perspektive ovije pripoved v posebno vzdušje. V »sivino« sveta nenadoma zasije rdeča barva, ki sprva obarva predmete: budilko, očala, pasjo ovratnico, jabolko, balon, rože; a vse to je le rdeča nit »naključne« zgodbe o bližini in skrbi za drugega: dekle pogreša psa, obdari dečka, kar vidi mladenič,

ki pobere smeti, kar spodbudi dečka, da k sebi stisne zapuščeno muco, kar vidi starejši gospod in ... Tako se stke pripoved o človeškem vsakdanu, ki ga »barva« občutljivost za stiske in krivice ter svet drugega; iskanje, skrito v naslovu slikanice, tako ni le iskanje psa, ki se na koncu vrne k lastnici – je najprej in predvsem iskanje »barve srca«.

**Ivan Cankar (il. Peter Škerl):
Skodelica kave (MIŠ založba)**

Čudežno potovanje s *Skodelico kave* se začne že na naslovnici, s katere si naslovnik postopoma sestavlja stilizirano podobo Ivana Cankarja na podlagi vrste podrobnosti: sporočilno učinkoviti so motiv prstov, ki delujejo krčevito in so izraz razpoloženja osrednje osebe, izročene krču spomina; ob tem črte, iz katerih je sestavljena pusta narava, delujejo nemirno, pogled osebe je usmerjen v levo, v pretekle dni, ko sledi vodni pari, ki se dviga iz skodelice in jo je mogoče razlagati različno, a brez dvoma ne brez povezave s spomini, ki jih prinaša skodelica. Pripoved v celoti je sestavljena iz refleksivnega dela in retrospektive: v prvem delu ilustrator mojstrsko prikaže Cankarjevo pogrezanje vase, v molku, v resentment, ki ga likovno opredeljujejo različni zorni koti prikaza, mestoma celo stripovsko ponazarjanje dogajanja, ki ga

skorajda ni. Ključne se zdijo podrobnosti, kot so pismo, oko, krizantema v gumbnici ter rušenje realistične perspektive s premikanjem upodobitev predmetnosti iz stvarnih razmerij. Vse to skupaj s črtno ilustracijo ustvarja stalen občutek nemira, celo tesnobe. Likovna pripoved ob besedilu zajame Cankarjev dan na Rožniku, ki ga uvaja krčevito jutro, odhod od doma in sprehod med ljudmi, skorajda karikaturami, za katere se zdi, da vsaka od njih nosi svoj »greh«. Sunkovit prehod v retrospektivo pokaže mladega Cankarja in njegov prihod domov, na Vrhniko. Fokus ilustracije je usmerjen na njegovo utrujeno in prazno obličje, ki je podobno materinemu, ponovijo se motivi hoje po klancu, krčevitih rok in oči – posebej zgovoren in močno simboličen je molk obeh oseb na ilustracijah, ki skupaj z igro svetlobe (rumeno okno deluje prej grozeče kot sončno na ozadju silhuet in senc) in sklepnim prizorom časovnega preskoka ter odtisom skodelice na zadnji strani ustvarja občutek morečega vzdušja izgube in izgubljenosti. Ekspresionistično zasnovane ilustracije Petra Škerla z namernimi ali nenamernimi reminiscencami na mnoge ikonične podobe sodobne likovne umetnosti, od utesnjenosti sobe Vincenta Van Gogha, do koščenosti figuralike Egona Schieleja pomembno in inovativno nadgrajujejo sporočilo Cankarjeve književne predloge, posebej pomembna je tudi poglobljena spremna beseda, ki spodbuja multimodalno pismenost.

Boštjan Gorenc Pižama (il. Igor Šinkovec): *Kaj se skriva očku v bradi?* (MKZ)

Nadgraditi pesem v slikanico je že samo po sebi inovativno dejanje, še bolj jasno pa se prepričljivost in svežina slikanice Boštjana Gorenca Pižame in Igorja Šinkovca izrazita, ko podrobno preberemo

ta izvrsten monolit duhovitih otroških verzov in ilustracij, ki nadgrajujejo njihovo sporočilo.

Povsem običajno dogajanje – očka spi, sinku se mudi v vrtec – se v pesemski pripovedi spremeni v domišljjski obisk medvedkov, zmaja, poletnega vrveža in prebivalcev pravljичnega gozda. Šinkovčeve ilustracije pesemsko zgodnico izvrstno dopolnijo z barvno občutljivostjo, ki se kaže v prijetni, pastelno zasnovani barvni tonaliteti in izogibanju močnih kontrastov. Slednje raje nadomešča bogato barvno členjenje na videz monokromatskih ploskev in subtilna modulacija. Povsod se nekaj dogaja, pa najsi bo to preplet očkove brade ali senca na sinkovem obrazu. Zdi se, kot da bi ilustracije govorile: ne, v otrokovi domišljiji ni nikjer prostora za dolgčas. Omeniti velja še jasno izraznost (npr. ilustracija, na kateri sinko skozi brado opazuje skupino spečih medvedov) ter medbesedilne navezave (npr. prometni znak, knjiga *Medvedi in medvedki*) – brez dvoma gre za slikanico, ki spodbuja poglobljen pogovor o besedah in barvah in omogoča obilo bralnega užitka tako sinku kot očku ob vprašanju: *Kaj se skriva očku v bradi?*

Miroslav Košuta (il. Ana Razpotnik Donati): *Zmaj v parku* (Mohorjeva Celje)

Slikanica *Zmaj v parku*, ki sta jo soustvarila Miroslav Košuta in Ana Razpotnik Donati, prepleta tematsko kompleksno in

aktualno, s pravljičnimi in nonsensnimi prvinami podprto kratko fantastično pripoved o mestu, ki ga dušijo avtomobili, in fantastičnem liku, ki težave razreši. Bronasti kip zmaja oživi – potem ko mesto napade *avtomobilitis* – in mesto po avtomobilski pojedini, napadu s tankom in čarobni preobrazbi vrne meščanom tišino čudežne noči, doživljanje narave in otroško igro. To kompleksno pripoved izvrstno nadgrajujejo igrive ilustracije. Te svojo igrivost napovedo že na notranji naslovni strani, kjer se ilustratorica najprej humorno poigra s tipografijo, pod njo pa umesti vinjetirano podobo zmajčka na kolesih, upodobljenega v izrazito učinkovitem nasprotju rdečega in zelenega. Ilustracije so polne podrobnosti, ki bralca nagovorijo tako na naslovnici kot v notranjosti, npr. v veduti mesta pod gozdnatim hribom.

Posebna kakovost ilustracij se kaže v občutljivi barvni senzibilnosti. Uporaba komplementarnega in tople-hladnega barvnega skladja s simultanim poigravanjem s tonskimi vrednostmi zlahka zdrzne na polje banalnega. Kadar pa ne, tako kot v primeru *Zmaja v parku*, pa se pred bralcem in gledalcem začne razpirati nov svet.

Lila Prap: *Zmaji?!* (MKZ)

Avtorska slikanica Lile Prap ohranja avtoričino prepoznavno besedno-likovno pisavo: v njej se tokrat kompleksno

upovedena zgodovina zmajev povezuje s humornimi komentarji piščančkov, kokoši in petelina, vse to pa zaokrožajo v celoto ilustracije, ki kar žarijo od intenzivnih barv in so humorno strašljive v portretiranju slikaniških junakov. Zanimiv paradoks likovne govornice Lile Prap je v tem, da je tako samosvoja, drugačna, izvirna in stilsko prepoznavna, da nas po eni strani več ne more dobiti nepripravljene na njen barvno-oblikovno-motivni svet, po drugi pa nas vedno znova navduši in preseneti.

Na kratko: ponovno odlična Lila Prap, ki otrokom predstavlja »zmajeslovje«, a nikakor ne pootročeno, prej zahtevno; večnaslovniško sporočilnost dodajajo duhoviti komentarji petelina in pernatih mladičkov. Ta spoj zahtevnih besed in obenem podob, prežetih z otroško perspektivo, se odlično povezuje z znano Župančičevo mislijo: *Samo najboljšje je za deco komaj dobro dovolj.*

Anja Štefan (il. Alenka Sottler):
Drobtine iz mišje doline (MKZ)

Pesniška zbirka *Drobtine iz mišje doline* izraža najgloblja sporočila minimalistične otroške poezije Anje Štefan: življenje je igra, ki nikakor ni samo svetla, ampak je v njej zaznati tudi temne tone: vedno znova se v drobne pesmice zapredejo rožice, a tudi mačke, ples in grom, lešnik, sirček in medenjaki ter hudič, brezvoljni mišjak in ledene sapice.

To le na videz preprosto otroško poezijo izvrstno dopolnjujejo inovativne ilustracije Alenke Sottler – njene ilustracije mesta ustvarjajo občutek gibanja, druge so podobe humorno strašljive, ponovitve istih likovnih motivov pa z izjemno likovno sporočilnostjo simbolizirajo tok življenja, ki so mu izročeni vsi mladički, vsi otročički, vsa bitja – v minljivosti prstnega odtisa na ilustracijah se zato v resnici skriva časovnost življenja, njegova nepredvidljivost in lepota sveta, v katerem se na črno-beli podlagi sveti živost krhkega bitja. Reminiscenca gugajoče se miške na naslovnici na Duchampov Akt, ki se spušča po stopnicah, po več kot sto letih časovne distance med njima deluje sveže in simpatično.

Nagrada Kristine Brenkove 2018 je žirija podelila slikanici *Skodelica kave*.

Žirija pa je letos podelila še dve posebni priznanji: slikanici *Kje si?* za **izvrstno slikanico brez besedila**, slikanici *Drobtine iz mišje doline* pa za **inovativno likovno interpretacijo poezije**.

Slavnostna podelitev je bila 22. oktobra (na rojstni dan Kristine Brenkove) v Trubarjevi hiši literature v Ljubljani.

PRAZNIK ZLATIH HRUŠK 2018

34. Slovenski knjižni sejem je v svoj bogati program že tradicionalno vključil

tudi Praznik zlatih hrušk. Prireditev je potekala 21. novembra 2018 v Kosovelovi dvorani Cankarjevega doma. Na njej je bilo predstavljenih 22 založb in 80 njihovih knjig iz leta 2017, ki so prejele *znak za kakovost zlata hruška*. Že devetič so bila podeljena tudi *priznanja zlata hruška*. Praznik zlatih hrušk je pripravila Mestna knjižnica Ljubljana – Pionirska, center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, sofinancirala ga je Javna agencija za knjigo Republike Slovenije kot del projekta bralne kulture.

Na slovesnosti so sodelovali mag. Tea Zorko, direktorica Mestne knjižnice Ljubljana, mag. Mateja Demšič, vodja Oddelka za kulturo Mestne občine Ljubljana, Renata Zamida, direktorica Javne agencije za knjigo RS, glasbenika Ana Vipotnik in Igor Leonardi ter povezovalac programa Boštjan Gorenc Pižama.

Praznik zlatih hrušk je zaključna (slovesna) faza projekta *Priročnik za kakovostno branje mladinskih knjig* (letošnji Priročnik ima naslov *Eden je svet*), s katerim knjižničarji spodbujamo branje dobrih knjig in nagrajujemo založbe. Priročnik, ki na svojih 171 straneh med drugim ponuja pregled produkcije 747

knjig za otroke in mladino z letnico izida 2017, pregled najboljših otroških in mladinskih filmov, dostopnih v knjižnicah, ter pregled mladinskih književnih nagrad, še posebej podrobno predstavlja 464 dobro ocenjenih knjig (136 odličnih, 151 zelo dobrih in 177 dobrih). Vsem, ki se poklicno ukvarjajo s knjigo za mladino, ponuja tudi mnoga praktična kazala in seznane.

Letos je prišlo pri podeljevanju *priznanj zlata hruška* do nekaterih sprememb. O izboru knjige za priznanje sta namreč odločali posebni komisiji (komisija za leposlovno in komisija za poučno kategorijo):

- V kategoriji **izvirna slovenska mladinska leposlovna knjiga** je komisija v sestavi dr. Gaja Kos, mag. Tomato Košir in dr. Veronika Rot Gabrovec za priznanje zlata hruška izbrala knjigo Anje Štefan in Alenke Sottler *Drobtine iz mišje doline*. Knjigo je izdala založba Mladinska knjiga.

Obrazložitev komisije:

Drobtine iz mišje doline je zbirka besedil, v kateri ritmičnost in izrazita zvočnost pesničinega jezika odlično sodelujeta z

Fotografija s slovesnosti v Kosovelovi dvorani

Anja Štefan, Alenka Sottler in urednica Irena Matko Lukan

inovativnim pristopom ilustratorke: živahne miške izpod prstov Alenke Sottler se pridružijo že znani igrivosti in ljudečnosti Anje Štefan in zaradi nabora tem in angažiranega pogleda na svet nagovarjajo najširši krog potencialnih bralcev. Delo obeh avtoric je podprto z odločitvami oblikovalke in likovnega urednika, ki izkazujejo ustrezno izbiro črkovne vrste, spoštljivo obravnavo besednih in nebesednih gradiv in ob dobri ergonomiji knjige dosežejo pravo sožitje oblike in vsebine.

- V kategoriji **izvirna slovenska mladinska poučna knjiga** je komisija v sestavi dr. Samo Kreft, Ivan Mitrevski in mag. Darja Lavrenčič Vrabec za priznanje zlata hruška izbrala knjigo Rade Kos *Iz lončka v lonec* s fotografijami Rade Kos in Tadeja Maligoja in z ilustracijami Maje Lubi. Knjigo je izdala založba Allegro.

Obrazložitev komisije:

Danes ne poznamo pomanjkanja hrane in lakote – vsaj večina nas. Prav tako nam je večinoma prihranjeno težko delo na poljih. Vseeno pa bi težko rekli, da je z našim odnosom do hrane vse v najlepšem redu.

Namesto da bi hrano pridelovali doma, jo na veliko uvažamo iz daljnih krajev, tretjino vse pridelane hrane zavržemo, kupujemo in uživamo pa veliko predelane hrane, polne nezdravih dodatkov. V tem kontekstu je knjiga Rade Kos dobrodošla zakladnica nasvetov, kako približati otrokom in odraslim pridelavo in pripravo hrane. Avtorici je popolnoma jasno, da živimo v hitrem svetu, bivamo v mestih in moramo vrtičke velikokrat stisniti na okenske police in balkone stanovanj. Knjiga je namenjena prav nam, ki za pridelavo in pripravo hrane nimamo veliko časa in prostora, a nam ni vseeno, kaj pristane na naših krožnikih. Postreže nam z nasveti za vrtnarjenje – kam namestiti vrtiček, kako posadimo rastline, kako jih zaščititi pred škodljivci in podobno. Potem so tu opisi raznih vrst povrtnin, ki jih lahko gojimo. Pa kuharski recepti, ki ponujajo obilico idej, kako lahko pridelano hrano uporabimo. Ne manjka pa niti zamisli za ustvarjalne delavnice. Knjiga nam želi predstaviti in približati celostno izkušnjo vrtnarjenja. Vsa ta raznolika vsebina je opremljena z množico fotografij. Kljub obilici podatkov, nasvetov, prelepih ilustracij in fotografij knjiga deluje povezano in konsistentno. Vse je urejeno lično in pregledno, tako da se bodo bralci zlahka

znašli, čeprav ima 150 strani. Ta knjiga je nedvomno nastajala ob urah in urah dela z otroki in je namenjena predvsem otroški populaciji in družinam. Avtoričina ljubezen do vrtnarjenja in dela z otroki je jasno vidna vsakemu bralcu, zaradi česar ta priročnik ni le vir informacij, temveč tudi vir inspiracije.

– V kategoriji **prevedena mladinska leposlovna knjiga** komisija v sestavi dr. Gaja Kos, mag. Tomato Košir in dr. Veronika Rot Gabrovec za priznanje ni izbrala nobene knjige.

– V kategoriji **prevedena mladinska poučna knjiga** je komisija v sestavi dr. Samo Kreft, Ivan Mitrevski in mag. Darja Lavrenčič Vrabec za priznanje zlata hruška izbrala knjigo Idana Ben-Baraka in Juliana Frosta *Ne liži te knjige*. Podobe z elektronskega mikroskopa je skenirala Linnea Rundgren, prevedla pa Ema Karo. Knjigo je izdala založba Miš.

Obrazložitev komisije:

Dandanes se veliko govori o nevarnih mikrokih, povzročiteljih bolezni, ki jih z različnimi čistilnimi sredstvi bolj ali manj učinkovito uničujemo, nekateri pa so postali tako odporni, da zdravila pogosto ne morejo več pozdraviti okužb. Po drugi strani se zavedamo tudi njihove koristnosti. V tej knjigi se avtorji do mikrobov ne opredeljujejo, ampak nas opozorijo na njihov neviden obstoj. Kot se za pustolovsko zgodbo spodobi, najprej spoznamo glavno junakinjo Mimi, ki je mikrob. Knjiga nato v interaktivno pustolovščino povabi še bralca, ki se s prstom dotakne knjige in Mimi prenese na svoje zobe, majico in popek. Ob tem Mimi sreča še druge mikrobe, ki živijo na drugih predmetih, in se ji pridružijo na potovanju. Pri njihovih dogodivščinah jih lahko opazujemo na prikupnih ilustracijah, ki so umeščene na izvrstne elektronsko-mikroskopske tridimenzionalne fotografije papirja, zobne sklenine, tekstila in kože. Ilustracije so enostavne – v kontrastu z natančnimi fotografijami, polnimi podrobnosti – in izjemno dinamične. Junake vidimo, kako se bašejo z odmrlo kožo, kopljejo po

zobni sklenini in se potikajo po preznojeni majici ter se med seboj pogovarjajo o stvarih, o katerih mikrobi pač razpravljajo. Zaradi odličnih fotografij, prikupnih ilustracij in domiselnega oblikovanja je knjiga tudi prava likovna poslastica. Je revolucionarna in inovativna v svojem konceptu, saj združuje tako znanost kot otroško igro in zabavo. Žal takšnih knjig na knjižnem trgu skorajda ni, ne v prevodih, kaj šele izvorno slovenskih. Želeli bi, da bi spodbudila h kreativnosti tudi domače znanstvenike, da bi navduševali otroke za raziskovanje in ustvarjanje.

Vojko Zadravec

LETOŠNJI PREJEMNIK ŠPANSKE NACIONALNE NAGRADE ZA MLADINSKO KNJIŽEVNOST JUAN KRUZ IGERABIDE – NOVI ČLAN UREDNIŠKEGA ODBORA REVIEJE OTROK IN KNJIGA

Špansko ministrstvo za kulturo in šport, ki od leta 1978 podeljuje nacionalne nagrade za literaturo, znotraj teh pa nagrado za esejistiko, dramatiko, mladinsko književnost, pripovedništvo, poezijo in poezijo mladih avtorjev Miguel Hernández, nas je konec septembra razveselilo z novico, da je letošnji prejemnik nagrade baskovski pisatelj za otroke in odrasle, univerzitetni učitelj in prevajalec Juan Kruz Igerabide. Nacionalna nagrada je najvišje špansko priznanje literarnim ustvarjalcem. Podeljujejo jo za besedila, napisana v katerem koli od uradnih jezikov Španije, in sicer za besedila, ki so izšla v letu pred podelitvijo nagrade. Juan Kruz Igerabide jo je prejel za v baskovščini napisano besedilo slikanice *Abezedarío titirijario: letren txotxongiloa* (*Abecednik pripovednik: marionetne črke*), ki jo je izdala založba Cenlit/Denonartean. Slikanica je izšla tudi v vseh uradnih jezikih španske

države: španščini, katalonščini in galicijščini. Doslej je to nagrado prejela le ena baskovska avtorica, Mariasun Landa za mladinski roman *Krokodil pod posteljo* (slovenski prevod besedila je izšel 2012).

Juan Kruz Igerabide (Aduna, 1956) je avtor mladinskih besedil, pesnik, raziskovalec in prevajalec. Po osnovni izobrazbi je učitelj in je tudi vrsto let poučeval. Kot raziskovalec ga je zanimalo še dandanes izjemno močno baskovsko ljudsko izročilo, predvsem pesmi in pravljice za otroke. Temu je posvetil vrsto člankov in monografijo *Bularretik mintzora (Od prsi k besedam)*, 2003). Poučeval je tudi na baskovski univerzi UPV/EHU, obenem je bil dejaven v službi za baskovski jezik in iz terminoloških zagat pomagal svojim kolegom. V zadnjih letih je vodil katedro Mikel Laboa, katedro z izjemnim kulturnim kapitalom, ki je izpeljala vrsto pomembnih kulturnih projektov. Od 2003 je član baskovske akademije Euskaltzaindia.

Leta 1992 je začel objavljati pesmi za otroke, ki so izšle v različnih pesniških zbirkah: *Begi-niariaren poemak (Pesmi za punčico)*, 1995), *Haur korapiloak (Otroški lomilci jezika)*, 1997), *Botoibat bezala (Kakor gumb)*, 1999), *Mintzo naiz isilik (Molče govorim)*, 2001), *Egun osorako poemak (Pesmi za ure v dnevu)*, 2001), *Hosto gorri, hosto berde / Hoja roja, hoja verde (Rdeči list, zeleni list)*, 2002), *Munduko ibaien poemak (Pesmi za reke sveta)*, 2004), *Gorputz osorako poemak (Pesmi za vse dele telesa)*, 2005), ki jih je za slovensko dvojezično izdajo *S prstom na luni (pesniške igre)* (Malinc, 2013) prepesnil in dopolnil.

Za njegovo poezijo je značilno, da se navezuje in prepesnjuje ustno baskovsko ljudsko poezijo, to pa povezuje z otroštvom kot izhodiščem pesniškega ustvarjanja. V baskovsko mladinsko poezijo je vpeljal pesniško obliko haikuja, ki ga je predruščil tako, da ga je povezal s *koplo zaharro* (staro kitico), obliko iz ljudske

baskovske poezije, ki se je, podobno kot haiku, poigravala s podobami, le da je imela namesto treh štiri verze. Poezija Juana Kruza Igerabideja se poigrava tudi z močjo podobe v haikuju. Kot piše Jon Kortazar, pisec spremne besede k zbirki *Rdeči list, zeleni list*, je Igerabide zanimanje za zenovsko in vzhodnjaško filozofijo nasploh pokazal tudi v poeziji za odrasle. Izhaja iz kontemplacije, ki je prvi element pesmi, iz katerega se rodi njena podoba. Haiku namreč išče lepoto tam, kjer je hitri pogled sploh ne opazi.

Igerabide je tudi avtor besedil za najmlajše. Njegov najbolj znan lik je deček Jona, ki mu je namenil šest slikanic, po katerih lahko posežemo tudi v slovenščini: *Jona in prestrašeni hladilnik*, *Jona je žalosten*, *Jonova budilka*, *Jona ima veliko težavo*, *Jona v stiski* in *Adijo, Jona*. Za prvo knjigo v seriji, ki govori o čustvih in je osredinjena na junakovo doživljanje, *Jona in prestrašeni hladilnik*, je leta 1999 prejel najpomembnejšo baskovsko nagrado Premio Euskadi.

Nagrajena slikanica nadaljuje niz avtorjevih knjig, ki se tako vsebinsko kot tudi oblikovalsko oddaljujejo od 'običajnih' knjig. V 'knjigi' *Ur: euriaren liburua (Voda: knjiga o dežju)* je zgodba o kaplji, ki se je bala pasti, podprta z zvočno knjigo, pesmi pa so zapisane tudi na ločenih, ilustriranih listih. *Abezardario titirijario: letren txotxongiloa* se učenja abecede loteva igrivo, s fonološkim zaznavanjem, občutenjem in zavedanjem glasu in zvena, prek zgodbe, pa tudi z iskanjem oblik črk v naravi. Komisija za podelitev nagrade je v svoji utemeljitvi zapisala, da gre za »besedilo, ki svoje mojstrstvo kaže z uporabo pesniškega jezika, ki sega po tako različnih postopkih, kot so aliteracija ali prvine simbolizma, nonsens, absurd ali rodarijevski domišljija, in v katerih za nameček odmeva še baskovska ustna tradicija.«

Igerabide je izjemen poznavalec baskovskega jezika, starodavnega jezika

neznanega izvora, ki je bil ob koncu frankizma tik pred izumrtjem. V le petdesetih letih je Baskom uspelo ponovno vzpostaviti celoten kulturni in šolski sistem, v katerem je izjemno pomemben tudi prevod. Juan Kruz Igerabide je tudi sam v euskero prevedel nekaj svetovnih klasikov, med drugim Charlesa Baudelairea, Michèla Marineauja, Alfreda de Musseta. Poskrbel je tudi za priredbe temeljnih klasičnih besedil svetovne literature (Homerjeve *Odiseje* in Ovidovih *Metamorfoz*) in prevode nekaterih mladinskih klasikov; njegov prevod *Čarovnika iz Oza* je bil leta 2018 uvrščen na IBBY častno listo. V zadnjem času je dejaven tudi kot prevajalec slovenskih avtorjev v euskero: leta 2018 je s prevodi slovenskih pesnikov sodeloval na festivalu Pranger, prevedel je tudi roman Brede Smolnikar *Ko se tam gori olistajo breze* in slikanico Petra Svetine *Čudežni prstan*. Doslej je že večkrat obiskal Slovenijo, prvič leta 2012, ko je v Mariboru sodeloval na simpoziju revije *Otrok in knjiga* o sodobni pravljici, letos pa ga je povabila založba Malinc kot gosta jesenskega dela festivala Pranger.

Barbara Pregelj

ANTJE DAMM NA OBISKU V SLOVENIJI

Antje Damm, svetovno uveljavljena avtorica slikanice *Obisk*¹ je bila septembra gostja Slovenske sekcije IBBY in Založbe Zala na mednarodni konferenci Zgodbe staranja.²

O Antje Damm

Danes uveljavljena nemška avtorica (rojena 1965), ki je objavila že skoraj 30 otroških knjig, je po izobrazbi arhitektka. Le nekaj njenih knjig je otroških zgodb v tradicionalnem pomenu besede. Večina je slikanic, ki so zelo inovativne. Zanimivo je, da se v večini posveča skorajda filozofskim vprašanjem – o času, bivanju, niču. V teh knjigah spretno prepleta besedilo z ilustracijami in fotografijami. Tako otroke in starše (vzgojitelje, učitelje) spodbuja, naj se pogovarjamo o temeljnih vprašanjih, kaj je čas, kdo sem, kaj je večnost, zakaj in kako rastem ... Naj se torej pogovarjamo o medsebojnih odnosih, življenju in smrti, sreči, resnici in lažeh.

Slikanic, kot je *Obisk*, ima v svojem opusu pravzaprav malo. Tudi te so seveda zastavljene tako, da (veliko) besedila pravzaprav ne potrebujejo. Besedilo, vprašanja, še več vprašanj, odgovore najdejo bralci vseh generacij sami, vsak po svoje. Pomembno se zdi le misliti, spraševati, čuditi se, čutiti vse, pogledati vase, navznoter in navzven in na druge. Na otroka, starčka, zvezdo, polža, bilko na polju ...

O slikanici

Obisk je slikaniška zgodba, ki povezuje mlajšo in starejšo generacijo. Obenem je vez med radoživimi in osamljenimi. Povezuje otroke, ki prekipujejo od življenja, in osamljene starejše, ki so se zaprli v svoje hiše in vase in izgubljajo vezi z drugimi.

Slikanica *Obisk* je najprej črno-bela kot osamljenost, potem pa se počasi polni z barvami in toplino prijateljstva

¹ *Obisk (Der Besuch)* je prvič objavila založba Moritz Verlag 2015, istega leta jo je v slovenskem prevodu Tine Mahkota izdala Založba Zala.

² <https://kvarkadabra.net/2018/06/zgodbe-staranja-konferenca/>, <https://tinabilban.wixsite.com/taleso-fage> in http://www.ibby.org/fileadmin/user_upload/european_newsletter_11-18/IBBY_European_Newsletter_November_2018.htm

med Elzo, starejšo, osamljeno gospo, in Emilom, otrokom, ki prekipeva od radoživosti, radovednosti in veselja.

Elza je prestrašena in osamljena go-spa. Živi sama, odmaknjena od ljudi, v urejeni hiški, za katero še kako skrbi. Boji se namreč vsega, pajkov, ljudi in celo dreves. Zato je ves čas doma in nikoli nikomur ne odpre vrat. Ni čudno, da je njen svet siv in pust.

Nekega dne skozi njeno okno prileti papirnato letalo. Elza ga takoj pomete v smeti, ponoči jo celo tlači mora od čudnih neznanih stvari, ki vdirajo v njen prostor. Zjutraj pa Elzo obišče Emil, radoveden fant, ki je prišel iskat svoj avionček. Emilov obisk spremeni Elzino življenje in v njen dom spet prinese barve.

Antje Damm se z *Obiskom* tako dotakne vedno aktualne, tudi v današnjih časih pereče teme staranja in osamljenosti. Vemo, da je starajoče se populacije vedno več, vezi med mladimi in starejšimi pa so vse pogosteje bolj rahle.

Slikanica je najprej prejela nagrado leipziški bralni kompas 2015. Leta 2016 je na Slovenskem prejela znak dobre

otroške knjige, zlato hruško. Slikanica uspešno potuje iz dežele v deželo, povsod najde bralce vseh generacij in dobiva različne nagrade in priznanja. Letos je bila nagrajena kot najboljša ilustrirano delo po izboru *New York Timesa* (2018 New York Times Best Illustrated Children's Books Award).

O ideji za zgodbo slikanice, kot nam jo je zaupala Antje Damm

Ko je avtorica nekega dne sama s svojimi otroki obiskala pekarno, je bilo v njej največ starejših ljudi. Razpoloženje je bilo bolj kot ne mrko, vsak je prišel kupit nekaj malega, stal v vrsti in molčal ali godrnjal z obiskovalci.

Antjinini otroci pa so vzklikali, kaj si želijo, kateri rogljiček zase, katerega za dedka, katero pecivo za očeta, katero za starejši sestri ... Počasi je otroško veselje nad različnimi vrstami kruha in slaščic, ki jih bodo podarili svojim bližnjim članom družine in sebi, postalo nalezljivo. Starejši so postajali boljše volje, v pekarno sta se naselila radost in smeh.

Ilustracija iz knjige *Obisk* (Zala, 2015)

Gostovanje Antje Damm na Vodnikovi domačiji

Ustvarjanje slikanice

Slikanico odlikuje poseben slog oziroma arhitekturni pristop k izdelavi ilustrirane knjige. Avtorica je vse elemente v slikanci – hiško (veliko škatlo) in junake izdelala iz papirja, postavila, prilepila in ročno poslikala, potem pa z njimi oblikovala različne prizore, pri čemer si je za ustvarjanje ustrezne svetlobe pomagala še z ročno svetilko. Prizore je fotografirala. Fotografirani prizori zato delujejo tridimenzionalno. V hiši so najprej črno-beli, potem pa stran za stranjo preplavljajo barve.

Kako je slikanico ustvarjala, je ilustratorica nazorno predstavila z modelom, ki ga je v ta namen prinesla v Slovenijo.

Obisk na obisku v Sloveniji

Antje Damm je obiskala učence Osnovne šole Petra Venclja v Domžalah (dogodek je povezovala in prevajala Tina Mahkota), najrazličnejše bralce v knjigarni Lutkovnega gledališča v Ljubljani (z ustvarjalno delavnico je pomagalo društvo KUD Galerija C.C.U.) in na Vodnikovi

domačiji (dogodek je vodila Špela Frlic, prevajala pa Tina Mahkota), na Vodnikovi domačiji je potekala tudi okrogla miza Zgodbe o staranju pod vodstvom dr. Tine Bilban. Jezikovne ovire med nemščino in slovenščino in seveda med našo gostjo in drugimi udeleženci je premagovala Alexandra Zaleznik.

*Mateja Sužnik,
urednica Založbe Zala*

BOŠTJAN GORENC: MOJ LAJF

Režiser: Sebastijan Horvat

Avtorica likovne podobe in scenografka: Tanja Komadina

Igralci: Miha Bezeljak, Barbara Jamšek, Marko Ujc in Alenka Čilenšek k. g.

Dramaturginja: Tanja Lužar

Kostumografki: Tanja Komadina in Mojca Bernjak

Avtor glasbe: Drago Ivanuša

Avtorica video animacije: Hana Repše

V Lutkovnem gledališču Maribor so oktobra premierno uprizorili predstavo

Moj lajf, namenjeno otrokom in mladostnikom po devetem letu. Predstava je nastala po istoimenski stripovski predlogi Boštjana Gorenc in Tanje Komadina, ki se na mladostniku prijazen način lotita življenjske zgodbe Ivana Cankarja.

Cankar je avtor enega obsežnejših opusov slovenske književnosti, v kolektivni zavesti pa tudi sinonim za revno življenje in navezanost na trpečo mater. Boštjan Gorenc v stripu *Moj lajf* v sodelovanju s Tanjo Komadina (avtorico likovne podobe) Cankarja prikaže drugače. Ivan pridobi vsakdanje poteze slehernega dečka, njegovi občutki krivde, s katero ga nenehno povezujemo, pa se umaknejo mladostniškemu pobalinstvu in kasneje tudi iznajdljivi učenosti. *Moj lajf* temelji na realnem ozadju in izkustvu pisateljevih (predvsem) otroških let, a ga Gorenc modernizira in približa mladim, ki se s Cankarjem zaradi spremenjenega načina življenja ne morejo več poistovetiti.

S humorjem in ironično distanco se je odrske postavitve lotil tudi režiser Sebastijan Horvat, ki ni prvič združil Cankarja z gledališčem – leta 2007 je režiral *Romantične duše* v ljubljanski Drami in 2015 *Hlapce* v Trstu. Kljub temu da se z režijo v lutkovnem gledališču še ni srečal, je uspešno izluščil zabavne, zanimive in tudi žalostne stripovske skice, ki ohranjajo časovno premočrtnost povesti in hkrati funkcionirajo v lutkarskih preoblekah. V izbranih odlomkih je lik Cankarja simpatičen, uporniški, pošten in pameten.

Scenografija po zamisli Tanje Komadina ostaja zvesta formi stripa, glavni material za izdelavo scene je les, ki imitira papir. Prizorišče tako deluje dvodimenzionalno, kot slika v knjigi. Posebej sveže delujejo (pre)velike maske glav, ki si jih nadenejo igralci in v celoti posnemajo podobo likov iz stripa. Vizualno podobo pa obogatijo tudi efekti, kot so na primer pravi dim iz narisane pečice

in video animacije, delo Hane Repše, ki se lepo povežejo in sodelujejo z ostalimi odrskimi elementi. Bogato scenografijo podpirajo razne lutkovne tehnike, ki dokažejo kvaliteto igralcev (Miha Belzeljak, Barbara Jamšek, Marko Ujc in Alenka Cilenšek) in ohranjajo dinamiko predstave.

Zgodba o Cankarjevem otroštvu je prvič predstavljena zabavno, s prvimi parodije, a vseeno ohranja pisateljeva izvirna razmišljanja. Tudi Boštjan Gorenc je izpostavil, da se na odru prepletata resna snov, ki nam da misliti, in kratkočasen humor, ki pomaga, da si zapomnimo tudi resne poudarke. Prizori so včasih pomešani s sodobnim svetom in tehnologijami – Ivan spor s sestro reši z dopisovanjem po Iphone-u, uporabljata veliko emotikonov in humorno zaključita s sporočilom: »Jutri pa k spovedi!«

Kljub šaljivemu ozračju, je izpostavljeno tudi občutenje materialne revščine in krivde, a večinoma ne z mračnim patosom, marveč bolj otroško in sproščeno – predvsem s črtico o kraji suhih hrušk iz mamine omare, ki jo je Ivan izvedel s sestro. V primerjavi z ostalimi dogodki v predstavi je ta del morda nesorazmerno dolg, a na nevsiljiv način pokaže revščino Cankarjevega otroštva ob koncu 19. stoletja, ki je (k sreči) težko primerljiva s pomanjkanjem danes. Podoživljanje dogodkov, zlasti povezanih z materjo, ki se nenehno pojavlja v Cankarjevem opusu, je obravnavano s humorjem. Ta se najbolj neposredno izrazi v prizoru v šoli, kjer učiteljica napove: »Danes se bomo učili o materiji!« Ivan se nakremži: »Pa ne spet nekaj o materi.«

Predstavo podpira pisano podobje intertekstualnih prvin. Na začetku se zasliši priredba pesmi *Brick in the Wall* slavnih Pink Floydov s slovenskim besedilom in z udarnimi gesli: »*Ne tiščite nas v kalup!*«, kar je primerna izbira za pripoved o Cankarjevih šolskih tegobah. V predstavi se kot lika pojavita tudi

Svetlana Makarovič in Srečko Kosovel, v animaciji pa celo telekineza in Matilda, kar je najbrž medbesedilna navezava z Roaldom Dahlom.

Uprizoritev celostno funkcionira predvsem zato, ker se ne trudi biti pretirano didaktična in povsem zgodovinsko korektna; prav s tem vzpostavi zanimanje mladostnikov in Cankarja osvetli na drugačen način, kot je prikazan v šolskih učbenikih. Ekipa ustvarjalcev pa kljub prestopanju zgodovinske distance ohrani spoštovanje do pisatelja in ga zgolj preobleče v moderno preobleko – temu pritrjuje tudi zaključek predstave, rap, ki strne Cankarjevo življenje v ritmih *Prince-a z Bel-Air-a*, ki med gledalci vselej požanje navdušenje.

Tjaša Lešnik

BOOKBIRD 2016

Z glavnim urednikom revije Björnom Sundmarkom je kot sourednica **prve številke** sodelovala Roxanne Harde, strokovnjakinja za področje staroselske mladinske literature, ki je tema te številke. V uvodnem članku *Putting First Nations Texts at the Center* (Teksti staroselcev na osrednjem mestu) Roxanne Harde opiše svoje dolgoletno raziskovalno delo, posvečeno proučevanju kanadske domorodske literature za otroke in mladino, in sicer literature o otrocih ali za otroke ter literature, katere avtorji so domorodci. Po teh kriterijih je izdelala tudi seznam mladinske literature od prvih knjig, ki se navezujejo na ustno izročilo, do sodobnih knjig za mlade.

Kathleen Forrester in Judith Saltman sta v prispevku *Felt Knowledge in Michael Kusugak's Picture Books* (V slikanicah Michaela Kusugaka je čutiti njegovo poznavanje) z analizo slikanic

sodobnega inuitskega pisatelja Michaela Kusugaksa, ki jih je ilustrirala v Kanado priseljena češka ilustratorka Vladyana Krykorka, prikazali avtorjevo moč reafirmacije inuitske kulture in identitete. V zgodbe (večinoma o Arktiki in o inuitskih otrocih) Kusugaka vnaša svoja osebna doživljanja, saj je otroštvo preživel v krogu tradicionalne inuitske družine.

Kolonializem (tako španski kot ameriški) je močno zaznamoval družbo na Filipinih. Rhoda Myra Garces-Bacsal, Ruanni Tupas in Jesus Federico Hernandez v prispevku *A Filipino Grandmother Grimm: Subversion of Foreign Fairy Tales through Indigenization and Cultural Appropriation in Mga Kuwento ni Lola Basyang /The Stories of Grandmother Basyang/* (Filipinska babica Grimm: Subverzija tujih pravljic s prvobitnostjo in s kulturno polastitvijo v Zgodbah babice Basyang) osvetlijo strategijo pisatelja in dramatika (očeta tagaloških gledaliških iger) Severina Reyesa, da v zgodbe vnese odpor do diskriminacije in spoštovanje lastne kulturne identitete. To utemeljujejo na številnih pravljicah babice Basyang, ki jih je Severino Reyes objavljaj od leta 1925 v tagaloščini in predstavil tuje pravljice v prvobitno domače okolje. Njegove pravljice so prevzeli tudi drugi mediji, v tiskanih pa se pojavljajo vse do današnjega časa.

Judith Leggatt v prispevku *Suicide Prevention in Nêhiyawî (Cree) Comic Books* (Odvračanje od samomora v krijskih stripih) kritično analizira strip *Darkness Calls* (Klici teme) iz leta 2006, čigar avtor je Steven Keewatin Sanderson, in strip *7 Generations: A Plains Cree Saga* (7 generacij: odkrita krijska saga) iz leta 2012 Davida A. Robertsona in Scotta B. Hendersona. Oba stripa, namenjena mladostnikom ljudstva Cree (Nêhiyawî), sta vsebinsko naravnana na odvrčanje od samomora, ki je v Kanadi med to populacijo izjemno pogost.

Obe deli poudarjata potrebo po prenosu lastne zgodovine in tradicije v sodobni svet in pomembnost povezave med skupnostjo in posameznikom.

V rubriki Pisma je Lydia Kokkola posvetila svoj prispevek *An 'Invisibling' view of a Northern Landscape: Inga Borg's Plupp Series* ('Neviden' pogled na severno pokrajino: Pluppova serija Inge Borg) švedski avtorici Inge Borg in njeni seriji slikanic, katere glavni junak je Plupp. Leta 1925 rojena avtorica je v štiridesetih letih ustvarila 27 izredno priljubljenih slikanic. V njih spoznavamo ljudstvo Sámi oziroma njihove dogodivščine z ljudem nevidnim bitjem, »ki ga vidiva le ti in jaz«, kot je napisano na začetku vsake knjige. Oglašja se »plup, plup, plup«, z jezikom, ki ga razumejo vse živali. Ljudstvo Sámi so staroselci, ki poseljujejo severni del Evrope znotraj arktičnega kroga, tj. področje Sápmi ali Laponske. Razprostira se po severnem delu Skandinavije (Norveške, Švedske, Finske in na ruskem polotoku Kola). Originalnih in v samiščino prevedenih knjig za samijske otroke je na Švedskem izredno malo. V zadnjih letih si prizadevajo, da bi se stanje izboljšalo. S kvalitetnimi izdajami pa brez stereotipov informirajo tudi druge bralce o švedskih staroselcih in njihovem načinu življenja, ki je tesno povezan z naravo.

Za rubriko Otroci & njihove knjige je Nita Berry pripravila zanimiv prispevek o sodobni mladinski literaturi v Indiji. Od začetka dvajsetega stoletja doživlja Indija velike spremembe. Z razvojem tehnologije, industrije in kmetijstva se je prej večinoma kmečka populacija začela preseljevati v mesta, kar je povzročilo socialne in okoljske probleme in spremembe tradicionalnega vrednostnega sistema. Pojavili so se novi družbeni problemi, kot so napetosti v družini in skupnosti, negotovost, razveze, mami-la, bolezni, degradacija okolja. Povečala se je zavest o emancipaciji žensk, o

enakopravnosti ljudi, o potrebi po izobraževanju. Pomembno vlogo pri odpiranju tem, s katerimi se srečuje današnja mladina, ima tudi literatura. Nita Berry v prispevku *Social Change through Children's Books* (Družbene spremembe s pomočjo knjig za otroke) opiše nekaj mladinskih leposlovnih knjig, ki osveščajo mlade in jim pomagajo premagovati najrazličnejše težave (npr. pravica do izobraževanja, pomembnost higijene, varovanje okolja, skrb za starejše, zloraba otrok, nevarne bolezni, enakopravnost spolov, kastna diferenciacija, rasna enakopravnost, pomen miru na mednarodnem področju).

Erin Spring opiše v drugem prispevku te rubrike »*Everyone Here Knows a Junior: Blackfoot Children and Their Books*« (»Tukaj vsak pozna Mlajšega«: Otroci ljudstva Blackfoot in njihove knjige) svoj projekt, ki ga je izvajala z mladimi v indijanskem rezervatu v kanadski Alberti. Zanimal jo je odziv mladih na skrbno izbrane knjige, ki opisujejo njihovo kulturno okolje.

V tretjem prispevku te rubrike, ki so jo poimenovali kar *Dogs & Their Books* (Psi in njihove knjige) je Helene Ehriander v prispevku: *Book Dog and Astrid Lindgren* (Knjižni pes in Astrid Lindgren) opisala projekt, ki je uspešno zaživel na Švedskem. Namenjen je otrokom med šestim in trinajstim letom, da ob glasnem branju treniranemu psu premostijo svoje težave z branjem in vzljubijo knjige. Pri projektu sodelujejo tudi šole, knjižnice, ustanove, ki skrbijo za osebe z disleksijo, in ustanova Hundsam, kjer usposablja pse za pomoč pri poučevanju v šolah in pri drugih aktivnostih. Pomemben je tudi izbor knjig; prav posebej priporočajo knjige Astrid Lindgren. Programi promocije branja z metodo glasnega branja otrok posebej treniranim psom so zelo uspešni tudi v drugih državah, predvsem v ZDA in Veliki Britaniji, in sicer v organizaciji

R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs). Na Švedskem je besedo läshund (bralni pes) Švedska akademija leta 2012 vključila v seznam novih besed.

Med novejšimi strokovnimi knjigami, ki sta jih za rubriko Knjige o knjigah izbrali Christiane Raabe in Jutta Reusch iz Mednarodne mladinske knjižnice v Münchnu, sta tudi knjigi *Challenging and Controversial Picturebooks: Creative and Critical Responses to Visual Text*, ki jo je uredila Janet Evans, in *The Graphic Novel: An Introduction* Jana Baetensa in Huga Freya, ki zanimivo osvetljujejo sporočila, ki povezujejo tekst in ilustracijo.

Liz Page je rubriko Fokus IBBY izkoristila za več informacij o živahnem delovanju IBBY sekcij po svetu.

Vsebina **druge, posebne številke** predstavlja 28 pisateljic in pisateljev ter 29 ilustratork in ilustratorjev, ki so jih nacionalne sekcije IBBY nominirale za Andersenovo nagrado 2016. Slovenska sekcija IBBY je kandidirala za Andersenovi nagradi 2016 pisateljico Svetlano Makarovič in ilustratorja Marjana Mančka. Predstavitvi obeh nominirancev je za revijo pripravila Milena Milutinović.

V uvodniku te številke je na kratko predstavljeno delo mednarodne žirije (njena predsednica je Patricia Aldana), v kateri je bil tudi Andrej Ilc iz Slovenije. Mednarodna žirija vedno objavi imena nagrajencev meseca aprila na sejmu otroških knjig v Bologni, svečana podelitev Andersenove nagrade za pisatelje in ilustratorje pa je na bienalnem kongresu IBBY. Leta 2016 je bil v Aucklandu v Novi Zelandiji.

Številka se zaključuje z intervjujema. Z dvema uglednima mladinskima avtorjema se je pogovarjal Björn Sundmark. V pogovoru z naslovom *Language is about becoming in the world* (Jezik je potrdilo o obstoju v svetu) britanski pisatelj David Almond, dobitnik Andersenove nagrade leta 2010, govori tudi o jeziku,

besedni igri in o pomenu uporabe dialektov. Nemška pisateljica in ilustratorica Cornelia Funke pa se je v prispevku *I am endlessly enchanted by this world* (Brezmejno me je očaral ta svet) razgovorila o svojem ustvarjanju in o svojem odnosu do kulturne dediščine posameznih narodov.

Za **tretjo številko** je sourednica Anna Jackson izbrala prispevke, ki predstavljajo mladinsko književnost Nove Zelandije, Avstralije in še nekaterih pacifiških otokov. V uvodnem prispevku *Openly Searching, Inventive and Welcoming«: Oceania and Children's Literature* (Odkrito zvedavi, domiselni in prijazni: Oceanija in mladinska literatura) Anna Jackson na kratko predstavi razvoj mladinske literature v Oceaniji, ki daje danes poudarek literaturi staroselcev in literaturi za njih, zgodbam, ki se dogajajo na njihovem domačem področju, zgodbam, ki so povezane z ANZAC (The Australian and New Zealand Army Corps), zgodbam za priseljence, tudi angleško negovoreče, in zgodbam, v katerih se odraža multikulturalnost.

V prispevku *Dual Language Picturebooks in English and Māori* (Dvojezične slikanice v angleškem in maorskem jeziku) Nicola Daly analizira nekaj dvojezičnih slikanic. Najbolj razširjen jezik v Novi Zelandiji je angleščina, ki jo govori 96 % populacije, sledi ji maorski jezik (te reo Māori), ki ga govori 3.7 % prebivalstva, samoanski jezik in še nekaj drugih jezikov pa govori 2 % ali še manj ljudi. Od leta 1987 je maorski jezik v Novi Zelandiji poleg angleščine uradni jezik, leta 2006 se jima je kot uradni jezik pridružil še znakovni jezik (NZSL- New Zealand Sign Language). Dvojezične knjige se pojavljajo v glavnem v treh oblikah, lahko kot interlingvalne knjige, kjer so v besedilo v prevladujočem jeziku (navadno angleškem) vrinjene besede iz jezika staroselcev, lahko kot knjige, kjer sta teksta v obeh jezikih zapisana vzporedno

na isti strani ali na dveh straneh, lahko pa ista zgodba izide v ločenih publikacijah vsaka v svojem jeziku. Dvojezične izdaje so izjemno pomembne za oživitev maorskega jezika in spodbujanje potrebe po znanju obeh jezikov. Tega se zaveda tudi država, ki je dvojezično izobraževanje vključila v šolski sistem.

Kay Hancock v prispevku *New Zealand Books for New Zealand Students: The Portrayal of Children's »Own Worlds« within the 1963 Ready to Read Instructional Reading Series* (Novozelandske knjige za novozelandske učence: Opis otroškega »resničnega sveta« v knjižni seriji Ready to Read iz leta 1963) podrobno opiše knjige iz prvih let serije za otroke prvih treh razredov osnovne šole, ki jo je leta 1963 pripravilo novozelandsko ministrstvo za izobraževanje in knjige brezplačno posredovalo osnovnim šolam. V tem času je bilo za otroke zelo malo novozelandskih knjig, slikanice so bile predvsem s severne poloble, zato so želeli otrokom v knjigah približati njihov domači svet. Knjige v tej seriji so bile vzgojne in izobraževalne in so opisovale Novo Zelandijo in način življenja njenih prebivalcev.

Erica Hateley v prispevku *Judging Books by Their Covers: Australian Children's Classics in the Twenty-First Century* (Presoja knjig po njihovih platnicah: avstralska otroška klasika v enainvajsetem stoletju) predstavi knjige, ki so bile po letu 2000 uvrščene v otroško klasiko. Posebno pozornost namenja domačim literarnim delom, ki so bila uvrščena v avstralsko otroško klasiko. Pri kriterijih za izbor je bila zelo pomembna uvrstitev na listo kandidatov ali prejetje nagrade avstralskega sveta za mladinsko literaturo CBCA (Children's Book Council of Australia) ali katere druge avstralske nagrade za mladinsko literaturo. Knjižne zbirke, v katerih izhaja otroška klasika, zaznamuje tudi posebno oblikovanje; najboljše so nagrajene z

založniško nagrado za oblikovanje APA (Australian Publishers Association).

Troy Potter v prispevku *Identifying with Trauma: Reframing Anzac in Contemporary Australian Young Adult Literature* (Istovetenje s travmo: Drugačen pristop do teme Anzac v sodobni avstralski literaturi za mlade odrasle) prikaže na primerih knjig Davida Metzenthena *Black Water* (Črna voda, 2007) in Roberta Newtona *When We Were Two* (Ko sva bila dva, 2012) novejšo literaturo z vojno tematiko. Avstralskim vojnim romanom, ki z velikim spoštovanjem opisujejo herojstvo in tovarišstvo vojakov (diggerjev), so se v zadnjih letih pridružili romani, ki opisujejo tudi travme vojnih povratnikov. Velja pa še zmeraj, da je pisanje o ANZAC-u in prenašanje vedenja o njem tudi na mlajše rodove izjemno pomembno za krepitev nacionalne identitete.

Po letu 1990 je doživela v Avstraliji fantazijska literatura velik razmah. Sophie Masson in Elizabeth Hale v prispevku *Mosaic and Cornucopia: Fairy Tale and Myth in Contemporary Australian YA Fantasy* (Mozaičnost in izobilje: pravljica in mit v sodobnih avstralskih fantazijskih romanih za mlade odrasle) pokažeta na izbranih knjigah primere vnašanja klasičnih, predvsem evropskih pravljličnih motivov in mitov v sodobno literaturo za mlade, na kar vplivata globalizacija in sodobna multikulturna družba.

V prispevku *The National Centre for Australian Children's Literature: A »Unique and Significant Collection«* (Nacionalni center za avstralsko otroško literaturo: »Edinstvena in pomembna zbirka«) predstavljata Belle Alderman in Trish Milne vlogo centra pri promociji mladinske literature. Pobudnica oblikovanja nacionalne zbirke avstralske literature za otroke je bila leta 1973 Lu Rees. Z državno pomočjo in donacijami je nastala zbirka primarne in sekundarne mladinske literature Lu Rees Archives,

ki se je leta 2015 preimenovala v National Centre for Australian Children's Literature Inc. Danes ima okrog 29 000 knjig v 53 jezikih in bogato zbirko rokopisov, pisem, ilustracij, fotografij, zvočnih posnetkov in drugega gradiva. Naloga Centra ni le zbiranje, varovanje in dokumentiranje svojih zbirk, temveč jih tudi posredovati čim širšemu krogu uporabnikov. Center tako organizira razstave, festivale, izvaja programe za posebne skupine, tudi skupnosti današnjih priseljencev, spodbuja raziskovanja na področju mladinske literature, spodbuja mlade avtorje, pisatelje, ilustratorje in prevajalce, se povezuje s sorodnimi ustanovami, se vključuje v družbena omrežja, promovira branje in kulturno dediščino.

V rubriki Knjige o knjigah Christiane Raabe in Jutta Reusch opozarjata na nekaj zanimivih novejših strokovnih knjig o mladinski literaturi, ki obravnavajo priredbe mladinske literature, mladinsko literaturo v različnih medijih, razprave o tem, kaj so dobre mladinske knjige, o teoriji in praksi posredovanja literature, arabsko in estonsko mladinsko literaturo po letu 1991.

V rubriki, namenjeni predstavitvi avtorjev, sta predstavljeni pisateljica Tulia Thompson, ki piše zgodbe za mlade in o mladih s Fidjija, od koder tudi sama izvira, in pesnica Paula Green iz Nove Zelandije, ki si na številnih posnemanja vrednih delavnicah prizadeva približati poezijo mladim.

Za rubriko Pisma je Timotea Vráblová pripravila prispevek *BIB beyond the Borders* (BIB preko meja) o bratislavskem bienalu ilustracij in njegovi 50-letnici. Številne prireditve v počastitev tega jubileja sta pripravili Mednarodna hiša umetnosti za otroke BIBIANA (The International House of Art for Children) v Bratislavi in novoustanovljeni IBBY Institute Bratislava. Podeljene so bile tudi nagrade BIB 2015: Laura Carlin iz Združenega kraljestva je prejela grand prix,

dobitniki BIB nagrade Golden Apple (zlato jabolko) pa so Miroco Machiko iz Japonske, Elena Odriozola in Javier Zabala iz Španije, Ronald Curchod iz Švice in Bingchung Huang iz Kitajske.

Številna so tudi poročila o delu IBBY in posameznih sekcij. Predstavljena sta dobitnika IBBY nagrade za promocijo branja IBBY-Asahi Reading Promotion Award 2016: *Read With Me* (Beriva skupaj) iz Irana, projekt za otroke in njihove družine, ki živijo v nespodbudnih okoljih, kot so npr. afganistanske družine na obmejnih področjih, in *Big Brother Mouse* (Veliki brat Miš) iz Laosa, projekt za številne otroke, katerim so bile dotlej knjige nedostopne. Julinda Abu Nasr opiše uspešen projekt, s katerim s pomočjo knjig lajšajo življenje sirijskim otrokom v Libanonu. Ali Boozari pa poroča o mednarodnih razstavah ilustracij s knjižnega sejma v Bologni in z BIB, ki so jih pripravili v Iranu leta 2015.

V prispevkih **četrte številke** sta predstavljena Andersenova nagrajenca 2016 in osem finalistov za Andersenovo nagrado.

Mingzhou Zhang posveti svoj prispevek *Cao Wenxuan, Hans Christian Andersen Award Winner 2016* (Cao Wenxuan, dobitnik nagrade Hansa Christiana Andersena 2016) prejemniku Andersenova nagrade 2016 za pisateljski opus. Cao Wenxuan je bil rojen leta 1954 v vasi Hougang v pokrajini Jiangsu na Kitajskem, v kateri je preživel svoje otroštvo in zgodnjo mladost. Pri dvajsetih letih je šel študirat na pekinško univerzo filozofijo, estetiko, literarno teorijo in otroško psihologijo. Po končanem študiju je postal profesor na pekinški univerzi. Kot predavatelj in pisatelj je bil vabljen v mnoge države po svetu. Ključnega pomena je njegov vpliv na razvoj mladinske književnosti na Kitajskem, ki se je z njegovimi prizadevanji in z njegovim pisanjem za mlade otrešla ideoloških in didaktičnih dogem in

zaživala kot literarna umetnost. Za kvalitetno mladinsko literaturo se zavzema tudi v današnji skomercializirani družbeni atmosferi, tudi tako, da obiskuje šole po vsej Kitajski, kjer se pogovarja z učenci in učitelji. S svojo literaturo je postal vzor številnim domačim pisateljem. Cao Wenxuanova literarna dela za mlade, ki se vsebinsko najpogosteje vežejo na njegove lastne izkušnje in doživetja, imajo univerzalna sporočila. Mnoga njegova dela so bila prevedena v angleški, francoski, nemški, ruski, grški, švedski, danski, japonski, korejski, vietnamski, estonski, hebrejski, arabski jezik. Prejel je številne nagrade doma in po svetu.

Doris Breitmoser v prispevku *Rotraut Susanne Berner: Telling Stories with a Drawing Pencil. Hans Christian Andersen Award Winner 2016* (Rotraut Susanne Berner: Pripovedovanje zgodb s čopičem. Rotraut Susanne Berner, dobitnica nagrade Hansa Christiana Andersena 2016) predstavi Andersenovo nagajenko za ilustracijo Rotraut Susanne Berner. Nagajenka se je rodila leta 1948 v Stuttgartu v Nemčiji, v družini ljubiteljev knjig, oče je bil založnik. Študirala je grafično oblikovanje in si po diplomi pridobivala prve izkušnje v založništvu, nato pa se je odločila za neodvisno umetniško pot ilustratorke. Njen ustvarjalni opus je ogromen, sodelovala je z različnimi pisatelji, med njimi so tudi Gudrun Mebs, Italo Calvino, Bart Moeyaert, Jürg Schubiger, Toon Tellegen. Ustvarila pa je tudi veliko del, za katera je tekst napisala sama. Imenitne so njene kratke Karelčkovke zgodbe, otroke navdušuje s slikanicami iskalnicami (Wimmelbuch), loteva se tudi stripov. Za svoja dela je prejela več nemških in mednarodnih nagrad. Bernerjeva si tudi prizadeva za uveljavljanje ilustracije, tako je leta 1995 organizirala prvi »Illustrator's Corner« na frankfurtskem knjižnem sejmu, sodeluje tudi z muzejem slikanic v Troisdorfu.

V prispevku *Suzy Lee's Adventures in Picture book Land* (Pustolovščine Suzy Lee v deželi slikanic), ki ga je pripravila Lee Sung Yup, je predstavljena južnokorejska finalistka, ilustratorka Suzy Lee, ki je opozorila nase s svojimi slikanicami brez teksta. Leejeva izkorišča knjigo kot izrazno sredstvo v celoti, njeno velikost, obliko, naslovnico, strani in vrsto papirja.

Ilustratorka Marit Törnqvist je uveljavljena umetnica na Nizozemskem, kjer živi, na Švedskem, kjer je bila leta 1964 rojena, in tudi v mednarodnem prostoru, saj so njena dela izšla in nekatera bila tudi nagrajena v številnih državah po svetu. Njene ilustracije bogatijo tekste priznanih pisateljev, še posebej pisateljice Astrid Lindgren. Napisala in ilustrirala pa je tudi sama več knjig za mlade, v katerih se loteva sodobnih tem. Z veseljem se posveča delu z otroki in se vključuje v razne projekte, tudi za begunske otroke. O ilustratorki in njenem delu piše Toin Duijx v prispevku z naslovom, v katerem uporabi avtoričine besede o načinu svojega ustvarjanja: *Marit Törnqvist: A Direct Line from My Heart to My Hand* (Marit Törnqvist: Iz mojega srca naravnost v moje roke).

Nemško pisateljico Mirjam Pressler predstavlja Carolin Farbmacher v prispevku *Mirjam Pressler: Many, Many Peepholes* (Mirjam Pressler: Mnogo, mnogo linic). Pisateljica, ki je napisala preko 50 knjig (od slikanic, knjig za začetniške bralce, knjig za mladostnike in mlade odrasle, do knjig za odrasle), se v svojih delih tankočutno loteva sodobnih problemskih tem. Del njenega literarnega opusa je posvečen dogajanjem v času nacizma in holokavsta in zaznavanju življenja s stališča Judov. Je tudi izjemna prevajalka, saj je prevedla preko 200 knjig iz petih različnih jezikov (nizozemskega, hebrejskega, jidiš, angleškega in afrikanskega). Ob vsem delu si vzame kar precej časa tudi za potovanja,

povezana z literarnimi srečanji z mladimi bralci. Za svoje ustvarjanje je prejela več domačih in mednarodnih nagrad.

Zelo samosvojega nizozemskega pesnika, pisatelja in ilustratorja Teda van Lieshouta in nekaj njegovih del predstavlja Jan Van Coillie v prispevku *Ted van Lieshout as Transformer* (Ted van Lieshout kot preoblikovalec). Avtor z nenehnim iskanjem novih poti preoblikuje svoja razmišljanja v besede in slike tako, da lahko s tem preoblikuje tudi poglede svojih bralcev in morda celo družbe.

Mednarodno uveljavljeno pisateljico iz ZDA, prejemnico uglednih nagrad za mladinsko književnost Lois Lowry predstavi Evelyn B. Freeman v prispevku *Lois Lowry: A Giver of Books for Children* (Lois Lowry: Dajalka knjig za otroke). V številnih knjigah za mlade, ki jih piše od leta 1977, pisateljica obravnava različne teme, povezane z vsakdanjim življenjem, in jih mladim približa s humorjem. Priljubljene so njene serije, kot je npr. serija Anastazije Krupnik. Posebno pozornost je vzbudila s kvartetom distopičnih romanov *Giver* (Dajalec). Piše pa tudi o stvareh, ki so boleče, kot je na primer smrt. Številne njene knjige so prevedene v skoraj trideset jezikov, tudi v vietnamski, perzijski, baskovski in afrikanski jezik.

Med finalisti za Andersenovo nagrado 2016 je bil tudi iranski ilustrator Pejman Rahimizadeh. Leta 1970 rojenega ilustratorja, slikarja in grafičnega oblikovalca, priznanega doma in po svetu, in nekaj njegovih del predstavi Sahar Tarhandeh v prispevku *Pejman Rahimizadeh: A Magnificent Storyteller* (Pejman Rahimizadeh: sijajen pripovednik). V letih ustvarjanja, ilustriral je preko 60 mladinskih knjig in okrog 500 platnic, je izoblikoval svoj slog, ki temelji na iranski vizualni tradiciji. Ilustratorja zaznamujeta raznovrstnost in inovativnost, posebej izvrstne pa so njegove ilustracije mističnih in zgodovinskih zgodb.

Pri predstavitvi danskega finalista, pisatelja Louisa Jensena se je Anna Karlsova Skyggebjerg v prispevku *Fantastic Tales and Poetic Square Stories: Important Features in the Danish Author Louis Jensen's Literature for Children* (Fantastične zgodbe in poetične kvadratne pripovedi: pomembno vplivne posebnosti v literaturi za otroke danskega pisatelja Louisa Jensena) posvetila nekaterim pisateljevim pripovedim in 1001 »kvadratnim zgodbam«. Zgodbice, grafično oblikovane v kvadratih, so izšle v enajstih knjigah, ki jih je ilustrirala danska ilustratorka Lilian Brøgger. V desetih knjigah (pisati jih je začel leta 1992) je v vsaki od njih po sto zgodbic, v enajsti knjigi iz leta 2016 pa ena sama, imenovana »zadnja zgodba na svetu.« Pisatelj jezik je poetičen, njegova dela (napisal je več kot 35 knjig za otroke in mladostnike, piše pa tudi za odrasle) so eksperimentalna in inovativna, njegovi liki se soočajo z nadnaravnostjo, magijo in s fantastiko.

Italijanskega finalista, ilustratorja Alessandra Sanna in nekaj njegovih del – med njimi tudi njegovo mojstrovino, slikanico brez besed o reki Pad *Fiume Lento* (Počasna reka) in namišljen psihološki prequel zgodbe o Ostržku: *Pinochio prima di Pinocchio* (Ostržek pred Ostržkom) – predstavljata Isabella Del Monte in Marcella Terrusi v prispevku *Who's Afraid of the White Sheet? The Art of Alessandro Sanna* (Kdo se boji bele pole? Umetnost Alessandra Sanna). Za umetnika ima poseben pomen bela barva, saj je zanj prostor, čas, zvok, svetloba in čustvo.

Bahar Gürsel v članku *An Enchanted Journey: Discovering the Children's Literature Collection of the MUSLI* (Očarljivo potovanje: odkrivanje otroške literature v zbirki MUSLI) predstavlja Museo della Scuola e del Libro per l'infanzia (Šolski muzej in muzej knjig za otroke) v italijanskem Torinu, ki ima

bogato domačo in mednarodno zbirko knjig za otroke in mladino. Olga Mäeots v članku *Moscow Excursion: A Forgotten Book by Pamela L. Travers* (Moskovski izlet: Pozabljena knjiga Pamele L. Travers) obudi spomin na pisateljčine vtise s potovanja v Sovjetsko zvezo leta 1932, ki so izšli leta 1934. Christiane Raabe v članku *Hello, Dear Enemy! Picture Books for Peace and Humanity. Remarks on the International Youth Library Exhibition* (Pozdravljen, dragi neprijatelj! Slikanice za mir in humanost. O razstavi Mednarodne mladinske knjižnice) zelo podrobno predstavi potujočo mednarodno razstavo slikanic, katerih sporočilo je prizadevanje za mir in humanost. Šestdeset knjig, ki so večinoma izšle v zadnjih petnajstih letih, je razdeljenih v štiri skupine: knjige, ki opisujejo konkretna doživetja vojne in begunstvo; knjige, ki govorijo o vzrokih za vojne in nasilje; knjige, v katerih se srečamo s sovraštvom in predsodki do tujcev, in knjige, v katerih so izražene sanje o miru. Vse pa se navezujejo na sedanji čas. Razstava lahko spodbudi tudi različne literarne in likovne ustvarjalne delavnice. Podrobnejše informacije so dostopne na e-naslovu: wanderausstellungen@ijb.de

Liz Page obvešča v rubriki Fokus IBBY o novem izvršnem odboru IBBY za obdobje 2016–2018, Elizabeth Serra pa o olimpijski knjižnici z mednarodno zbirko knjig za otroke in mladino, ki jo je pripravila brazilska sekcija IBBY v času olimpijskih iger v Riu de Janeiru. Reina Duarte poroča o delu mednarodne žirije za Andersenovo nagrado 2016, v kateri je bil tudi Andrej Ilc, urednik pri založbi Mladinska knjiga.

Tanja Pogačar

1000 UND 1 BUCH 2017

Tema osrednjih prispevkov **prve številke** avstrijske revije *1000 in 1 knjiga* iz leta 2017 je pripoved. Peter Rinnerthaler piše v prispevku *Ein Selfie mit Garman?! (Selfi z Garmannom?!)* o slikovno estetskih pripovednih strategijah v sodobnih slikanicah. Na izbranih primerih slikanic, fotografij, filmov in digitalnih medijev prikaže izrazno in pripovedno moč, doseženo s premišljenim ravnanjem avtorja (s prikazom uvodnega, otvoritvenega prizora (establishing shot), z izbiro formata slike, perspektive in barv, upoštevanjem zlatega reza in Fibonaccijeve spirale).

Heidi Lexe v prispevku *Der Tod als Erzähler* (Smrt kot pripovedovalec) opiše nekaj zgodb (kot so npr. *Kradljivka knjig* Markusa Zusaka, *Račka*, *Smrt in tulipan* Wolfa Erlbruch), v katerih nastopa smrt v različnih pojavnih oblikah.

O pripovedih, v katerih pisatelji pripovedujejo zgodbe iz lastnega otroštva, piše Ernst Seibert v prispevku *Jenseits von Hier und Jetzt* (Onstran tu in zdaj). Avtorjev obujeni spomin na otroštvo je pogosto močna ustvarjalna spodbuda za mladinsko literaturo, a tudi v literaturi za odrasle tovrstne pripovedi niso redke.

Nizozemska pisateljica, ilustratorka in kabaretistka Joke van Leeuwen pripoveduje zgodbe otrokom z besedami in s slikami. O sebi in svojem delu, pri katerem si prizadeva spodbuditi mlade, naj dobro opazujejo in naj bodo tudi sami kreativni, se je razgovorila v pogovoru s Silke Rabus v prispevku *Was sehen wir? (Kaj vidimo?)*.

Pisateljica Tamara Bach je reviji poslala svojo pripoved oz. zgodbo *Bring einem Frosch das Miauen bei* (Nauči žabo mijavkati).

Literarne tekste se vedno da osvetliti z drugačnimi pogledi in še kaj doreči. O pripovedovanju razmišlja Ute Dettmar v prispevku *Narrativ, das* (Pripovednost,

to). Manuela Kalbermatten pa v prispevku *Future Fiction, die* (Fikcija v prihodnosti, ta) pokaže na prisotnost marsičesa, kar je v zgodbah iz sedanjosti, tudi v futurističnih zgodbah.

Heidi Lexe in Anna Stemmann se v prispevku *Mirakulöses Miteinander* (Čudežno sožitje) pogovarjata o knjigah J. J. Abramsa, Kate di Camillo, Briana Selznicka, Markusa Zusaka in drugih, v katerih se pojavljajo v pripovedih različni mediji. Lahko gre za preplet teksta in stripa, za slike v knjigi, ki se navezujejo na tekst ali pa so vrinjene na več mestih med tekst kot samostojna vizualna pripoved, ki prekine napisano zgodbo v tekstu in jo nadaljuje s podobami, lahko so uporabljene fotografije in še kaj. S prepletanjem in povezovanjem raznih medijev je dosežen učinek pripovedi v pripovedi ali pa pojasnjevanja pripovedi v tekstu.

Trije prispevki govorijo o tem, da je slikanica lahko tudi politična, da je mladinski roman lahko liričen in da se srečamo z distopijo že v srednjeveških pripovedih. Michael Schmitt v prispevku *Der Presslufthammer* (Pnevmatično kladivo) piše o slikanici uglednega avtorja Jörga Müllerja *Alle Jahre wieder saust der Presslufthammer nieder oder Die Veränderung der Landschaft* (Leto za letom udarja pnevmatično kladivo ali Spreminjanje pokrajine), ki jo je ilustrator ustvaril leta 1972, izšla pa je leto kasneje. V slikanici je prikazal spreminjanje idilične pokrajine svojega otroštva, ki se je iz leta v leto spreminjala zaradi napredka (ljudje so si z mehanizacijo in s komunikacijskimi povezavami olajšali življenje), kar je bil tudi odraz političnih in družbenih sprememb časa. Slikanica, ki je še vedno aktualna tudi z naravovarstvenega in ekološkega vidika, je ponovno izšla leta 2017. Ute Wegmann v prispevku *Verhext!* (Začaran!) na primeru knjige *Jinx* (Urok) avstralske avtorice Margaret Wild opozori na zgodbo,

v kateri se nizajo hudi dogodki. Čeprav so ti za bralca kot udarci, je pisateljici z liričnostjo in s kratkimi stavki uspelo ustvariti posebno dinamiko pripovedi, ki bralca tako pritegne, da vztraja do konca. Elisabeth Eggenberg v prispevku *Future Fiction in uralter Erzählmanier* (Futuristični roman v prastari maniri) izpostavi način pripovedovanja švedskega pisatelja Matsa Wahla v sodobni seriji *Sturmland* (Viharna dežela), ki se navezuje na nordijske sage (npr. na *Sago o Njalu* iz 13. stoletja).

Bralci tako v knjigah za odrasle kot za otroke naletimo na knjige v knjigah, v katerih so zgodbe v zgodbah. Silke Rabus v prispevku *Das ist ein Buch!* (To je knjiga!) analizira slikanice Mélanie Watt *Chester* o Vilibaldu, Jörga Müllerja *Das Buch im Buch im Buch* (Knjiga v knjigi v knjigi), Floc'hovo *Das Leben kann so schön sein* (Življenje je lahko tako lepo) in še nekatere, in prikaže načine, s katerimi nas knjižni junaki potegnejo iz ene zgodbe v drugo, iz realnega v namišljeni svet. Rabusova nas seznanja tudi z različnimi strokovnimi mnenji o metafikciji.

O *nezanesljivih pripovedih* v literaturi za otroke in mladino piše Daniela A. Frickel v prispevku *Unwahrscheinliche Wahrhaftigkeiten oder wahrscheinliche Unwahrheiten?* (Neverjetne resničnosti ali verjetne neresničnosti?). Mathias Martinez in Michael Scheffel razlikujeta tri vrste nezanesljivih pripovedi: pripovedi, v katerih pripovedovalcu bralec od začetka ne verjame; pripovedi, ki se izkažejo kot nepristne ali zavajajoče; pripovedi, v katerih bralec do konca ne ve, katere izpovedi so zanesljive in katere ne. Za prvi primer Fricklova navede knjigo Christiana Frascelle *Meine Schwester ist eine Mönchsrobbe* (Moja sestra je morska medvedica), v kateri je sedemnajstletni pripovedovalec očiten lažnivec. Za drugi primer navaja knjigo E. Lockhart *Solange wir lügen* (Bili smo lažnivci), v kateri nastopa travmatična

pripovedovalka z amnezijo. Za tretji primer navaja knjigo Tamare Bach *Marienbilder* (Marijine podobe), v kateri nas pripovedovalka potegne v svoje domneve, ko raziskuje preteklost svoje mame in babice.

V prispevku »*Schöne Geschichte*«, *sagte ich* (»Lepa zgodba«, sem rekla) obravnava Christina Ulm fiktivne pripovedne položaje in posamezne primere razvršča v skupine, povzete po Gérardu Genettu, ki jih je podkrepil še z izbranimi filmi in knjigami. V skupini, ki jo označuje ekstradiegetična-heterodiegetična oblika, pripovedovalec pripoveduje zgodbo, v kateri sam ne nastopa, ni del sveta, ki ga zgodba ustvarja, je le glas od zunaj, kot glas off pri filmu. Pri ekstradiegetični-homodiegetični je lik v zgodbi pripovedovalec prve stopnje, ki opisuje svojo lastno zgodbo. Lik, ki pripoveduje, in lik iz pripovedi sta ena in ista oseba. Pri intradiegetični-homodiegetični je pripovedna situacija taka, da v zgodbi nastopa še pripovedovalec druge stopnje, ki v zgodbi pripoveduje svojo zgodbo. V intradiegetični-heterodiegetični pripovedni situaciji pripovedovalec ne pripoveduje svoje lastne zgodbe ampak tujo zgodbo, v kateri sam ne nastopa.

Temi prispevkov **druge številke** revije sta begunstvo in preseljevanje. Obe temi sta pogosti tudi v literaturi za mlade (od slikanic do mladostniških romanov).

Hajnalka Nagy v svojem prispevku *Im Niemandland* (V nikogaršnji deželi) razmišlja o predstavitvi begunstva in migracij v mladinski literaturi. Govori predvsem o sodobnih knjigah in jih primerja z nekaterimi knjigami iz preteklosti, v katerih pa je bila ta tema navadno opisana bolj z vidika gostitelja kot prišleka. Izpostavlja možnosti sodobne literature, da bralce seznanja z vzroki, ki vodijo do migracij in njihovih posledic, in jih tako osvešča.

Človek je že od nekdaj tesno povezan s plovili, ki mu omogočajo potovanja po

rekah, jezerih in morjih. Tudi v literaturi je od antike do danes veliko zgodb, v katerih imajo pomembno vlogo čolni in ladje. Susan Kreller v prispevku *Einfach rüber auf die andere Seite, bitte* (Le čez na drugo stran, prosim) obravnava več mladinskih knjig, katerih vsebina je povezana s plovbo. V njih nekateri liki doživljajo imenitne pustolovščine, sodobni begunci pa tudi bridkosti in tragedije, ko plujejo boljšemu življenju naproti.

V letu 2015 okrog 65 milijonov ljudi ni živelo v svojem domačem kraju, več kot milijon ljudi je prispelo v Evropo. V medijih so prevladovali poročila in posnetki s kriznih območij in z ljudmi na begu pred nasiljem. Dnevno smo spremljali prizore s čolni, prenatrpanimi z ljudmi, prihode skupin na obalo, kolone ljudi, usmerjenih v osrednjo Evropo, prestopne meja in sprejeme v državah. Tudi v mladinski literaturi se je pojavilo precej knjig, ki obravnavajo sodobna krizna žarišča in življenje v njih, ki ljudi največkrat prisili v beg; knjig, ki opisujejo beg; knjig, v katerih so meje fizične in birokratske ovire, ter knjig z zgodbami o razmerah prišlekov v državah, ki so jih sprejele. Prispevek *Grenze3* (Meja3) Petra Rinnerthalerja je prikaz procesov bega in preseljevanja v slikanicah in grafičnih novelah.

O Mehrdadu Zaeriju (rojen leta 1970 v Iranu, od leta 1980 živi v Nemčiji), slikarju, ilustratorju, dobrem sogovorniku in performerju je možno povedati res veliko zanimivega. To je storil Peter Rinnerthaler v prispevku *M wie Mehrdad, Zaeri von A bis Z* (M kot Mehrdad, Zaeri od A do Z).

Osrednji interes strokovnega proučevanja otroštva je danes postalo transnacionalno otroštvo. Tudi v sodobno literaturo za otroke in mladino vstopajo teme o preseljevanju, begu in izgnanstvu, podkrepjene z lastno izkušnjo avtorjev. V sodobni mladinski literaturi nemškega jezikovnega področja je zaslediti večjo

prisotnost priseljenih piscev, ki ne pišejo v svojem maternem jeziku, ampak v nemškem, kot je to na primer mlada generacija »novih nemških Rusinj«, na katero je opozorila leta 2013 Nadja Ludschina. Priseljenim piscem je pri pisanju skupno avtobiografsko izhodišče, izkušnja migracije, izguba domovine in iskanje lastne identitete, pa tudi upor proti nasilju, nesmislu in krivicam. Caroline Roeder v prispevku *Bindestrich-Existenzen oder »Ich war der Vielen-nicht-ähnlich-Mensch«* (Povezava-eksistence ali »Bila sem mnogim-ne-podoben-človek«) obravnava dva mladinska romana s to tematiko. Roman Julyje Rabinowich (priseljence iz Sovjetske zveze v Avstrijo) *Dazwischen: Ich* (Vmes: Jaz) iz leta 2016 in roman Que Du Luu (priseljence kitajskih korenin iz Vietnama v Nemčijo) *Im Jahr des Affen* (V letu opic) iz leta 2016, opisujeta na podlagi lastnih doživetij mladostniško iskanje samega sebe.

Nadine Seidel poglobljeno zasleduje tako imenovano begunsko oziroma migrantsko literaturo in v prispevku *Papa oder Peergroup* (Očka ali vrstniki) analizira knjige, v katerih so izpostavljeni izzivi, s katerimi se spoprijemajo odrasčajoča dekleta. Izzivi in problemi so vezani na ženski spol, ki doživlja zapovedi s strani oblasti ali pa v krogu lastne družine (zaradi tradicionalnih in moralnih načel ali preprosto zaradi zaščite dekliške časti). V knjigi Mehrnousch Zaeri-Esfahani *33 Bogen und ein Teehaus* (33 lokov in čajnica) se zaradi religioznih konzervativnih reform, ki prizadenejo tudi otroke, iz Irana odseli cela pisateljčina družina. V romanu Julyje Rabinowich *Dazwischen: Ich* (Vmes: Jaz) je petnajstletna Madina, ki živi z družino v nemogočih razmerah doma za begunce v Nemčiji, kjer že poldrugo leto čaka na pravico do azila, soočena z dilemo, kako se znajti med dvema bregovoma. Na eni strani je njena družina in še posebej oče, ki hoče zaščititi njeno čast, na drugi

strani pa so njeni sošolci in vrstniki, s katerimi bi rada enakovredno zaživela in preživljala mladostno obdobje. Sarah Crossans v knjigi *Die Sprache des Wassers* (Govorica vode) pripoveduje zgodbo o trinajstletni Kasienki, ki se z materjo odpravi iz Poljske v Anglijo, da bi tam poiskali očeta oziroma moža, ki ju je pred leti zapustil. V zelo skromnih razmerah, v katerih živita, Kasienka dnevno posluša opozorila depresivne mame, ki vidi vse črno, kar vpliva na dekle in njene odnose z vrstniki. Ko se vključi v plavalni klub, pa se ji odpre možnost, da zaživi drugače.

Otroške in mladinske knjige, ki so prejele avstrijsko nagrado Österreichischer Kinder- und Jugendbuchpreis 2017 so predstavljene na posebni zloženki, dodani tej številki, in pa v številki sami. Nagrajene so bile naslednje knjige:

- Julie Völk: *Guten Morgen, kleine Strassenbahn!* (Dobro jutro, mali tramvaj! Hildesheim: Gerstenberg, 2016). Za otroke od 3. leta starosti dalje, ki si na vsakodnevni poti s tramvajem ogledajo mesto in ljudi.
- Luna Al Musli: *Eine Träne. Ein Lächeln. Meine Kindheit in Damaskus* (Ena solza. En nasmeh. Moje otroštvo v Damasku. Frankfurt: Weissbooks 2016). Za otroke od 6. leta. Pripoveduje o avtoričinih otroških letih v Damasku, ki ga je skupaj z družino zapustila zaradi vojne.
- Elisabeth Steinkellner, Michaela Weiss: *Die Nacht der Falter und ich* (Noč metulj in jaz. Wien-Innsbruck: Tyrolia 2016). Za mlade od 12. leta dalje, ki se v liriki in kratki prozi poglobijo v vmesne prostore in prestopajo meje.
- Julya Rabinowich: *Dazwischen: Ich* (Vmes: Jaz. München: Hanser 2016). Za mlade od 14. leta dalje. Pripoveduje o iskanju lastne identitete mlade priseljence in svojega mesta v okviru družine in v odnosu z vrstniki.

Na zloženki je predstavljenih še 10 knjig, ki so prišle v ožji izbor za nagrado.

O nekaterih nagrajenih avtorjih in nagrajenih knjigah so objavljeni v reviji tudi prispevki:

O nagrajenih avtorjih:

- Franz Lettner: *Luna Al-Mousli: Leben im Dazwischen* (Luna Al-Mousli: Življenje vmes).
- Julya Rabinowich: *Kinder- und Jugendliteratur – ein leichtes Spiel?* (Literatura za otroke in mladino – lahka stvar?).

O nagrajenih knjigah:

- Julya Rabinowich: *Dazwischen: Ich*. Članek: Daniela Strigl: *Die Geschichte einer Selbstermächtigung* (Zgodba o samopotrditvi).
- Elisabeth Steinkellner, Michaela Weiss: *Die Nacht der Falter und ich*. Članek: Heidi Lexe: *Ich möchte mich falten wie Papier* (Preganil bi se kot papir).
- Julie Völk: *Guten Morgen, kleine Strassenbahn!* Članek: Franz Lettner: *Den Fahrschein bitte!* (Vozovnico, prosim!).

Prispevki **tretje številke** so ubrani na temo okusa. Ne gre le za okus v ustih, ampak za okus, ki loči lepo od grdega. Predvsem pa je pomemben dober literarni okus.

Hans Ten Doornkaat v prispevku *Schneller Geschmack, langsamer Genuss?* (Hitrejši okus, počasnejši užitek?) razkriva, katere kriterije upošteva kot založnik pri odločanju, ali je knjiga dovolj dobra in primerna za izdajo. Dober okus se po njegovem mnenju oblikuje z dolgotrajnim učenjem, ki je nujno potrebno za bralno in umetnostno vzgojo.

Silke Rabus v prispevku *Abgehangen* (Uležano) z obžalovanjem opozarja, da knjig danes po kratkem času ni več možno kupiti, saj založbe izdajajo vedno

nove knjige in plasirajo nova imena. Meni, da bi tudi dobra literatura morala zoreti. Marsikatere knjiga bi si namreč zaslužila, da je ponatisnjena in dlje časa na trgu. Na srečo je nekaj izjem, kot so pravlјice in klasična dela, ki (npr. *Mali jaz sem jaz* Mire Lobe ali pa *Rdeča kapica*) tudi v sodobnih priredbah še danes navdušujejo tako mlade kot odrasle.

Ela Wildberger je za prispevek: *... und es war noch warm* (... in še toplo je bilo) zbrala nekaj knjig, katerih besedila vzbudijo občutek mehke oziroma prijetne topline. To je lahko okus, lahko je telo, lahko je to občutek, ko se vrneš domov, lahko je občutek, ki ga doživiš ob pripovedi, ali ko se zopet postaviš na noge, ali ko se potopiš v branje, ali ko se zbudiš iz sna ...

Pisateljica Christine Paxmann, ki izdaja tudi strokovni časopis, v prispevku *Bücher sind wie Currywürste* (Knjige so kot začinjene klobase) zagovarja mnenje, da morajo imeti ocenjevalci knjig, podobno kot ocenjevalci jedi, razvito čisto posebno občutljivost. O tem, da so teksti lahko tudi »zabeljeni«, piše Christina Ulm v prispevku *G'schmalzen ...* (Zabeljeno ...). Da so teksti lahko tudi neokusni, opozarja Heidi Lexe v prispevku *Geschmacklos* (Neokusno). Roswitha Budeus-Budde se v prispevku *Kritik – eine Frage des Geschmacks?* (Kritika – vprašanje okusa?) sprašuje o vlogi osebnega okusa pri strokovni kritiki. Peter Rinnerthaler je v prispevku *Aromatisiert* (Aromatizirano) testiral ojačevalce literarnega okusa, kot so knjiga, napisana s pisano pisavo (handlettering), knjiga, v kateri nastopajo živali, giga-franšiza in oblikovanje platnic. Sortiral jih je po aromatski lestvici in dodal izbrane knjižne primere: strip, slikanico, in distopično trilogijo. Oblikovanje platnic pa velja za vse zvrsti.

Nekaj piscev in ilustratorjev se je odzvalo povabilu uredništva in prispevalo svoja mnenja, podprta s konkretnimi

knjižnimi primeri, o okusih v povezavi z literaturo: da se v tekstih govori o spolnosti in občutkih ob tovrstnih doživetjih piše Manuela Kalbermattenv: *Sexy* (Seksi); o številnih tekstih, v katerih ima pomembno vlogo sladko, saj sladkarije osrečujejo, piše Kathrin Wexberg: *Süß* (Sladko); da pripovedi lahko ocenimo z izrazi, ki sodijo v terminologijo enologov, meni Christine Tresch: *Spritzig* (Peneč); o ostrini v tekstih razmišlja Anna Stemmann: *Scharf* (Ostro), za okus po grenkem je Jana Sommeregger v članku *Bitter* (Grenko) izbrala nekaj knjig, v katerih zgodbe oseb z motnjami hranjenja pustijo občutek grenkobe; o pravi meri soli tako pri jedi kot drugod pa razglablja Saskija Hula v prispevku *Gesalzen* (Soljeno).

Z literarnima tekstoma sta se odzvali pisateljica Sarah Michaela Orlovský za opis pojma suho: *Was wir wissen* (Kaj vemo) in Susan Kreller za opis okusa po sadju: *Von Früchten soll man schweigen (oder essen)* (O sadežih se molči /ali se jih poje/).

Pisateljica Elisabeth Steinkellner in ilustrator Michael Roher sta prispevala vprašalnik in odgovore, odlomke iz ustreznih literarnih del, povezanih s pojmom grenkosladek: *Welcher bittersüße Typ bist du?* (Kateri grenkosladek tip si?). Z okusom so povezane tudi literarne uganke, ki jih v tej številki zastavlja Klaus Nowak v prispevku: *Wer ist es?* (Kdo je to?).

Ilustratorji in ilustratorke so se odzvali na predlog upodobitve okusov: Tino Erben je vizualiziral okus po trpkem, Nele Steinborn je upodobila *well done* (dobro pečen), Verena Hochleitner je z ilustracijo ponazorila občutek pasje vročine, Linda Wolfgruber je pokazala, kaj je medium rare (srednje pečen), mrzlo je upodobila Regina Kehn, sladkokislo Willy Puchner, grenkosladko Michael Roher, občutek lahkega preveva ilustracijo Jensa Rassmusa, plehko, dolgočasno

je upodobila Leonora Leidl, kislo pa Stefanie Harjes.

Zaključno mnenje o okusu je podala Caroline Roeder v prispevku *Letzte Worte* (Zadnje besede), v katerem govori o položaju umetnin v sodobnem času.

Avtorji osrednjih prispevkov **četrte številke** razmišljajo o gledaliških igrah za otroke in mladino. V prvem prispevku *Selbst wenn Utopie am Ende scheitert ...* (Samo če na koncu utopija zataji ...) se Peter Rinnerthaler pogovarja z uglednim nemškim igralcem, dramatikom in pisateljem Ulrichom Hubom o njegovem gledališkem in knjižnem ustvarjanju za mlade in za odrasle.

Razpoloženje gledališke igre lahko polno zaživi tudi v slikaniški izdaji, poudarja Claudia Sackl v prispevku: *Bühnen-Spiele im Bilderbuch* (Odrske igre v slikanci) in argumentira z nekaterimi primeri slikanic: *Der gestiefelte Kater* (Obuti maček) Bruna Blumeja in Jacky Gleich, *Der arme Peter* (Ubogi Peter) Heinricha Heineja in Petra Schössowa, *Peter und der Wolf* (Peter in volk) Sergeja Prokofjeva in Lorient ter Jörga Müllerja, *Wenn ich das 7. Geisslein wär'* (Če bi bil 7. kozica) Karle Schneider in Stefanie Harjes in *Jo im roten Kleid* (Jo v rdeči obleki) Jensa Thieleja,

Za oceno uprizoritve *Der arme Peter* zaprošeni Stefan Busz je to storil s pomočjo medvedka, ki ga Peter Schössov v slikanici posedu v tretjo vrsto v gledališču. Medvedkovo razmišljanje je zapisano v prispevku *Ein Kinderspiel für einen Bären* (Otroška igra za medveda).

Gledališki pedagog Johannes Mayer v prispevku *Lesen und Zuschauen* (Branje in gledanje) poudarja pomen postavitve igre, pri čemer mora biti režiser pozoren na to, da doseže pri gledalcu, seveda v skladu z gledališkimi zakonitostmi, dozvetnost tudi za estetik, s katero se otrok srečuje že od prvih iger s prsti, z otroškimi pesmicami, s slikanicami in z drugim.

V prispevku *19, 20 Jahre später. Harry Potter auf der Bühne* (19, 20 let kasneje. Harry Potter na odru) Sonja Loidl opiše predstavo *Harry Potter in otrok prekletstva*, ki so jo pripravili pisateljica J. K. Rowling, scenarist Jack Thorne, režiser John Tiffany in sodelavci v Palace Theatre v londonskem West Endu.

Aleta-Amirée von Holzen osvetljuje v prispevku *Von Helden und Masken* (O junakih in maskah) posebne igre, ki se jih poslužujejo superjunaki pri izvrševanju svojih nadnaravnih dejanj, pri čemer skrbno pazijo, da niso razkriti. Zato imajo maske in kostume, za katere je značilno, da ne predstavljajo nekoga drugega (kot npr. pustne ali gledališke maske), ampak so značilni za določenega superjunaka. Vsakdo prepozna Batmana, Spider-Mana, fantome in druge po maski in kostumu, nihče pa ne ve, kdo so v resnici. Pri svojih nad-dejanjih igrajo super junaki eno igro, v vsakdanjiku pa drugo, saj morajo biti previdni, da se ne razkrijejo.

Vnaprej pripravljene odrski prizori, v katerih so prizorišča, liki in rekviziti skrbno narejeni iz različnih materialov, kot so papir, karton, blago in drugo, ter nato prizor za prizorom prefotografirani za slikanice, so posebne in zanimive izdaje, ki bralca fascinirajo. Silke Rabus je za svoj prispevek *Alles Echt?* (Je vse pristno?) izbrala nekaj takih slikanic, med njimi tudi slikanico *Ramas Flucht* (Ramin beg), v kateri je vizualno podoba zgodbe o begunski deklici iz Sirije umetnik Nizar Ali Badr premišljeno in učinkovito sestavil s slikami prizorišč in ljudi iz kamnov.

V začetku 20. stoletja se je na Japonskem pojavila oblika pripovedovanja zgodb ob slikah kamišibaj, kar pomeni papirnato gledališče. Potujoči pripovedovalci so s kolesi, na katerih so bili njihovi pravljlični leseni zabojčki s slikami in sladkarijami, potovali iz kraja v kraj in s pripovedovanjem zgodb ob slikah

navduševali mlado in odraslo občinstvo. Kamišibaj vse do danes ni izgubil svoje privlačnosti, z umetniki pripovedovanja sodelujejo ugledni ilustratorji, del dogajanja pa so tudi navdušeni poslušalci in gledalci. Kamišibaj je priljubljen v mnogih državah po svetu. Postal je tudi pomemben člen v projektih spodbujanja branja in je vključen tudi v EU projekt Aqua narrabilis. V prispevku *Von der Faszination bildgestützten Erzählens* (O fascinaciji pripovedovanja ob slikah) piše Reinhard Ehgartner o svoji osebni izkušnji s kamišibajem in njegovi vključitvi v izobraževalne projekte v Avstriji.

Po razmišljanju o slavi medijskega teoretika, filozofa, literarnega kritika in sociologa Marshalla McLuhana in po izjavi umetnika Andya Warhola: »In the Future, Everyone will be World Famous for 15 Minutes« (V bodočnosti bo vsakdo svetovno znan 15 minut) je slava postala pogosto uporabljena beseda in neizmerno zaželen, z možnostmi, ki jih nudijo sodobni mediji, pa tudi laže dosegljiv cilj. Slava je tema tudi v literaturi za otroke in mladostnike. Christina Ulm je za prispevek *15 minutes of fame* (15 minut slave) izbrala nekaj mladinskih knjig, v katerih je pogost motiv deklice, ki je proti svojim pričakovanjem deležna pozornosti slavnega in oboževanega, največkrat glasbenega idola, pogost motiv v knjigah so tudi lastne izkušnje mladih, ki na šolskih prireditvah doživijo odmevnost, prepoznavnost in priljubljenost; motiv je lahko tudi odkrivanje lastne spolne identitete, kar omogoči nastop na odru, saj za nastopajočega ni nujno, da oponaša koga drugega, ampak je lahko on sam. Slavi, ki jo doživljajo izvajalci teatra, plesa, trikov in predvsem glasbe na odru pred svojo publiko, se je dandanes pridružilo še doživljanje slave na novih »odrih«, kot je npr. YouTube.

William Shakespeare in njegova dela so nenehno prisotni v različnih medijih (v knjigah, gledališčih, filmih),

vstopajo pa tudi v mladinsko literaturo in v pop kulturo. Heidi Lexe v prispevku *Von Gummienten, Serienstars und dem Löschen von Luftgeistern* (O gumijastih račkah, zvezdnikih iz serij in o mitoloških zračnih duhovih) opiše nekaj knjig, filmov in TV serij, v katerih so Shakespeare ali njegova dela posredno ali pa neposredno prisotni.

Pisatelj in založnik Bruno Blume v prispevku *Shakespeare lesbar machen* (Narediti Shakespearea berljivega) opisuje, kaj ga je vodilo in s čim se je osebno spopadal ob adaptaciji petih Shakespearejevih dram (*Timon Atenski, Othello, Macbeth, Hamlet in Kralj Lear*) v prozne tekste. Vodilo ga je reklo: Če je ves svet oder, mora biti to tudi knjiga. Upošteval je lastne izkušnje ob spoznavanju umetnikovih del in vodila ga je želja, da bi se ob branju z njimi srečalo čim več ljudi.

Prispevek Anne Stemmann *Bühne frei für die Erzählstimme* (Oder prost za pripoved) prikaže na izbranih proznih tekstih nekaj variant komentiranja v

pripovedih. Prispevek pisateljice Kathrin Steinberger *Beim Reden kommen die Leut z'samm* (Pogovor zbliža ljudi) poudarja pomen dialoga v romanih. Z dialogom se liki v knjigi zbližajo ali pa ne, v dialogu se razjasni tudi dogajanje in bralec v pogovoru med liki razkrije tudi njihove karakterje.

Dobitnik nagrade ALMA 2017 je nemški ilustrator Wolf Erlbruch. Umetnik je za svoja dela prejel najuglednejše domače nagrade, med njimi dvakrat, leta 1993 in leta 2003, Deutscher Jugendliteraturpreis in številne mednarodne nagrade, med katerimi je najuglednejša Andersenova nagrada (leta 2006). O umetniku in njegovem opusu je pripravila Stephanie Jentgens prispevek *Wer ist Herr Meier?* (Kdo je gospod Meier?).

Kot vedno je skoraj polovica vsake številke revije posvečena privlačni in izčrpni predstavitvi novejših knjig za otroke in mladino in zanimivejših strokovnih knjig.

Tanja Pogačar

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

Melita Forstnerič Hajnšek

novinarica, publicistka, urednica

Kaja Dragoljevič

študentka Filozofske fakultete v Ljubljani

Dragica Haramija

redna profesorica za področje mladinske književnosti na Filozofski in Pedagoški fakulteti v Mariboru, avtorica številnih znanstvenih in strokovnih člankov ter znanstvenih monografij

Juan Kruz Igerabide

dr. baskovske filologije, profesor na Univerzi baskovske dežele, raziskovalec, pesnik, pisatelj, prevajalec, zbiratelj baskovskega ustnega izročila

Tilka Jamnik

mag. bibliotekarstva, promotorka branja, publicistka, predsednica Slovenske sekcije IBBY (Mednarodne zveze za mladinsko književnost)

Larisa Javernik

književnica in kritičarka, recenzentka in publicistka

Ema Karo

mag. angleščine in primerjalne književnosti, prevajalka, publicistka

Polona Konjedic

študentka Filozofske fakultete v Ljubljani

Miroslav Košuta

pesnik, pisatelj, dramatik, prevajalec, dramaturg, dobitnik več nagrad in priznanj, med njimi tudi Levstikove in Prešernove nagrade za življenjsko delo

Tjaša Lešnik

diplomirana literarna komparativistka

Irena Miš Svoltjšak

urednica in založnica, prevajalka, članica izvršnega odbora Slovenske sekcije IBBY

Maša Ogrizek

univerzitetna diplomirana sociologinja kulture in filozofinja, pisateljica, kritičarka

Tanja Pogačar

upokojena bibliotekarka Pionirske knjižnice v Ljubljani

Barbara Pregelj

doktorica literarnih ved in docentka za literaturo na Univerzi v Novi Gorici; prevajalka iz španskega, katalonskega, galicijskega in baskovskega jezika v slovenščino ter iz slovenščine v španščino; urednica

Mojca Redjko

prof. slovenščine in angleščine; ustanoviteljica in umetniška vodja Gledališke šole Prve gimnazije Maribor (1997–2009) in direktorica ter umetniška vodja Lutkovnega gledališča Maribor (2009–2016)

Mateja Sužnik

pedagoginja, prevajalka, publicistka, lektorica, urednica in založnica

Anja Štefan

mag. folkloristike, pisateljica, pesnica in pravljíčarka, zbirateljica in raziskovalka ljudskega izročila, dobitnica več nagrad in priznanj

Suzana Tratnik

mag. antropologije, pisateljica, prevajalka in publicistka

Pavle Učakar

akademski slikar in likovni urednik za otroški in mladinski program pri Mladinski knjigi

Petra Vidali

novinarka, publicistka, urednica

Vojko Zadravec

avtor številnih razstav, projektov in besedil s področja mladinske književnosti in mladinskega knjižničarstva, zaposlen v Pionirski (Mestna knjižnica Ljubljana)

Petra Zemljíč

novinarka

NAVODILA AVTORJEM

Rokopise, ki so namenjeni objavi v reviji *Otrok in knjiga*, avtorji pošljejo na naslov uredništva: **Otrok in knjiga, Mariborska knjižnica, Rotovski trg 6, 2000 Maribor.**

Za stik z urednico lahko uporabijo tudi el. naslov: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si

Avtor naj besedilo obvezno priloži ime institucije, na kateri dela, in svoj domači ter elektronski naslov.

Če rokopis ni sprejet, urednica avtorja pisno obvesti.

Ob izidu revije dobi avtor 1 izvod revije in avtorski honorar.

Tehnični napotki:

Prispevki za revijo *Otrok in knjiga* so napisani v slovenščini, izjemoma po dogovoru z uredništvom v tujem jeziku. Pričakuje se, da so rokopisi, namenjeni objavi v reviji, jezikovno neoporečni in slogovno ustrezni. Dolžina razprave naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, drugi prispevki pa naj ne presegajo 10 strani (20.000 znakov). V rubriki Polemika bomo objavili samo prispevke v obsegu do 5000 znakov. Razprave morajo imeti sinopsis (do 300 znakov) in povzetek (do 2000 znakov oz. do 1 strani). Sinopsisi bodo objavljeni v slovenščini, povzetki pa v angleščini (za prevod lahko poskrbi uredništvo). Rokopis je potrebno oddati v dveh na papir iztisnjenih izvodih (iztis naj bo enostranski, besedila naj bodo napisana v enem od popularnih urejevalnikov besedil za okensko okolje, v pisavi Times New Roman, velikost 12 pik z eno in pol medvrstičnim razmikom na formatu A4. Naslov članka in naslovi ter podnaslovi poglavij (zaželeno je, da so daljši članki smiselno razčlenjeni) naj bodo napisani krepko.

Citati med besedilom so označeni z narekovaji. Daljši navedki (nad pet vrstic) naj bodo odstavčno ločeni od drugega besedila (navednice tedaj niso potrebne) v velikosti pisave 10 pik. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v poševnem oklepaju; na začetku in na koncu citata tropičja niso potrebna. Opombe niso namenjene citiranju literature, njihovo število naj bo čim manjše. Navajajo se tekoče. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločilom. Literatura naj se navaja v krajši obliki samo v oklepaju tekočega besedila, in sicer takole: (Saksida 1992: 35). V seznamu literature navedek razvežemo

za knjigo:

Igor Saksida, 1992: *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

za del knjige:

Niko Grafenauer, 1984: Ko bo očka majhen. V: Jože Snoj: *Pesmi za punčke in pobe*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Sončnica).

za zbornik:

Boža Krakar Vogel (ur.), 2002: *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

za članek v reviji:

Alenka Glazer 1998: O Stritarjevem mladinskem delu. *Otrok in knjiga* 25/46. 22–30.

V opombah so enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Igor Saksida, *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992, 35.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj so postavljeni ležeče. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani, založba se pri knjigah starejšega datuma opušča, prav tako tudi krajšava str. za stran. Pri zaporednem navajanju več del istega avtorja v seznamu literature ali navedenk namesto imena in priimka napravimo dva pomišljaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 2003a, 2003b. Bibliografske navedbe naj bodo enotne.

VSEBINA

ČLANKI – RAZPRAVE

Juan Kruz Igerabide, <i>Ustno izročilo v baskovščini: ohranjanje in prenašanje tradicije</i>	5
Pavle Učakar, <i>Prevajanje jezikov</i>	14
Dragica Haramija, Larisa Javernik, Mojca Redjko, <i>Kulturno-umetnostna vzgoja pri študentkah slovenistike</i>	22

VEČERNICA

<i>Večernica 2018 za leto 2017</i>	34
<i>Utemeljitev žirije</i>	35
Petra Vidali, <i>Tako preprosto, da kar zdrсне v človeka (pogovor z Anjo Štefan)</i>	36
Petra Zemljič, <i>Bogati nas življenje po lastni meri (pogovor z Mašo Ogrizek)</i> ..	39
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Navdušena nad absurdnostjo (o Jani Bauer in delu Groznilca in divja zima)</i>	42
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Drobčen mak med klasjem, nekaj mojega (pogovor z Miroslavom Košuto)</i>	45
Petra Vidali, <i>Več možnosti, manj avtonomije (pogovor s Suzano Tratnik)</i>	48

ODMEVI NA DOGODKE

Irena Miš Svolfšak, <i>Bralnice pod slamnikom 2018</i>	51
Ema Karo, <i>Sredi zime je proteus postal del zgodbe</i>	53
Polona Konjedic in Kaja Dragoljevič, <i>Intrevju z Jakom Hopom in Ralfom Schweikartom</i>	56
Barbara Pregelj, <i>O številčno majhnih in manjšinskih literaturah v Baskiji. Obisk 53. knjižnega sejma v Durangu (6.–9. december 2018)</i>	63

IBBY NOVICE

<i>Mednarodna priznanja slovenskim ustvarjalcem mladinske književnosti 2018</i>	65
<i>Priznanja slovenske sekcije IBBY 2018 promotorjem mladinske književnosti in branja</i>	70
<i>IBBY novice</i>	73

POROČILA – OCENE

<i>Nagrada Kristine Brenkove 2018</i>	74
<i>Vojko Zadavec, Praznik zlatih hrušk 2018</i>	77
<i>Barbara Pregelj, Letošnji prejemnik španske nacionalne nagrade za mladinsko književnost Juan Kruz Igerabide – novi član uredniškega odbora revije Otrok in knjiga</i>	80
<i>Mateja Sužnik, Antje Damm na obisku v Sloveniji</i>	82
<i>Tjaša Lešnik, Boštjan Gorenc: Moj lajf</i>	84
<i>Tanja Pogačar, Bookbird 2016</i>	86
<i>Tanja Pogačar, 1000 und 1 Buch 2017</i>	93
<i>Avtorji v tej številki</i>	101
<i>Navodila avtorjem</i>	103

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

- Juan Kruz Igerabide, *The oral tradition in the Basque language: the memory and the transmission* 5
- Pavle Učakar, *Translating languages* 14
- Dragica Haramija, Larisa Javernik, Mojca Redjko, *Arts and cultural education with students of Slovene studies* 22

VEČERNICA AWARD

- Večernica Award 2018* 34
- Arguments for the 2018 Večernica Award* 35
- Petra Vidali, *So simple that it just slips into you (interview with Anja Štefan)* .. 36
- Petra Zemljič, *It is life to our own measure that makes us rich (interview with Maša Ogrizek)* 39
- Melita Forstnerič Hajnšek, *Enthusiasm for the absurd (on the nominee Jana Bauer)* 42
- Melita Forstnerič Hajnšek, *Tiny poppy in the corn, something of my own (interview with Miroslav Košuta)* 45
- Petra Vidali, *More options, less autonomy (interview with Suzana Tratnik)* 48

RESPONSES TO EVENTS

- Irena Miš Svolfjšak, *Reading places under straw hat 2018* 51
- Ema Karo, *In the midst of winter proteus became part of the story* 53
- Polona Konjedic in Kaja Dragoljevič, *Interview with Jake Hope and Ralf Schweikart* 56
- Barbara Pregelj, *On numerically small and minority literatures in the Basque Country* 63

IBBY NEWS

<i>2018 international awards to Slovene authors of children's literature</i>	65
<i>The Slovene IBBY Section 2018 awards to promoters of children's literature and reading</i>	70
<i>IBBY news</i>	73

REPORTS – REVIEWS

<i>The 2018 Kristina Brenkova Award</i>	74
<i>Vojko Zadavec, 2018 Golden pears celebration</i>	77
<i>Barbara Pregelj, This year's winner of the Spanish national award for children's literature Juan Kruz Igerabide – new member of the editorial board of the Otok in knjiga magazine</i>	80
<i>Mateja Sužnik, Antje Damm visiting Slovenia</i>	82
<i>Tjaša Lešnik, Boštjan Gorenc: Moj lajf</i>	84
<i>Tanja Pogačar, Bookbird 2016</i>	86
<i>Tanja Pogačar, 1000 und 1 Buch 2017</i>	93
<i>Journal authors</i>	101
<i>Guidelines for contributors</i>	103

OTROK IN KNJIGA

103

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revija je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR